

T. C.

NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

TÜRKÇE EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI

TÜRKÇE EĞİTİMİ BİLİM DALI

**CÜMLE BİLGİSİ ÖĞRETİMİNDE SÖZLÜ KÜLTÜR ÜRÜNLERİ
VE ŞİİRLERİN ÖĞRENCİ BAŞARISINA VE KALICIĞA ETKİSİ**

EMİNE ŞENOL

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN

PROF. DR. FUNDA TOPRAK

KONYA 2013

İÇİNDEKİLER

Bilimsel Etik Sayfası	XI
Tez Kabul Formu	XII
Ön söz / Teşekkür	XIII
Özet	XIV
Summary	XVI
Kısaltmalar	XVIII
Tablolar Listesi	XX
BİRİNCİ BÖLÜM – GİRİŞ	1
1.1. Dil Bilgisi	1
1.2. Dil Bilgisi Öğretiminin Amaçları	1
1.3. Dil Bilgisi Öğretiminin Önemi ve Özellikleri	1
1.4. Sözlü Kültür Ürünleri ve Şiirlerle Dil Bilgisi Öğretimi	3
1.4.1. Atasözlerinin Önemi, Özellikleri ve Atasözleriyle Dil Bilgisi Öğretimi ..	4
1.4.2. Türkülerin Önemi, Özellikleri ve Türkülerle Dil Bilgisi Öğretimi	5
1.4.3. Manilerin Önemi, Özellikleri ve Manilerle Dil Bilgisi Öğretimi	6
1.4.4. Ninnilerin Önemi, Özellikleri ve Ninnilerle Dil Bilgisi Öğretimi	7
1.4.5. Tekerlemelerin Önemi, Özellikleri ve Tekerlemelerle Dil Bilgisi Öğretimi	7
1.4.6. Şiirlerin Önemi, Özellikleri ve Şiirlerle Dil Bilgisi Öğretimi	8

İKİNCİ BÖLÜM	10
2.1. Cümle	10
2.2. Cümle Türleri (Çeşitleri)	11
2.2.1.Yüklemlerine (Yüklemlerinin Türüne) Göre Cümleler	11
2.2.1.1. İsim Cümlesi	11
2.2.1.1.1. İsim Cümlesine Örnek Atasözleri	11
2.2.1.1.2. İsim Cümlesine Örnek Dizeler	12
2.2.1.1.3. İsim Cümlesine Örnek Türküler	13
2.2.1.1.4. İsim Cümlesine Örnek Maniler	13
2.2.1.1.5. İsim Cümlesine Örnek Ninniler	15
2.2.1.1.6. İsim Cümlesine Örnek Tekerlemeler	16
2.2.1.2. Fiil Cümlesi	17
2.2.1.2.1. Fiil Cümlesine Örnek Atasözleri	17
2.2.1.2.2. Fiil Cümlesine Örnek Dizeler	18
2.2.1.2.3. Fiil Cümlesine Örnek Türküler	19
2.2.1.2.4. Fiil Cümlesine Örnek Maniler	19
2.2.1.2.5. Fiil Cümlesine Örnek Ninniler	20
2.2.1.2.6. Fiil Cümlesine Örnek Tekerlemeler	22
2.2.2. Yüklem Yerine (Ögelerin Dizilişine) Göre Cümleler	23
2.2.2.1. Düz (Kurallı) Cümle	23

2.2.2.1.1.	Düz Cümleye Örnek Atasözleri	24
2.2.2.1.2.	Düz Cümleye Örnek Dizeler	25
2.2.2.1.3.	Düz Cümleye Örnek Türküler	26
2.2.2.1.4.	Düz Cümleye Örnek Maniler	26
2.2.2.1.5.	Düz Cümleye Örnek Ninniler	27
2.2.2.1.6.	Düz Cümleye Örnek Tekerlemeler	29
2.2.2.2.	Devrik (Kuralsız) Cümle	30
2.2.2.2.1.	Devrik Cümleye Örnek Atasözleri	30
2.2.2.2.2.	Devrik Cümleye Örnek Dizeler	31
2.2.2.2.3.	Devrik Cümleye Örnek Türküler	32
2.2.2.2.4.	Devrik Cümleye Örnek Maniler	33
2.2.2.2.5.	Devrik Cümleye Örnek Ninniler	35
2.2.2.2.6.	Devrik Cümleye Örnek Tekerlemeler	37
2.2.3.	Yapılarına Göre Cümleler	38
2.2.3.1.	Tek Yüklemlî Cümle	40
2.2.3.1.1.	Tek Yüklemlî Cümleye Örnek Atasözleri	40
2.2.3.1.2.	Tek Yüklemlî Cümleye Örnek Dizeler	41
2.2.3.1.3.	Tek Yüklemlî Cümleye Örnek Türküler	41
2.2.3.1.4.	Tek Yüklemlî Cümleye Örnek Maniler	42
2.2.3.1.5.	Tek Yüklemlî Cümleye Örnek Ninniler	42

2.2.3.1.6.	Tek Yüklemlı Cümleye Örnek Tekerlemeler	43
2.2.3.2.	İçinde Fiilimsi Bulunan Cümle	44
2.2.3.2.1.	İçinde Fiilimsi Bulunan Cümleye Örnek Atasözleri	44
2.2.3.2.2.	İçinde Fiilimsi Bulunan Cümleye Örnek Dizeler	45
2.2.3.2.3.	İçinde Fiilimsi Bulunan Cümleye Örnek Türküler	47
2.2.3.2.4.	İçinde Fiilimsi Bulunan Cümleye Örnek Maniler	47
2.2.3.2.5.	İçinde Fiilimsi Bulunan Cümleye Örnek Ninniler	51
2.2.3.2.6.	İçinde Fiilimsi Bulunan Cümleye Örnek Tekerlemeler ..	52
2.2.3.3.	Birden Çok Yüklemlı Cümle	53
2.2.3.3.1.	Birden Çok Yüklemlı Cümleye Örnek Atasözleri	53
2.2.3.3.2.	Birden Çok Yüklemlı Cümleye Örnek Dizeler	55
2.2.3.3.3.	Birden Çok Yüklemlı Cümleye Örnek Türküler	55
2.2.3.3.4.	Birden Çok Yüklemlı Cümleye Örnek Maniler	56
2.2.3.3.5.	Birden Çok Yüklemlı Cümleye Örnek Ninniler	60
2.2.3.3.6.	Birden Çok Yüklemlı Cümleye Örnek Tekerlemeler	61
2.2.3.4.	Bağlacı Olan Cümle	62
2.2.3.4.1.	Bağlacı Olan Cümleye Örnek Atasözleri	62
2.2.3.4.2.	Bağlacı Olan Cümleye Örnek Dizeler	62
2.2.3.4.3.	Bağlacı Olan Cümleye Örnek Türküler	63
2.2.3.4.4.	Bağlacı Olan Cümleye Örnek Maniler	64

2.2.3.4.5.	Bağlacı Olan Cümleye Örnek Ninniler	64
2.2.3.4.6.	Bağlacı Olan Cümleye Örnek Tekerlemeler	65
2.2.3.5.	Şartın Söz Konusu Olduğu Cümleler	66
2.2.3.5.1.	Şartın Söz Konusu Olduğu Cümleye Örnek Atasözleri ..	66
2.2.3.5.2.	Şartın Söz Konusu Olduğu Cümleye Örnek Dizeler	67
2.2.3.5.3.	Şartın Söz Konusu Olduğu Cümleye Örnek Türküler ...	68
2.2.3.5.4.	Şartın Söz Konusu Olduğu Cümleye Örnek Maniler	69
2.2.3.5.5.	Şartın Söz Konusu Olduğu Cümleye Örnek Ninniler	71
2.2.3.5.6.	Şartın Söz Konusu Olduğu Cümleye Örnek Tekerlemeler	72
2.2.3.6.	İçinde Cümle Bulunan Cümle	72
2.2.3.6.1.	İçinde Cümle Bulunan Cümleye Örnek Atasözleri	72
2.2.3.6.2.	İçinde Cümle Bulunan Cümleye Örnek Dizeler	73
2.2.3.6.3.	İçinde Cümle Bulunan Cümleye Örnek Türküler	74
2.2.3.6.4.	İçinde Cümle Bulunan Cümleye Örnek Maniler	74
2.2.3.6.5.	İçinde Cümle Bulunan Cümleye Örnek Ninniler	75
2.2.3.6.6.	İçinde Cümle Bulunan Cümleye Örnek Tekerlemeler	76
2.2.4.	Anlamlarına Göre Cümleler	77
2.2.4.1.	Olumlu Cümle	78
2.2.4.1.1.	Olumlu Cümleye Örnek Atasözleri	78
2.2.4.1.2.	Olumlu Cümleye Örnek Dizeler	78

2.2.4.1.3.	Olumlu Cümleye Örnek Türküler	79
2.2.4.1.4.	Olumlu Cümleye Örnek Maniler	80
2.2.4.1.5.	Olumlu Cümleye Örnek Ninniler	81
2.2.4.1.6.	Olumlu Cümleye Örnek Tekerlemeler	82
2.2.4.2.	Olumsuz Cümle	82
2.2.4.2.1.	Olumsuz Cümleye Örnek Atasözleri	83
2.2.4.2.2.	Olumsuz Cümleye Örnek Dizeler	83
2.2.4.2.3.	Olumsuz Cümleye Örnek Türküler	84
2.2.4.2.4.	Olumsuz Cümleye Örnek Maniler	85
2.2.4.2.5.	Olumsuz Cümleye Örnek Ninniler	85
2.2.4.2.6.	Olumsuz Cümleye Örnek Tekerlemeler	86
2.2.4.3.	Şekil Bakımından Olumlu, Anlam Bakımından Olumsuz Cümleler	87
2.2.4.3.1.	Şekil Bakımından Olumlu, Anlam Bakımından Olumsuz Cümlelere Örnek Atasözleri	87
2.2.4.3.2.	Şekil Bakımından Olumlu, Anlam Bakımından Olumsuz Cümlelere Örnek Dizeler	88
2.2.4.3.3.	Şekil Bakımından Olumlu, Anlam Bakımından Olumsuz Cümlelere Örnek Türküler	88
2.2.4.3.4.	Şekil Bakımından Olumlu, Anlam Bakımından Olumsuz Cümlelere Örnek Maniler	89

2.2.4.3.5.	Şekil Bakımından Olumlu, Anlam Bakımından Olumsuz Cümlelere Örnek Ninniler	90
2.2.4.4.	Şekil Bakımından Olumsuz, Anlam Bakımından Olumlu Cümleler	91
2.2.4.4.1.	Şekil Bakımından Olumsuz, Anlam Bakımından Olumlu Cümlelere Örnek Atasözleri	91
2.2.4.4.2.	Şekil Bakımından Olumsuz, Anlam Bakımından Olumlu Cümlelere Örnek Dizeler	91
2.2.4.4.3.	Şekil Bakımından Olumsuz, Anlam Bakımından Olumlu Cümlelere Örnek Türküler	91
2.2.4.5.	Soru Cümlesi	92
2.2.4.5.1.	Soru Cümlesine Örnek Atasözleri	92
2.2.4.5.2.	Soru Cümlesine Örnek Dizeler	93
2.2.4.5.3.	Soru Cümlesine Örnek Türküler	93
2.2.4.5.4.	Soru Cümlesine Örnek Maniler	93
2.2.4.5.5.	Soru Cümlesine Örnek Ninniler	94
2.2.4.5.6.	Soru Cümlesine Örnek Tekerlemeler	95

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM – DENEYSEL ARAŞTIRMA SORULARI, HİPOTEZLER, İSTATİSTİKİ ANALİZLER, BULGULAR VE YORUMLAR97

3.1. Metodoloji	97
3.1.1. Araştırma Soruları ve Hipotezler	97
3.1.2. Araştırma Türü ve Tasarımı	101

3.1.3. Araştırmanın Uygulanması	102
3.1.4. Araştırmada Uygulanan İstatistiksel Analizler	103
3.1.4.1. Mann Whitney U Testi	103
3.1.4.2. Wilcoxon İşaretili Sıralar Testi	103
3.2. Araştırma Bulguları	105
3.2.1. Ön Test – Başarı Testi Karşılaştırmalarına İlişkin Bulgular	105
3.2.1.1. Deney ve Kontrol Grubu Ön Test Puanlarının Karşılaştırılmasına İlişkin Bulgular	105
3.2.1.2. Deney ve Kontrol Grubu Ön Test – Başarı Testi Puanlarının Karşılaştırılmasına İlişkin Bulgular	106
3.2.1.2.1. Deney Grubu Ön Test – Başarı Testi Puanlarının Karşılaştırılmasına İlişkin Bulgular	106
3.2.1.2.2. Kontrol Grubu Ön Test – Başarı Testi Puanlarının Karşılaştırılmasına İlişkin Bulgular	107
3.2.1.2.3. Deney ve Kontrol Grubu Ön Test ve Başarı Testi Puan Farklarının Karşılaştırılmasına İlişkin Bulgular	108
3.2.1.2.4. Deney ve Kontrol Grubu Başarı Testi Puan Farklarının Karşılaştırılmasına İlişkin Bulgular	109
3.2.2. Deney ve Kontrol Grubu Ön Test – Kalıcılık Testi Puanlarının Karşılaştırılmasına İlişkin Bulgular	110
3.2.2.1. Deney ve Kontrol Grubu Ön Test – Kalıcılık Testi Puanlarının Karşılaştırılmasına İlişkin Bulgular	110

3.2.2.1.1. Deney Grubu Ön Test – Kalıcılık Testi Puanlarının Karşılaştırılmasına İlişkin Bulgular	111
3.2.2.1.2. Kontrol Grubu Ön Test – Kalıcılık Testi Puanlarının Karşılaştırılmasına İlişkin Bulgular	112
3.2.2.1.3. Deney ve Kontrol Grubu Ön Test ve Kalıcılık Testi Puanlarının Karşılaştırılmasına İlişkin Bulgular	113
3.2.2.1.4. Deney ve Kontrol Grubu Kalıcılık Testi Puanlarının Karşılaştırılmasına İlişkin Bulgular	113
3.2.3. Deney ve Kontrol Grubu Başarı Testi – Kalıcılık Testi Puanlarının Karşılaştırılmasına İlişkin Bulgular	114
3.2.3.1. Deney Grubu Başarı Testi – Kalıcılık Testi Puanlarının Karşılaştırılmasına İlişkin Bulgular	114
3.2.3.2. Kontrol Grubu Başarı Testi – Kalıcılık Testi Puanlarının Karşılaştırılmasına İlişkin Bulgular	115
3.2.3.3. Deney ve Kontrol Grubu Başarı ve Kalıcılık Testi Puan Farklarının Karşılaştırılmasına İlişkin Bulgular	116
SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER	118
SÖZLÜK	123
KAYNAKÇA	129
EKLER	133
Ek 1	133
Ek 2	141
Ek 3	147

Ek 4	151
Ek 5	155
Ek 6	159
ÖZ GEÇMİŞ	160

T. C.

NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ

Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü

BİLİMSEL ETİK SAYFASI

Adı Soyadı: Emine ŞENOL

Numarası: 088303011001

Öğrencinin

Ana Bilim / Bilim Dalı: Türkçe Eğitimi / Türkçe Eğitimi

Programı: Tezli Yüksek Lisans

Doktora

Tezin Adı: Cümle Bilgisi Öğretiminde Sözlü Kültür Ürünleri
ve Şiirlerin Öğrenci Başarısına ve Kalıcılığa Etkisi

Bu tezin proje safhasından sonuçlanmasına kadarki bütün süreçlerde bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

Emine ŞENOL

Ek- 8: Yüksek Lisans Tezi Kabul Formu

T. C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü

YÜKSEK LİSANS TEZİ KABUL FORMU

Öğrencinin	Adı Soyadı : <u>Emine ŞENOL</u>
	Numarası : <u>088303011001</u>
	Ana Bilim / Bilim Dalı : <u>Türkçe Eğitimi / Türkçe Eğitimi</u>
	Programı : <u>Tezli Yüksek Lisans</u>
	Tez Danışmanı : <u>Prof. Dr. Funda TOPRAK</u>
Tezin Adı : <u>Cümle Bilgisi Öğretiminde Sözlü Kültür Ürünleri ve Şiirlerin Öğrenci Başarısına ve Kalıcılığına Etkisi</u>	

Yukarıda adı geçen öğrenci tarafından hazırlanan Cümle Bilgisi Öğretiminde Sözlü Kültür Ürünleri ve Şiirlerin Öğrenci Başarısına ve Kalıcılığına Etkisi başlıklı bu çalışma 28./06./2013 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda Etkisi oybirliği/oyçokluğu ile başarılı bulunarak, jürimiz tarafından yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Ünvanı, Adı Soyadı	Danışman ve Üyeler	İmza
Prof. Dr. Funda TOPRAK	Danışman	
Doç. Dr. İsa KORKMAZ	Üye	
Yard. Doç. Dr. Kazım KARABÖK	Üye	

ÖN SÖZ

Dil; millî birlik ve beraberliği sağlayan, kültürel öğeleri geçmişten geleceğe aktaran, bir toplumu millet hâline getiren en önemli unsurdur. Bu kadar önemli bir unsuru korumak, geliştirmek ve gelecek nesillere en iyi şekilde aktarmak için dilin yapısı ve kendine özgü kuralları çok iyi bilinmelidir. Bu yüzden dil bilgisi öğretimi ve bu alanda yapılan çalışmalar çok önemlidir.

Dil öğretiminde ve dil bilgisi çalışmalarında önemli bir yer tutan “cümle” konusu; kuruluşu, bağlanış biçimleri, yapısı ve anlamıyla en iyi şekilde incelenip tanımlanmalı ve titizlikle öğretilmelidir. Bu hususlardan dolayı tez konusu belirlenirken cümle bilgisi konularının sıradan, kalıplaşmış, sıkıcı örneklerle değil de sağlam, kalıcı ve eğlenceli örneklerle öğretilmesini sağlayacak bir çalışma yapılmasına ve bu çalışma esnasında sözlü kültür ürünleriyle şiirlerden yararlanılmasına karar verilmiştir.

Çalışmanın giriş bölümünde dil bilgisi öğretiminin önemi, amaçları ve yöntemleri üzerinde durulmuş; sözlü kültür ürünleri ve şiirler hakkında bilgi verilerek onların öğretimdeki rolleri ve etkileri ele alınmıştır.

Birinci bölümde cümle ve cümle türleri anlatılmış, uygulamada kullanılan sözlü kültür ürünleriyle şiir örneklerine yer verilmiştir.

İkinci bölümde uygulamanın istatistikî boyutu ele alınmış ve deneysel araştırma bulguları tablolarla desteklenerek açıklanmıştır.

Çalışmanın son bölümünde, araştırma sonuçları değerlendirilerek yorumlanmış; dil bilgisi öğretiminin daha verimli ve etkili hâle getirilmesi için önerilerde bulunulmuştur.

Sözlük bölümünde yer alan kelimeler ise uygulama esnasında öğrencinin karşılaştığı ancak anlamını bilmediği kelimelerdir. Bu kelimelerin de anlamları verilerek öğrencilerin kelime hazinelerini zenginleştirmek amaçlanmıştır.

Bu çalışmanın her safhasında bana bilgisi ve yardımlarıyla destek olan danışman hocam Sayın Prof. Dr. Funda TOPRAK’a teşekkürlerimi sunarım.

T. C.

NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ

Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü

Adı Soyadı: Emine ŞENOL

Numarası: 088303011001

Ana Bilim / Bilim Dalı: Türkçe Eğitimi / Türkçe Eğitimi

Öğrencinin

Programı: Tezli Yüksek Lisans Doktora

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Funda TOPRAK

Tezin Adı: Cümle Bilgisi Öğretiminde Sözlü Kültür Ürünleri ve Şiirlerin Öğrenci Başarısına ve Kalıcılığa Etkisi

ÖZET

Dil; geçmişle gelecek arasında köprü kuran, kalabalıklara “millet” kimliği kazandıran bir unsurdur. Bu değerli unsurun özellikleriyle kurallarının öğretimini üstlenen dil bilgisi de gerekli önemi ve özeni hak etmektedir. Ne yazık ki ülkemizde dil bilgisi öğretimi yıllarca “öğrencilere dil bilgisi kuralları zorla ezberletilerek” yapılmış; bu durum dil bilgisinin öğrenciler için soyut, karmaşık ve hepsinden önemlisi sıkıcı hâle gelmesine sebep olmuştur. Hâlbuki dil bilgisi öğretiminde amaç; öğrenciye birtakım kuralları dayatmak olmamalı; bu kuralları uygulamalar yoluyla, farkına vardırımadan sezdirip benimsetmek olmalıdır.

Öğrencilere zor, karmaşık ve soyut gelen, buna rağmen her sene inatla aynı sıkıcı yöntemlerle ve sıradan örneklerle öğretilen cümle bilgisi konuları bu kez, sözlü kültür

ürünleri ve ünlü şairlerin önemli şiirleriyle öğretilerek daha zevkli, renkli, kolay ve kalıcı hâle getirilmeye çalışılmıştır.

DeneySEL bir araştırma niteliğinde olan bu çalışma; on haftalık bir süreyi içine almaktadır.

Cümle türleri konusu; deney grubuna sözlü kültür ürünleri ve şiirlerle öğretilirken kontrol grubuna, öğrenci çalışma kitaplarında yer alan cümlelerle öğretilmiştir. Yapılan başarı ve kalıcılık testleri sonucunda deney grubu öğrencilerinin daha başarılı oldukları ve konuları unutmadıkları görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Dil Bilgisi Öğretimi, Cümle Türleri, Sözlü Kültür Ürünleri, Şiirler, Başarı, Kalıcılık.

T. C.

NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ

Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü

Adı Soyadı: Emine ŞENOL

Numarası: 0883030 11001

Ana Bilim / Bilim Dalı: Türkçe Eğitimi / Türkçe Eğitimi

Programı: Tezli Yüksek Lisans Doktora

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Funda TOPRAK

Tezin İngilizce Adı: Products Of Oral Culture In Syntax Teaching And Effect Of Poetries On Students' Achievement And On Permanence

Öğrencinin

SUMMARY

Language is an element that builds a bridge between past and future and that gains the “nation” identity for the crowds. Grammar that undertakes teaching properties and rules of this valuable element also deserves due diligence and importance. Unfortunately, grammar teaching in our country was performed by “committing memory in opposition to students’ desire”; this situation made grammar abstract, complex and most importantly, gloomy for the students. However, the purpose in teaching grammar should not be rammed some rules down students throat; it must implicate and adopt these rules through some practices without making them aware.

This time, syntaxes that are difficult, complex and abstract for students, and nevertheless taught by the same boring methods and ordinary examples were attempted to make more entertaining, colourful, easy and permanent with the products of oral culture with the poetries of famous poems.

This study which has the characteristics of experimental study comprises the period of ten weeks.

The topic of the types of sentences: control group was taught by the products of oral culture and poeties, while experimental group was taught by the sentences included in students' workbook. As a result of achievement and permanence test, it was seen that the students of experimental group were more successful and did not forget the topics.

Keywords: Grammar Teaching, Types of Sentences, Products of Oral Culture, Poeties, Achievement, Permanence.

KISALTMALAR

ADS 1	: Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü 1
ANAŞ	: Arif Nihat ASYA – Şiirler
AV	: Âşık Veysel
BTTŞA	: Batı Tesirinde Türk Şiiri Antolojisi
bkz	: bakınız
CDTŞ	: Cumhuriyet Devri Türk Şiiri
GYŞ	: Güzel Yazılar – Şiirler
H	: Harman
KGK	: Kendi Gök Kubbemiz
KHŞŞ	: Karacaoğlan Hayatı, Sanatı ve Şiirleri
NFK – Ş	: Necip Fazıl Kısakürek-Şiirlerim
OTAL	: Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat
S	: Safahat
TAS	: Türk Atasözlerinden Seçmeler
TDK	: Türk Dil Kurumu
TGTŞA 1	: Tanzimattan Günümüze Türk Şiiri Antolojisi 1
TGTŞA 2	: Tanzimattan Günümüze Türk Şiiri Antolojisi 2
TMS	: Türk Manilerinden Seçmeler
TNS	: Türk Ninnilerinden Seçmeler

- TS** : Türkülerden Seçmeler
- TTS** : Türk Tekerlemelerinden Seçmeler
- VŞA** : Varlık Şiirleri Antolojisi
- vd.** : ve diğerleri

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1: Deney ve Kontrol Grubu Ön Test Puanlarının Gruplara Göre Sıra Ortalamaları Karşılaştırması.....	106
Tablo 2: Deney Grubu Ön Test ve Başarı Testi Puanlarının Sıra Ortalamaları Karşılaştırması.....	107
Tablo 3: Kontrol Grubu Ön Test ve Başarı Testi Puanlarının Sıra Ortalamaları Karşılaştırması.....	108
Tablo 4: Deney ve Kontrol Grubu Ön Test ve Başarı Testi Puan Farklarının Gruplara Göre Sıra Ortalamaları Karşılaştırması.....	109
Tablo 5: Deney ve Kontrol Grubu Başarı Testi Puanlarının Gruplara Göre Sıra Ortalamaları Karşılaştırması.....	110
Tablo 6: Deney Grubu Ön Test ve Kalıcılık Testi Puanlarının Sıra Ortalamaları Karşılaştırması.....	111
Tablo 7: Kontrol Grubu Ön Test ve Kalıcılık Testi Puanlarının Sıra Ortalamaları Karşılaştırması.....	112
Tablo 8: Deney ve Kontrol Grubu Ön Test ve Kalıcılık Testi Puan Farklarının Gruplara Göre Sıra Ortalamaları Karşılaştırması.....	113
Tablo 9: Deney ve Kontrol Grubu Kalıcılık Testi Puanlarının Gruplara Göre Sıra Ortalamaları Karşılaştırması.....	114
Tablo 10: Deney Grubu Başarı Testi ve Kalıcılık Testi Puanlarının Sıra Ortalamaları Karşılaştırması.....	115
Tablo 11: Kontrol Grubu Başarı Testi ve Kalıcılık Testi Puanlarının Sıra Ortalamaları Karşılaştırması.....	116
Tablo 12: Deney ve Kontrol Grubu Başarı Testi ve Kalıcılık Testi Puan Farklarının Gruplara Göre Sıra Ortalamaları Karşılaştırması.....	117

- Tablo 13: Öğrenci Çalışma Kitaplarında Yer Alan Atasözleri ile Çalışmamız Esnasında Kullanılan Atasözlerinin Sayı Bakımından Karşılaştırması119**
- Tablo 14: Öğrenci Çalışma Kitaplarında Yer Alan Şiirler ile Çalışmamız Esnasında Kullanılan Şiirlerin Sayı Bakımından Karşılaştırması120**
- Tablo 15: Öğrenci Çalışma Kitaplarında Yer Alan Türküler ile Çalışmamız Esnasında Kullanılan Türkülerin Sayı Bakımından Karşılaştırması120**
- Tablo 16: Öğrenci Çalışma Kitaplarında Yer Alan Maniler ile Çalışmamız Esnasında Kullanılan Manilerin Sayı Bakımından Karşılaştırması121**
- Tablo 17: Öğrenci Çalışma Kitaplarında Yer Alan Ninniler ile Çalışmamız Esnasında Kullanılan Ninnilerin Sayı Bakımından Karşılaştırması121**
- Tablo 18: Öğrenci Çalışma Kitaplarında Yer Alan Tekerlemeler ile Çalışmamız Esnasında Kullanılan Tekerlemelerin Sayı Bakımından Karşılaştırması122**

BİRİNCİ BÖLÜM

1. GİRİŞ

“İnsan, dilinin arkasındadır.”

Hacı Bektaşî Veli

1. 1. Dil Bilgisi

Bir dildeki ses, kelime ve cümleleri; tür, yapı ve görev bakımından inceleyen bilime dil bilgisi denir. Dil bilgisi; dilin işleyiş düzenini ve kullanım kurallarını inceler.

1. 2. Dil Bilgisi Öğretimin Amaçları

- * Kişinin; bilinçaltı dil yapısı sayesinde daha çok küçük yaşta, öğretime gerek duymadan kullanabildiği dilini, bilinç düzeyine çıkarmak
- * Etkili ve doğru iletişime yardımcı olmak
- * Ana dilini doğru, düzgün ve etkili bir biçimde kullanan nesiller yetiştirmektir.

“Dil bilgisi öğretiminin amacı; dilin kurallarını öğretmek değil, sahip olunan dilin, dil becerilerinin geliştirilmesinde dayanak olmasını sağlamaktır. Dil becerilerinden bağımsız dil öğretimi, ezbere yönlendireceğinden istenilen sonuca ulaştırmayacaktır” (Erdem ve Çelik, 2010: 1033).

1. 3. Dil Bilgisi Öğretiminin Önemi ve Özellikleri

Bugünkü dil bilgisi öğretimi; belirli tanımları ve kuralları sayılı ve sınırlı örneklerle söz konusu etmekten ileri gidememektedir. Dil; araç olarak görülüp kurallarıyla birlikte öne çıkartılmakta, yeterli ve etkili bir biçimde anlaşmanın amaç olduğu ise unutulmakta, öğrencilere beceri ve alışkanlığa dönüşmeyen bilgiler ezberletilmektedir (Sağır, 2005: 3). Hâlbuki dil bilgisi; birtakım kuralların ezberletildiği ders değildir. Dil bilgisi sayesinde kişi; karşısındakiyle etkili ve doğru bir iletişim

kurabilecek, ana dilini düzgün kullanabilecektir. Bu sebeple dil bilgisi öğretiminin doğal ve canlı örneklerle verilmesi, kuru ve basmakalıp ifadelerden kaçınılması gerekmektedir. Doğal ve canlı örnekler; özellikle öğrencinin dikkatini çekecek ve onu geliştirecek özelliklere sahiptir.

“Dil bilgisi konularını öğrencilere sevdirmek ve dil bilgisi konularını onlar için yararlı hâle dönüştürmek gerekir. Dil bilgisi konuları ile öğrencilerin ilgi ve ihtiyaçları arasında ilişki olmalıdır (Erdem ve Çelik, 2010: 1033).

“Türkçe dersi çok yönlü bir derstir. Bu bakımdan, bu dersle ilgili çalışmalar sırasında birden çok değişik yöntem ve tekniğe başvurulması hem doğal hem de zorunludur” (Kavcar vd., 1995: 16).

“Öğretimin her basamağında dil bilgisi öğretildiği hâlde bu bilgileri kullanamayan, bunları dil becerilerine yansıtamayan, her basamakta tekrar öğrenmeye çalışan öğrencilerin varlığı; dil bilgisi öğretim yöntemini sorgulamamıza sebep olmaktadır. Sorun bu kadar derinlerde ve geçmişte olduğuna göre geleneksel anlayışın bu sorunları ortaya çıkardığını söylemek mümkündür” (Erdem ve Çelik, 2010: 1033).

“Günümüzde üzerinde en çok tartışılan sorunlardan biri, ana dili öğretiminde kullanılacak yöntemlerin neler olması gerektiğidir. Türkçenin öğretiminin değişik aşamalarında birbirini bütünleyen biçimde hangi yöntemlerle daha başarılı olunacağı cevap bekleyen bir sorudur. Öte yandan araştırılıp uygulamalarla sınıp çözülmesi gereken bir sorundur. Sorunun diğer bir önemli boyutu ise, öğrencilere öğretimin amaçlarına yönelik davranışlar kazandırmakla görevli öğretmenlerin, uygulamalarla sınıp geliştirilen sonuçları paylaşabilmesi, uygulamaya sokabilmesi ve böylece daha başarılı bir öğretimi gerçekleştirdiğini görebilmesidir. Bu yaklaşım, öğretimde verimsizlik nedeni olarak görülen geleneksel öğretim uygulamalarında yenilikler ve değişiklikler yapmayı ya da yeni öğretme-öğrenme modellerini kullanmayı gerektirmektedir” (Sever, 2000: 28).

Dil bilgisi öğretimi kuramsal bilgilere değil, uygulamaya dayanmalıdır. Bu sebeple dil bilgilerinin öğretiminde; kuralların gösterilmesinin yanında, bu kuralların kelime, cümle ve metin düzeyindeki uygulamaları mutlaka verilmelidir.

“Dil bilgisi dersi uygulamalarında şu üç aşamanın dikkate alınması gerekir:

1. Öğrenciye kuralın örneklerle, cümlelerle ve metinle sezdirilmesi
2. Kuralı sezen öğrenciye kural ve tanım hakkında bilgi verilmesi
3. Kuralı öğrenen öğrencinin, öğrendiklerini beceriye dönüştürmesinin sağlanması esastır.

Geleneksel olarak, dil bilgisi öğretiminde bu üç aşamadan sadece ikincisi ele alınmakta ve öğretim buna göre yapılmaktadır. Bu da öğrencilerin dil bilgisi konularını öğrendikleri hâlde beceriye dönüştürememelerine sebep olmaktadır. Oysa dil bilgisi öğretiminde bu, en kolay aşamadır. Çocuk, bunları kitaplardan da öğrenebilir” (Erdem ve Çelik: 2010: 1034).

“Modern dil bilimciler, dilde çift eklemliğin olduğunu ortaya çıkarmışlardır. Yani dilin bir şekil, bir de anlam yönü vardır. Türkçe öğretiminde dilin bu özelliği göz ardı edildiği için dile ya şekil ya da anlam bakımından yaklaşılmakta bu da dil öğretiminde çelişkilere sebep olmaktadır. Bütün bunlar Türkçe öğretiminin dil biliminin ortaya koyduğu yeni yöntem ve yaklaşımlarla ele alınması gerektiği sonucunu ifade etmektedir” (Özbay, 2006: 152).

Dil bilgisi öğretimi; bilinenden bilinmeyene, somuttan soyuta, yakından uzağa gibi öğretimin temel ilkelerine göre yapılmalıdır. Örnek metinler; çocukların yaşantılarından alınmalı, toplumun kültürel dokusuna uygun olmalıdır. Yani dil bilgisi öğretilirken aynı zamanda çocuğa, kültür de öğretilmelidir (Erdem, 2007: 24).

1. 4. Sözlü Kültür Ürünleri ve Şiirlerle Dil Bilgisi Öğretimi

Ülkemizde dil bilgisi öğretimi yıllarca “öğrencilere dil bilgisi kuralları zorla ezberletilerek” yapılmış, bu durum dil bilgisinin öğrenciler için soyut, karmaşık ve hepsinden önemlisi sıkıcı hâle gelmesine sebep olmuştur. Hatta dilin sadece biçim yönü ele alınmış, anlam boyutu bir kenara itilmiş; öğrenciler ne yazık ki kurallar yığınıyla başa bırakılmıştır. Bu durum; ezberci bir öğretimi beraberinde getirirken bilinçli ve kalıcı öğrenmeyi de engellemiştir. Hâlbuki dil bilgisi öğretiminde amaç; öğrenciye

birtakım kuralları dayatmak olmamalı; bu kuralları uygulamalar yoluyla, farkına vardırılmadan sezdirip benimsetmek olmalıdır.

Dil bilgisi öğretimi artık bir bilgi yığını olmaktan çıkarılmalı; dilin incelikleriyle güzelliklerini kavratan, aynı zamanda öğrencinin düşünce dünyasını da geliştiren bir araç hâline getirilmelidir.

Yukarıda belirtilen bütün noktalar birleştirildiğinde, sözlü kültür ürünleriyle şiirlerin dil bilgisi öğretimi için mükemmel bir kaynak teşkil edeceği görülmektedir. Çünkü dil bilgisi öğretimi; ancak somut ve kaynağını hayattan alan örnekler üzerinden verildiğinde kalıcı ve etkili olacaktır.

1. 4. 1. Atasözlerinin Önemi, Özellikleri ve Atasözleriyle Dil Bilgisi Öğretimi

“İnsanların uzun gözlem ve tecrübeler sonunda vardıkları yargıları hikmetli düşünce, öğüt ve örneklemeler yolu ile veren; birçoğu mecazî anlam taşıyan; yüzyılların oluşturduğu biçimde kalıplaşmış bulunan; daha çok sözlü gelenek içinde kuşaktan kuşağa geçerek yaşayan; anonim nitelikte özlü sözlere atasözü denir” (Aktaran: Baş, 2002: 60).

“Çok geniş ve çeşitli anlamlarda kullanılan atasözleri, günlük hayatta en çok başvurduğumuz sözlerdendir. Öğüt vermek, örnek göstermek, sözüme güç katmak, düşüncelerimize delil bulmak, duygu ve düşüncelerimizi en kısa yoldan belirtmek istediğimiz zaman atasözlerinden yararlanırız” (Aktaran: Baş, 2002: 62).

“Atasözleri, kendi başlarına bir edebî tür olmasalar bile özellikle söyleyişi kuvvetlendirme, fikirlerimize kuvvetli birer kanıt oluşturma ve az sayıda cümle ile öz ifadeler kurabilme açısından konuşma ve yazma eğitiminde; ilgi ve merak uyandırma açısından dinleme eğitiminde; metinlerdeki söyleyişleri daha anlamlı hâle getirip, vurgu ve tonlamayı kolaylaştırma açısından okuma eğitiminde kullanılabilir ürünlerdir” (Baş, 2002: 62).

“Sözlü edebiyatın seçkin ürünlerinden biri olan atasözlerinden Türkçe dersinde anlama ve anlatma becerilerini geliştirmek amacıyla yararlanır. Farklı alanlarda atasözlerinin değişik işlevlerinden yararlanılarak söz ve yazı daha etkili hâle

getirilebilir. Atasözleri sözlü ve yazılı anlatım çalışmalarında başvurulacak önemli bir pedagojik malzemedir. Anlatımı güçlendirir, içeriğe zenginlik katar. Düşünceler onlarla daha anlaşılır ve etkileyici olabilir. İletilmek istenen mesaj bir atasözü ile daha somut bir şekilde iletilebilir. Konuşma ya da bir yazılı anlatım çalışmasında konu ile bütünlük oluşturan bir atasözünün söylenmesi hedef kitlenin anlatılmak istenen duygu ve düşünceleri daha kolay anlamasına yardımcı olur. Bu bakımdan bir fikir karşındakilere anlatılırken ya da farklı bir fikre karşı çıkılırken atasözlerinden yararlanılabilir. Atasözleri içeriğinde yer alan farklı anlamlardaki kelimelerle öğrencilerin söz varlığının gelişmesine katkı sağlayabilir” (Göçer, 2010: 356).

“Dil bilgisi öğretimindeki en önemli hususlardan biri de dil bilgisinin metinlerden en azından cümlelerden hareketle öğretilmesidir” (Erdem ve Çelik, 2010: 1039). Bir cümle niteliği taşıyan atasözleri de özellikle cümle türlerinin öğretilmesinde bize büyük yarar sağlayacaktır.

Anlatımda yetersiz kaldığımızı hissettiğimiz anlarda, hemen atasözlerine başvururuz. Çünkü atasözleri; anlatımı en güç, belirtilmesi en zor durumları bile; bir anda dinleyicinin gözü önünde canlı ve taptaze benzetmelerle; güçlü sembollerle sahneye koyabilir. Öğrencilere soyut, karmaşık ve zor gelen cümle türleri konusu; atasözlerinin, bu “kestirme yoldan ifade etme ve somutlaştırma” özelliğiyle kolayca anlatılabilir.

1. 4. 2. Türkülerin Önemi, Özellikleri ve Türkülerle Dil Bilgisi Öğretimi

Türküler, Anadolu’nun alın yazısı çizgisinde uzayıp giden bir öyküdür. Anadolu sevinir, türkü söyler; üzülür, yüreğini türkülerle serinletir (Önder, 2007: 86).

Anadolu’yu gerçekten bilmek, öğrenmek, tanımak mı istiyorsunuz? Türkülerini dinleyiniz; ancak türkülerle Anadolu’nun gönlüne girebilirsiniz. Türküler, Anadolu’nun yanık yüreği, atan damarıdır. Anadolu, türkülerinde yaşar; türküleriyile can bulur. Toplumunu etkisinde bırakan, peşinden sürükleyen bütün olaylar türkülerdedir. Umutsuz aşkların, gurbette çekilen acıların, sonu gelmeyecek özlemlerin, acı sonla biten tertemiz duyguların yiğitliklerin, kıskançlıkların hikâyeleri dinlenir türkülerde. Bu yüzden türküler, Anadolu’nun sosyal bir romanıdır. Anadolu, bir baştan bir başa türkü olmuş;

yıllardan, yüzyıllardan beri sesleniyor bizlere (Önder, 2007: 94, 95). Türkülerdeki cümle yapısı, söyleyiş inceliği ve kıvraklığı aynı zamanda anlam derinliği; cümle türlerinin öğretiminde mükemmel bir kaynak olacaktır.

1. 4. 3. Manilerin Önemi, Özellikleri ve Manilerle Dil Bilgisi Öğretimi

Mani, farklı örnekleri olmakla beraber genellikle dört dizeden oluşan bir nazım biçimidir. Anonimdir, halk edebiyatının en önemli ürünlerindedir. Manilerin bu denli ilgi görmesinin ve sevilmesinin en önemli sebebi; halkın kendini ifade etme aracı olmasıdır. İfade aracı olduğu kadar aynı zamanda bir eğlence aracıdır da maniler. Bugünkü eğlence ve eğitim araçlarının olmadığı yıllarda, uzun kış gecelerinde insanlar hem eğlenmek hem de zamanlarını güzel bir şekilde değerlendirmek için mani yarışmaları düzenlerlerdi. Yine tarlada, bahçede çalışırken de mani, hem çalışanları motive eden bir eğlence hem de duygu ve düşünceleri yoğun şekilde ifade eden bir haberleşme aracı olmuştur. Ayrıca ölüm, ayrılık, gurbet, askerlik, ramazan, bayram kısacası hayatın her olayı kendisini manilerde ifade edilir şekilde bulmuştur (Kerimoğlu, 2005: 7, 8).

“Çoğu kez 7 heceli, her biri başlı başına birer dörtlük olan maniler, Anadolu’nun bir kalemde söyleyebileceği son sözdür. Seviyorsa seviyor, özlem duyuyorsa duyuyor demektir. Bu yüzden manilere ‘sözün özü’ dörtlükler demek daha doğru olur” (Önder, 2007: 86).

“Anadolu alıyla, moruyla, ırmağıyla, çayıyla, ormanıya, harmanıya manilerdedir. Maniler, Anadolu’nun giysisinde oya oya işlenmiş, damga damga mühürlenmiş, pul pul güzelliklerdir. Manisiz Anadolu yavan olur. Maniler Anadolu’nun gönül sofrasına katıktır, ağza tat verir” (Önder, 2007: 90).

Manilerdeki anlam zenginliği ve derinliği; söyleyişteki ifade esnekliği özellikle “öğelerinin dizilişine ve anlamlarına göre cümleler” konularının öğretiminde büyük yarar sağlayacaktır.

1.4. 4. Ninnilerin Önemi, Özellikleri ve Ninnilerle Dil Bilgisi Öğretimi

“Ninniler, küçük çocukları uyutmak ya da onların ağlamasını durdurmak amacıyla söylenen ezgilerdir. Çocuk, ninni söylenirken aynı tempoda sallanır ve söyleyen kişi, sesinin tonunu da buna göre ayarlar. Ninniler sade bir dille söylenir, ninnilerin asıl söyleyeni belli değildir. (anonimdir.)

Divanü Lügat’it Türk’te ninni kelimesinin karşılığına ‘balu balu’ sözcüğünün geçtiği görülmektedir. Öteki Türk boylarında ise değişik isimler verilmiştir. Edebî dilde ninni olarak geçmesine rağmen halk ağzında ‘nenni, nennen, veya nen’ şeklinde kullanılır.

Ana dilin melodik yapısının kavranmasında ninnilerin katkısı büyüktür. Daha konuşma evresinden başlayarak ninni ile çocuklarda dil gelişimi ve zevki oluşur. Çocukların ilk algısında, anne sesinin ve şarkıların katkısı son derece anlamlıdır. Ninnileri, bu açıdan dil öğretiminin ilk basamağı sayabiliriz. Ninnilerin söyleyeni kadınlardır. (anneler, ablalar, nineler, ...) Çocuk, ana kucağında ilk müzik zevkini de kazanır. Ninnilerimiz, Türk kadınının hayat görüşünü, evlat sevgisini, imanını, sevinçlerini, üzüntülerini, ümitlerini kısaca onun tarihî serüvenini de anlatır” (Taşar, 2005: 1, 2).

Ninnilerdeki o sade söyleyiş ve içten üslup; öğrencilerin dil zevkini geliştirirken Türkçenin cümle yapısının ve kuruluş özelliklerinin kavratılmasında da önemli bir rol üstlenecektir.

1. 4. 5. Tekerlemelerin Önemi, Özellikleri ve Tekerlemelerle Dil Bilgisi Öğretimi

“Daha çok çocuk geleneklerinde yer alan, baş uyak ve uyaklarla elde edilen, ses ve sözcük benzerliğine göre sıralanan, söyleyeni belli olmayan ürünlerdir. Türk halk kültürünün örneklerinden olan tekerlemeler, hayal gücünün genişliğini gösterdiği gibi dildeki sesleri kullanabilmenin de bir yansımasıdır adeta. Tekerlemelerde, zıt kutuplar aynı tepside paylaşılır” (Tokgöz, 2005: 5). Tekerlemelerdeki esneklik, kıvraklık ve ses

benzerliklerindeki zenginlik; Türk cümle yapısındaki inceliği ve güzelliği kavratmakta işe yarayacak; aynı zamanda etkili bir anlatıma da yardımcı olacaktır.

1. 4. 6. Şiirlerin Önemi, Özellikleri ve Şiirlerle Dil Bilgisi Öğretimi

Şiir; zengin sembollerle, ritimli sözlerle, seslerin uyumlu kullanımıyla ortaya çıkan, hece ve durak bakımından denk ve kendi başına bir bütün olan edebî anlatım biçimidir (TDK, 2011: 2224).

Şiiri diğer türlerden ayıran en önemli özellik; gerçeği imgelerle anlatması ve okuyan her kişide farklı bir etki, izlenim bırakması, değişik çağrışımlar uyandırmasıdır. Bu yönüyle şiirler, Türkçedeki anlam inceliği ile söyleyiş güzelliğinin benimsetilmesi, ifade zenginliğiyle cümle yapısının kavratılması açısından önemlidir.

Şiirler cümle bilgisi öğretimi için mükemmel bir kaynaktır. Neden mi? Çünkü öğrenci;

* Ahmet Haşim’le hayatın merdivenlerini ağır ağır çıkarken farkında olmadan **devrik cümleyi** öğrenecektir.

* Necip Fazıl’ın “Kaldırımlar”ıyla kimsesizliği iliklerine kadar hissederken **isim cümlesini, fiil cümlesine** tercih edecektir.

* Faruk Nafiz’le han odalarında tutuşan ocağa karşı bağdaş kuracak, **fiil cümlesini** sevecektir.

* Mehmet Âkif’in “Bülbül”üyle işgal günlerini yeniden yaşayıp **birden çok yüklemlili cümleler** kuracak; “İstiklâl Marşı”yla bir daha düşmemek üzere yeniden ayağa kalkarken ise **devrik cümlelere** yaslanacaktır.

* Yahya Kemal’in “Akıncı” şiiriyle sefere çıkacak, yol boyunca **düz cümleyle devrik cümle**nin kardeşliğine hayran kalacaktır.

* Âşık Veysel’le o bereketli, sadık “Kara Toprak”a tohumlar saçarken ise seçimini, **düz cümleden** yana yapacaktır.

* Cahit Sıtkı'yla bilip bilmemezlikten gelirken aslında **şekil bakımından olumlu, anlam bakımından olumsuz cümle**ler kuracaktır.

Yani öğrencilerimiz şiirle dilimizdeki lezzetlerin tadına bakarken farkında olmadan **cümle türlerini** kavrayacaktır. Ayrıca şiirlerdeki ölçü ve kafiye; hatırlamayı kolaylaştırarak kalıcılığı sağlayacak, bu sayede dil bilgisi konuları unutulmayacaktır.

İKİNCİ BÖLÜM

2. 1. Cümle

Cümleyi, hüküm veya dilek bildiren çekimli bir fiil ya da çekimli bir fiile bağlı kelime dizisi olarak tanımlamak mümkündür; ancak çalışmamız esnasında cümlenin pek çok dilci tarafından değişik şekillerde tanımlandığını gördük. Muharrem Ergin cümleyi; “bir fikri, bir düşünceyi, bir hareketi, bir duyguyu, bir hadiseyi tam olarak bir hüküm hâlinde ifade eden kelime grubudur” (Ergin, 2004: 398). şeklinde tanımlarken Zeynep Korkmaz, cümlenin varlığı için çekimli fiilin ya da ek fiilden oluşan bir yüklem şart olduğunu belirtir (Korkmaz, 2007: 54). Leyla Karahan ise; cümlenin, dilin en küçük anlatım birimi olduğunu (Karahan, 2006: 9), Mustafa Özkan ile Veysi Sevinçli de içinde yargının bulunmadığı kelime topluluklarının cümle oluşturamayacağını (Özkan ve Sevinçli, 2008: 91) ifade eder. Vecihe Hatiboğlu ise; cümleyi, cümle bilgisi üzerinde çalışma yapan diğer dilciler gibi tanımladıktan sonra cümlenin, yargılı anlatımların en önemli bölümü olduğunu da ekler (Hatiboğlu, 1982: 99).

Kelime grupları belirtme grupları iken cümle, bir hüküm grubudur. Cümlenin temel fonksiyonu hüküm ifade etmektir. Cümlenin varlığı için asgarî şart, çekimli bir fiildir. Çekimli fiil, cümlenin varlığı için lâzım ve kâfidir. Yani çekimli fiil olmak şartıyla tek kelime de bir cümle olabilmektedir: geliyorum, güzeldir gibi. En küçük cümle, tek kelimelik cümledir. Hüküm; daha geniş, daha etraflı, çeşitli şartlarıyla daha belirgin ifade edilmek isteniyorsa birden fazla cümle unsurundan yararlanır. Hükümün genişliğine göre cümlede; cümle unsurlarının biri, birkaçı veya hepsi bulunur (Ergin, 2004: 398). Cümlenin en önemli unsurları (öğeleri) yüklem ve özne iken yardımcı unsurları nesne, yer tamlayıcısı ve zarf tamlayıcısıdır.

2. 2. Cümle Türleri (Çeşitleri)

Cümleler; yapılarına, anlamlarına, yüklemelerinin türüne ve yerine göre şu şekilde sınıflandırılabilir:

2. 2. 1. Yüklemelerine (Yüklemelerinin Türüne) Göre Cümleler

Cümleler, yüklemelerinin türüne göre sınıflandırıldığında “isim cümlesi ve fiil cümlesi” olarak iki çeşit cümle ortaya çıkmaktadır. Leyla KARAHAN bu durumu, “Yüklemelin isim veya fiil oluşu; sadece anlamı değil, cümlenin öğelerinin türünü ve cümle içindeki yerini de etkiler” (Karahana, 2006: 96). şeklinde açıklamaktadır.

2. 2. 1. 1. İsim Cümlesi

Yüklemi isim ya da isim soylu kelime gruplarından meydana gelen cümlelerdir. Yani yüklemi fiil olmayan cümleleri, isim cümlesi olarak adlandırmak mümkündür.

İsimler, zamirler, sıfatlar, zarflar, edatlar ve ünlemler ile isim hükmünü kazanmış kelime grupları; isim cümlesinin yüklemi olabilir. İsim cümlelerinin yüklemi, gerçek bir fiil olmadığı için ek fiil (i- fiili) yardımıyla yapılır.

İsim cümleleri; bir yapma veya olma değil, bir var oluş bildirir (Karaağaç, 2009: 204).

“İsim cümlesinin başlıca görevi; ‘bildirme’dir. Bir nesnenin başka bir nesneye isnadı (dayandırılması) söz konusudur. İsnadın sonuna bildirme unsurları getirilerek iki unsur birbirine bağlanır. Bu yüzden bu tür cümlelerin en önemli unsurları; ‘yüklem’ ve ‘özne’, diğer unsurları ise ‘zarf’ ve ‘tümleç’tir (Erkul, 2004: 49).

2. 2. 1. 1. 1. İsim Cümlesine Örnek Atasözleri

İsim cümlesine örnek atasözlerinin sayısı bir hayli fazladır; ancak bu çalışmada en belirgin atasözlerinin seçilmesine gayret gösterilmiştir:

* Abdalın karnı doyunca gözü **pabucundadır** (ADS 1: 106).

* Adam ahabından **bellidir** (ADS 1: 115).

- * Adamak kolay, ödemek **güçtür** (ADS 1: 116).
- * Ağırlık altın kale, hafiflik başa **bela** (ADS 1: 121).
- * Ağustosun yarısı **yaz**, yarısı **kıştır** (ADS: 124).
- * Ağzına tat bulaşanın gözü **pekmez tulumundadır** (ADS 1: 124).
- * Çerçi kızı boncuğa **âşıktır** (ADS 1: 217).
- * Çiftçinin ambarı, **sabanın ucundadır** (ADS 1: 218).
- * Dilin kemiği **yok** (ADS 1: 243).
- * Ev sahibinin bir evi, kiracının bin evi **var** (ADS 1: 279).
- * Güzellik **ondur**, dokuzu **dondur** (ADS 1: 298).
- * Her işin başı **sağlık** (ADS 1: 308).
- * Her işte bir hayır **vardır** (ADS 1: 308).
- * Her ziyan **bir öğüttür** (ADS 1: 314).
- * İnsanın vatani **doğduğu yer değil; doyduğu yerdır** (ADS 1: 327).
- * Kötülük **her kişinin kârı**, iyilik **er kişinin kârı** (ADS 1: 375).

2. 2. 1. 1. 2. İsim Cümlesine Örnek Dizeler:

Şiirlerimiz, isim cümlesine örnek teşkil etmesi bakımından bir hayli zengindir:

- * **Bir neferdır** bu zafer mâbedinin mimârı (Süleymâniye'de Bayram Sabahı, BTTŞA: 745).
- * Yatağımın yanında esmer bir duvar **vardı** (Han Duvarları, BTTŞA: 854).
- * Kaldırımlar, **içimde yaşamış bir insandır** (Kaldırımlar I, BTTŞA: 944).
- * Ben, **bu kaldırımların emzirdiği çocuğum** (Kaldırımlar I, BTTŞA: 944).

* Benim sadık yârim **kara topraktır** (Toprak, TGTŞA 1: 204).

* Dur yolcu! Bilmeden gelip bastığın

Bu toprak, **bir devrin battığı yerdır** (Bir Yolcuya, TGTŞA 1: 276).

* Orda bir köy **var**, uzakta;

O köy **bizim köyümüzdür** (Orda Bir Köy Var Uzakta, TGTŞA 1: 248).

* **Daha deniz görmemiş bir çoban çocuğuyum** (Bingöl Çobanları, TGTŞA 1: 237).

* Benim yüreğimde boylu boyunca

Memleketim **var** (Türküler Dolusu, TGTŞA 1: 400).

2. 2. 1. 1. 3. İsim Cümlesine Örnek Türküler:

* Kimi **tatlı dilli**, kimi **güler yüzlüdür**

Kimi **taştan katı**, **ağır sözlüdür** (Gönül Arz Eyliyor Dostu Görmeyi, TS: 16).

* Havada bulut **yok**, bu **ne dumandır**

Mahlede ölü **yok**, bu **ne şivandır** (Yemen, TS: 31).

* Bir gülün çevresi **dikendir**, **hardır** (Ne Ağlarsın Benim Zülfü Siyahım, TS: 81).

* Orta da boylu bir güzele **vurgunum** (Eklemedir Koca Konak, TS: 89).

2. 2. 1. 1. 4. İsim Cümlesine Örnek Maniler:

* Ocak ayı **soğuktur**,

Kuyuda ses **boğuktur**.

Bir tanesin gözümde,

Senden başka yâr **yoktur** (Güzellik, TMS: 21).

* **Saadetin elisin,**

Bülbüllerin dilisin.

Hayatım bahçesinin,

Açılmış tek gülüsün (Güzellik, TMS: 22).

* Entarisi **aktandır,**

Ne gelirse **Hak'tandır.**

Benzimin sarılığ,

Yârdan **ayrılıktandır** (Ayrılık, TMS: 43).

* Bugün **ayın onudur,**

Yüküm **buğday unudur.**

Evliye gönül verme,

Eve varır unuttur (Öğüt, TMS: 93).

* **Tatlıdır** balık aş,

Biraz kayalık baş.

Bu dünyada iyi bil,

Sağlık **her işin baş** (Öğüt, TMS: 97).

* Edremit **üç bucaktır,**

Suları **sıcaktır.**

Edremit'ten kız alan,

Cenneti bulacaktır (Şehir, TMS: 105).

* Kırşehir adın **ünlüdür**,

Bağın, bahçen **güllüdür**.

Elden **ayrıdır** insanın,

Tatlı dilinden **bellidir** (Şehir, TMS: 108).

* Her dadaşın **dileği**,

On bir ayın direği,

Çorba, kıyma, kadayıf

Ramazan'ın yemeği (Ramazan, TMS: 112).

2. 2. 1. 1. 5. İsim Cümlesine Örnek Ninniler:

* Bizim dağlarımız **meşe**,

Soyumuz sopumuz hep **paşa**.

Yavrum sen bin bir yaşa.

Ninni yavrum ninni sana (TNS: 18).

* Oğlan **yürektir**,

Altın direktir.

Kaldırın saklayın,

Bir gün gerektir (TNS: 31).

* Yavrum **göklerin yıldızı**

Yüreğime vurdu sızı

Anası da **Türkmen kızı**

Ninni yavruma ninni (TNS: 60).

* Dandini dandini dan kişi

Anası **hanım kişi**,

Babası da **bey kişi**,

Benim yavrum **tek kişi**.

Ninni yavrum ninni (TNS: 64).

2. 2. 1. 1. 6. İsim Cümlesine Örnek Tekerlemeler:

*Kızın adı **Hediye**

Ekmek vermez kediye

Kedi gider kediye

Kadının kapısı **kilitli**

Hediye'nin başı **bitli** (TTS: 20).

*Tıngır elek tıngır saç, elim hamur garnım **aç** (TTS: 26).

*Şu köşe

Yaz köşesi,

Şu köşe

Kış köşesi

Ortada

Su şişesi (TTS: 41).

2. 2. 1. 2. Fiil Cümlesi

Yüklemi çekimli bir fiil ya da fiil grubu olan cümlelerdir. Her türlü hareket, iş, oluş; fiil cümleleriyle karşılanır. Bu sebeple fiil cümleleri, isim cümlelerinden daha sık kullanılır (Karahan, 1999: 68).

2. 2. 1. 2. 1. Fiil Cümlesine Örnek Atasözleri:

Fiil cümlesine örnek atasözlerinin sayısı, isim cümlesine örnek atasözlerinden daha fazladır. Bu durum, Leyla Karahan'ın yukarıdaki açıklamasına örnek teşkil etmektedir.

- * Ağustosta beyni (kafası) kaynayanın zemheride kazanı **kaynar** (ADS 1: 123).
- * Âlim **unutmuş**, kalem **unutmamış** (ADS 1: 137).
- * Herkes aklını pazara **çıkarmış**, yine kendi aklını **almış** (ADS 1: 308).
- * Irmak kenarına çeşme **yapılmaz** (ADS 1: 318).
- * İsteddiğini söyleyen, istemediğini **işitir** (ADS 1: 329).
- * İyi evlat babayı vezir, kötü evlat **rezil eder** (ADS 1: 335).
- * Kazanmayanın kazanı **kaynamaz** (ADS 1: 352).
- * Kuru gayret, çarık **eskitir** (ADS 1: 379).
- * Sade sudan zerde **olmaz**, bal kazana girmeyince; hazır akça tez **tükenir** arkasından gelmeyince (ADS 1: 419).
- * Söz biliyorsan **söyle**, inansınlar; bilmiyorsan **söyleme**, seni bir adam **sansınlar** (ADS 1: 431).
- * Taşa çıkan keçinin ağaca çıkan oğlağı **olur** (ADS 1: 443).

2. 2. 1. 2. 2. Fiil Cümlesine Örnek Dizeler:

Türkçede fiil cümlesine örnek pek çok dize yer almaktadır. Bu çalışmada en seçkin şiirlerin dizelerinden örnekler verilmeye gayret gösterilmiştir:

* Ben **giderim**, adım **kalır**;

Dostlar beni **hatırlasın** (Dostlar Beni Hatırlasın, TGTŞA 1: 205).

* Ak tolgalı Beylerbeyi **haykırdı**: “**İlerle!**”

Bir yaz günü, **geçtik** Tuna’dan, kabilelerle (Akıncı, BTTŞA: 734)...

* O zümrüd tahta **kondun**, bir semâvî saltanat **kurdun**;

Cihânın yurdu hep çiğnense, **çiğnenmez** senin yurdun (Bülbül, BTTŞA: 585)!

* Nihâyetsiz bir ova **ağarttı** benzimizi,

Yollar bir şerit gibi ufka **bağladı** bizi (Han Duvarları, BTTŞA: 854).

* Sular **sarardı**... Yüzün perde perde solmakta,

Kızıl havaları **seyret** ki akşam **olmakta** (Merdiven, BTTŞA: 619)...

* Karşıda hisar gibi Niğde **yükseliyordu**,

Sağ taraftan çingirak sesleri **geliyordu** (Han Duvarları, BTTŞA: 854).

* Sen anlayan bir gözle **süzersin** uzun uzun

Yabancı bir şehirde bir kadın heykelini;

Biz **duyarız** en büyük zevkini ruhumuzun

Görünce bir köylünün kıvrılmayan belini (Sanat, BTTŞA: 850)...

* Orda **geçti**, benim güzel günlerim;

O demleri anıp bu gün **inlerim** (Uçun Kuşlar, BTTŞA: 489).

* Işık ışık, dalga dalga bayrağım,

Senin destanını **okudum**, senin destanını **yazacağım** (Bayrak, ANAŞ: 3).

* İstanbul'u **dinliyorum**, gözlerim kapalı,

Hafiften bir rüzgâr **esiyor**;

Yavaş yavaş **sallanıyor**

Yapraklar ağaçlarda (İstanbul'u Dinliyorum, VŞA: 66).

2. 2. 1. 2. 3. Fiil Cümlesine Örnek Türküler:

* Gitme turnam **vuracaklar**,

Kanadını **kıracaklar**,

Beni yârsız **koyacaklar** (Gitme Turnam, TS: 9).

* Kayalardan **kayarım**,

Bulamadım ayarım.

Ben bu dertten **ölürsem**

Kaderime **sayarım** (Sarardım, TS: 91).

* Sayılı günler **tükendi**,

Yolun sonu **görünüyor** (Bana Ne Yazdan Bahardan, TS: 101).

2. 2. 1. 2. 4. Fiil Cümlesine Örnek Maniler:

* **Vardım** çeşme başına,

Sabun **koydum** taşına.

Sevda **nedir bilmezdim**,

O da **geldi başıma** (Aşk Manileri, TMS: 18).

* Çay **içtim** semaverden,

Kestim ayağım yerden.

Daima hayır **yazsın**,

Saklasın Allah şerden (Dua, TMS: 84).

* Âşık kalbi boş **olmaz**,

Dört ayaklı kuş **olmaz.**

Seveceksen candan **sev**,

Yalan sevgi hoş **olmaz** (Öğüt, TMS: 93).

* Dereler yandan **gelir**,

Bu sevda candan **gelir.**

Yâr lavanta **sürünmüş**,

Kokusu Van'dan **gelir** (Şehir, TMS: 104).

* Kızılözü zenzem **akar**,

Bahçeler gül **kokar.**

Kırşehir'den başkasına,

Aklı olan nasıl **bakar** (Şehir, TMS: 108)?

2. 2. 1. 2. 5. Fiil Cümlesine Örnek Ninniler:

* Amasya **çiftliğin olsun**,

Sivas **arpalığın olsun.**

Cümle âlem **divan dursun**.

Ninni yavrum ninni (TNS: 13).

* Yola **yolladım** seni,

Yollar **yormasın** seni.

Hızır **elinden tutsun**,

Bana **yollasın** seni.

Ninni bebeğim ninni (TNS: 56).

* Bahar **gelir**, yaz **gelir**;

Yaz gidince güz **gelir**.

Annelerin nennisi,

Yavrusuna öz **gelir** (TNS: 59).

* Çocuğum **çimdirdim** ninni ninni,

Beledim de **emzirdim** ninni ninni,

Ağıldını **dindirdim** ninni ninni,

Mışıl mışıl **uyuttum** ninni ninni,

İşlerimi hep **unuttum** (TNS: 60).

* Ateşe **koydum** odun,

Ellerim **karalandı**.

Çok **bağırma** yavrucuğum,

Yüreğim **paralandı** (TNS: 66).

* Benim yavrum **hu çeker**,

Kuyulardan su **çeker**.

Yavrum büyüyene kadar

Bu anası ne **çeker** (TNS: 70).

2. 2. 1. 2. 6. Fiil Cümlesine Örnek Tekerlemeler:

* Çan çan çikolata,

Hani bize limonata?

Limonata **bitti**,

Hanım kız **gitti**

Nereye **gitti**?

İstanbul'a **gitti**.

İstanbul'da ne **yapacak**?

Terlik pabuç **alacak**.

Terliği pabucu ne **yapacak**?

Düğünlerde,

Şingir mıngır **oynayacak** (TTS: 19).

* İğne **battı**

Canımı **yaktı**

Tombul kuş

Arabaya **koş** (TTS: 22).

* Bir tarlaya kemeken **ekmişler**. İki kürkü yırtık kel kör kirpi **dadanmış**. Biri kürkü yırtık erkek kel kör kirpi diğeri kürkü yırtık dişi kel kör kirpi. Kürkü yırtık erkek kel kör kirpinin kürkünü kürkü yırtık dişi kel kör kirpinin kürküne; kürkü yırtık dişi kel kör kirpinin kürkünü de kürkü yırtık erkek kel kör kirpinin kürküne **eklemişler** (TTS: 31).

*Adem

Madene **gİtmiş**

Adem madende

Badem **yemiş**

Madem

Adem madende

Badem **yemiş**

Niye bize **söylememiş** (TTS: 56).

2. 2. 2. Yüklemin Yerine (Ögelerin Dizilişine) Göre Cümleler

Türkiye Türkçesinin pek çok dilden ayrılan bir özelliği, cümlede özne, nesne ve yüklem kolayca yer değiştirebilmesi, bu yolla, her seferinde, kabul edilebilir cümlelerin ortaya çıkması, her birinde belli ögelerin anlam bakımından öne çıkarılabilmesidir. Bu durum, Türkçede söz diziminin ne kadar esnek olduğunun göstergesidir (Aksan, 2001: 88).

Türkçenin söz diziminde yardımcı unsur genellikle başta, temel unsur sonda yer alır; ancak temel unsur olan yüklem de yeri heyecanlanma, anlama kuvvet kazandırma gibi sebeplerle değişebilir. Yüklem yerinin değişmesi; kuruluş bakımından düz ve devrik olmak üzere iki farklı cümlenin ortaya çıkmasını sağlar. Leyla Karahan bu durumu şu sözleriyle açıklar: “Cümlelerin kurallı (düz) veya devrik oluşlarında ölçü; diğer ögelerin değil, yüklem yeridir” (Karahan, 2006: 100).

2. 2. 2. 1. Düz (Kurallı) Cümle

Yüklemi sonda bulunan cümledir. Düz cümle genel olarak Türk cümle yapısına uygundur; çünkü temel unsur yani yüklem, sonda yer almaktadır.

“Cümlenin ana ögesi olan yüklem, Türkçede cümlenin sonunda yer alır. Yardımcı ögeden ana ögeye doğru diziliş, Türk cümle yapısının temel özelliğidir. Yüklemi

tamamlayan ögeler, yüklemün önünde sıralanır. Yükleme en yakın öge ise genellikle belirtilmek istenen ögedir” (Karaağaç, 2009: 206).

2. 2. 2. 1. 1. Düz Cümleye Örnek Atasözleri:

- * Abanın kadri yağmurda **bilinir** (ADS 1: 105).
- * Abdal ata binince bey oldum **sanır**, şalgam aşı girince yağ oldum **sanır** (ADS1: 106).
- * Acele ile **menzil alınmaz** (ADS 1: 107).
- * Acele işe şeytan **karışır** (ADS 1: 107).
- * Acıkan doymam, susayan kanmam **sanır** (ADS 1: 107).
- * Acıkan ne olsa **yer**, acıyan ne olsa **söyler** (ADS 1: 108).
- * Acı patlıcanı **kırağı çalmaz** (ADS 1: 108).
- * Acıyan **uyumuş**, acıkan **uyumamış** (ADS 1: 109).
- * Aç, aç ile yatınca arada dilenci **doğar** (ADS 1: 109).
- * Aça kuru ekmek, bal helvası gibi **gelir** (ADS 1: 109).
- * Aç aman **bilmez**, çocuk zaman **bilmez** (ADS 1: 109).
- * Aç, anansa (atansa) da **kaç** (ADS 1: 109).
- * Aç **bırakma, hırsız edersin; çok söyleme, arsız edersin** (ADS 1: 110).
- * Borçlunun döşeği ateşten **olur** (ADS 1: 202).
- * Borç vermekle, yol yürümele **tükenir** (ADS 1: 203).
- * Cahile söz (laf) anlatmak, deveye hendek atlatmaktan **güçtür (zordur)** (ADS 1: 210).
- * Canı kaymak isteyen, mandayı yanında **taşır** (ADS 1: 212).

2. 2. 2. 1. 2. Düz Cümleye Örnek Dizeler:

* Yağız atlar **kişnedi**, meşin kırbaç **şakladı**,

Bir dakika araba yerinde **durakladı** (Han Duvarları, BTTŞA: 853).

* Bin atlı, akınlarda çocuklar gibi **şendik**;

Bin atlı o gün dev gibi bir orduyu **yendik** (Akıncı, KGK: 16)!

* Deniz ufkunda bu top sesleri nereden **geliyor**?

Barbaros, belki, donanmayla seferden **geliyor** (Süleymaniye'de Bayram Sabahı, KGK: 7)!

* Şehirden kaçmak isterken sular zâten **kararmıştı**;

Pek ıssız bir karanlık sonradan vâdîyi **sarmıştı** (Bülbül, BTTŞA: 585).

* Hüsrâna rızâ **verme... Çalış... Azmi bırakma**;

Kendin yanacaksan bile, evlâdını **yakma** (Atiyi Karanlık Görerek Azmi Bırakmak, S: 186) !

* Bütün kusurlarımı toprak **gizliyor**

Merhem çalıp yaralarımı **tuzluyor**

Kolun açmış yollarımı **gözlüyor**

Benim sadık yârim **kara topraktır** (Kara Toprak, TGTŞA 1: 204).

* Sabahleyin gökyüzü **parlak**, ufuk **açıktı**.

Güneşli bir havada yaylımız **yola çıktı** (Han Duvarları, BTTŞA: 856)...

* Başını kaldırarak boşluğu **dinliyordu**.

Gökler **bulutlanıyor**, rüzgâr **serinliyordu** (Han Duvarları, BTTŞA: 853).

* Muhîtin hâli “insâniyet”in timsâlidir **sandım**;

Dönüp mâziye **tırmandım**, ne hicranlar neler **andım** (Bülbül, BTTŞA: 585)!

* Yaşaran gözlerimde her şey artık **değişti**,

Bizim garip Şeyhoğlu buradan **geçmemiştii** (Han Duvarları, BTTŞA: 856)...

2. 2. 2. 1. 3. Düz Cümleye Örnek Türküler:

* Ellerin mektubu **gelmiş, okunur**

Benim yüreğime hançer **sokulur** (Bir Of Çeksem, TS: 12).

* Şu karşiki dağda **bir top kar idim**

Yağmur **yağdı**, ılgıt ılgıt **eridim** (Bir Of Çeksem, TS: 12).

* Bu dünyanın direği **yok**

Merhameti, yüreği **yok** (Bana Ne Yazdan Bahardan, TS: 101).

2. 2. 2. 1. 4. Düz Cümleye Örnek Maniler:

* Karadağ'da kar **kalmadı**,

Yüreğimde yağ **kalmadı**.

Daha yazacağım **çok idi**,

Mektubumda yer **kalmadı** (Mektup, TMS: 62).

* Uzun uzun kamışlar,

Kamışı **budamışlar**.

Kara gözlü yârimi,

Askere **yollamışlar** (Askerlik: TMS: 70).

* Al elmamı **soyayım**,

Başucuma **koyayım**.

Ana ben **gurbetteyim**,

Sana nasıl **doyayım** (Kına Gecesi, TMS: 71)?

* Al yeleşin **sökülsün**,

Düğmeleri **dökülsün**.

Yârimden ayıranın,

Belceğizi **bükülsün** (Beddua, TMS: 87).

* Aşkın gönlümde **yara**,

Bahtım saçından **kara**.

Bahtımı **ağartmadın**;

Kız, saçların **ağara** (Beddua, TMS: 87).

* Kebabı köz **öldürür**,

Ateşi su **söndürür**.

Yiğidi kılıç **kesmez**,

Bir acı söz **öldürür** (Öğüt, TMS: 96).

2. 2. 2. 1. 5. Düz Cümleye Örnek Ninniler:

* Dağda davarın **kışlasın**,

Ovada çiftliğin **işlesin**.

Seni Yaradan **bağışlasın**.

Uyusun oğlum ninni (TNS: 17).

* Bebek beni **del'eyledi,**

Yaktı beni **kül eyledi.**

Her kapıya **kul eyledi.**

Bebek oy, bebek oy (TNS: 45).

* Uludağ karın **erisin,**

Yaylanı seller **bürüsün.**

Çamların kökten **çürüsün.**

Bebek oy, bebek oy (TNS: 46)

* Şu cihanda bir **murada ermedim,**

Hiç ömrümde böyle sevi **görmedim.**

Sevdiğim gonca gülün **dermedim,**

Aman felek hasretime **kavuştur** (TNS: 53).

* Merdiven **indiremedim,**

Yönünü yöntemini **döndüremedim.**

Ben gurbetin içinde,

Yavrumu **bilemedim.**

Nenni de oğluma neni (TNS: 55).

* Yol üstüne çubuğumu **uzadam,**

Çıkam yollarını **gözedem.**

Benzerin **yok**, seni kimlere **benzedem**.

Ninni de yavruma ninni (TNS: 60).

2. 2. 2. 1. 6. Düz Cümleye Örnek Tekerlemeler:

* Portakalı **soydum**,

Başucuma **koydum**.

Ben bir yalan uydurdum

Duma duma dum (TTS: 6).

* Altı kere altı, **otuz altı**

Dedemin sakalı **yolda kaldı**

Sakalını **aldı**, dereye **attı**

Dedem sakalsız **kaldı** (TTS: 17).

* Yağmur **yağıyor**,

Seller **akıyor**,

Arap kızı camdan **bakıyor** (TTS: 50).

* İğne **battı**

Canımı **yaktı**

Tombul kuş

Arabaya **koş**

Arabanın tekeri

İstanbul'un şekerini

Hop hop altın top

Kimsede **yok**, bizde **çok** (TTS: 66).

2. 2. 2. 2. Devrik (Kuralsız) Cümle

Yüklemi sonda bulunmayan cümledir. Devrik cümle, mantığın ikinci plâna atıldığı; duyguların, heyecanın ön plâna çıktığı zamanlarda kullanılır. Heyecan anında; kişinin söylediği ilk öge, en önemli öge olduğu için yüklem başa gelir. Bu da devrik bir cümlenin kurulmasına sebep olur. (“Çık dışarı.” gibi)

Devrik cümlelere en fazla rastlanılan metin türü, şiidir; çünkü şiiirlerde duygu ön plândadır. Kalıplaşmış ifadelerde de anlama kuvvet kazandırmak için yüklem sık sık başa getirilir.

Devrik cümle her ne kadar Türk cümle yapısına uygun olmasa da yerinde kullanıldığı zaman anlatıma güzellik katar.

“Bir anlamı öne çıkarma, vurgulama ihtiyacı, özellikle şiiirde ahenk endişesi diğer ögelerin olduğu gibi yüklem de yerini değiştirebilmektedir. Devrik cümleler, sözlü dilde yazılı dile oranla daha fazla kullanılmıştır. Şiiir dilinde de devrik cümle çok görülür” (Karahana, 2006: 100).

2. 2. 2. 2. 1. Devrik Cümleye Örnek Atasözleri:

- * Aç gözünü, (yoksa) **açarlar** gözünü (ADS 1: 111).
- * **Açma** sırrını dostuna, (dostunun da dostu vardır) o da **söyler** dostuna (ADS 1: 113).
- * **Açtırma** kutuyu, **söyletme** kötüyü (ADS 1: 113).
- * Adam **hacı mı olur** ulaşmakla Mekke’ye, eşek **derviş mi olur** taş çekmekle tekkeye (ADS 1: 116)?
- * Balcının **var** bal tası, oduncunun **var** baltası (ADS 1: 177).
- * **Besle** kargayı, **oysun** gözünü (ADS 1: 185).
- * Eski diye **atma** kürkünü; gerek olur **bürünürsün** bir günü (ADS 1: 270).
- * **Gülme** komşuna, **gelir başına** (ADS 1: 295).

- * **Güvenme** varlığı, **düşersin darlığa** (ADS 1: 297).
- * **Hasta ol** benim için, **öleyim** senin için (ADS 1: 303).
- * **Kem dileme** komşuna, **kem iş gelir başına** (ADS 1: 357).
- * Kimi köprü **bulamaz** geçmeye, kimi su **bulamaz** içmeye (ADS 1: 363).
- * **Kötü söyleme** eşine, **ağı katar** aşına (ADS 1: 375).
- * **Sakla** beni varken, **bulunayım** sana yokken (ADS 1: 420).
- * Seyrek **git** sen dostuna, **kalksın** ayaküstüne (ADS 1: 426).
- * Sözü **söyle** alana, kulağında kalana (ADS 1: 432).
- * **Ucuzdur vardır** illeti, **pahalıdır vardır** hikmeti (ADS 1: 452).
- * Varsa pulun, herkes **kulun**; yoksa pulun, **dardır** yolun (ADS 1: 459).
- * Verirsen veresiye, **batarsın** kara suya (ADS 1: 461).
- * Yaza **çıkardık** danayı, **beğenmez oldu** anayı (ADS 1: 470).

2. 2. 2. 2. 2. Devrik Cümleye Örnek Dizeler:

- * Artık demir almak günü gelmişse zamandan,
Meçhûle giden bir gemi **kalkar** bu limandan (Sessiz Gemi, TGTŞA 1: 166).
- * **Sallanmaz** o kalkışta ne mendil ne de bir kol (Sessiz Gemi, TGTŞA 1: 166).
- * Ağır ağır **çıkacaksın** bu merdivenlerden (Merdiven, BTTŞA: 619).
- * Neden sonra **sarsıldı** altımda demir yaylar,
Gözlerimin önünden **geçti** kervansaraylar (Han Duvarları, BTTŞA: 853)...

* Ellerim takılırken rüzgârın saçına

Asıldı arabamız bir dağın yamacına (Han Duvarları, BTTŞA: 853).

* **İncinir** düz caddede dağda gezen ayaklar (Sanat, BTTŞA: 849).

* Akrebin kıskacında **yoğurmuş** bizi kader (Sakarya Türküsü, BTTŞA: 965).

* Geç **fark ettim** taşın sert olduğunu (Otuz Beş Yaş Şiiri, CDTŞ: 86).

* Günden güne **arttı** derdim (Dostlar Beni Hatırlasın, TGTŞA 1: 205).

* Yeşil pencereden bir gül **at** bana,

Işıklarla **dolsun** kalbimin içi (Serenad, TGTŞA 1: 371).

* **Duydun mu** çıplak toprağın, çıplak insanın yasını (Anadolu Gerçeği, H: 39)?

* Başka çeşmelerden **doldurmuşsun** tasını (Anadolu Gerçeği, H: 40).

* Ayrılıktan zor **belleme** ölümü,

Görmeyince **sezilmiyor** Mihriban (Mihriban, TGTŞA 2: 241).

2. 2. 2. 2. 3. Devrik Cümleye Örnek Türküler:

* Yeşil ördek gibi **daldım** göllere

Sen **düşürdün** beni dilden dillere (Yeşil Ördek, TS: 7).

* Garip **kaldım** gurbet elde

Tabip **neylesin** bu derde (Garip Kaldım, TS: 33).

* Zülûf **dökülmüş** yüze

Kaşlar **yakışmış** göze

Usandım bu canımdan (aman aman)

Derdinle geze geze (Zülûf Dökülmüş Yüze, TS: 19).

* Mardin kapısından **indim** aşağı

Belime **bağladım** acem kuşağı

İmdada **yetişin** emmim uşağı (Mardin Kapı, TS: 26).

* Yusuf sabır ile **vardı** Mısır'a (Ne Ağlarsın Benim Zülfü Siyahım, TS: 81)

* **Taşa çaldım** ayva ile narımı

Hep **harcadım** elde olan malımı (Taşa Çaldım Ayva ile Narımı, TS: 84).

* Gönlüm gitmek **ister** yâre

Yol ver dağlar, **yol ver** bana (Yol Ver Dağlar, TS: 87).

* Ekin **ektim** çöllere de

Yoldurmadım ellere (Ekin Ektim Çöllere, TS: 88).

* **İndim** havuz başına,

Bir yâr **çıktı** karşıma (İndim Havuz Başına, TS: 112).

2. 2. 2. 2. 4. Devrik Cümleye Örnek Maniler:

* Yıldırım **vurdu** bizi,

Dal gibi **kırdı** bizi.

Araya girdi düşmanlar,

Dağlar **ayırdı** bizi (Ayrılık, TMS: 46).

* İnci **serdim** yerlere,

Düştüm gurbet ellere.

Name **yazdım** yâre ben,

Adım çıktı dillerde (Gurbet, TMS: 48).

* **Sevmişim** seni candan,

Göz **görmüyor** dumandan.

Turnalar ne var ne yok,

Haber verin canandan (Hasret, TMS: 54).

* Mektup **yazdım** karadan,

Dağlar **kalksın** aradan.

Mektupla baş olmuyor,

Kavuştursun Yaradan (Mektup, TMS: 64).

* Uşak'tan **aldım** ustura,

Elim **kesti** testere.

Maşallah **deyin** ağalar,

Arkamdaki askere (Askerlik, TMS: 70).

* Bir taş **attım** haneye,

Düştü divanhâneye.

Beni yârdan ayıran,

Girsin tımarhaneye (Beddua, TMS: 88).

* Duman **bastı** dağlara,

Yayıldı ovalara.

Elâ gözlü Emine'm,

Geldin mi buralara (İsim, TMS: 100)?

* Ekin **ektim** düzlere,

Diken **oldum** gözlere.

İşte ben gider oldum,

Ayaş **kalsın** sizlere (Şehir, TMS: 103).

* Deve **gelir** Mardin'den,

Karşı dağın ardından.

Bana bir ilâç eyle,

Ölüyorum derdinden (Şehir, TMS: 104).

* On bir ayın sultanı,

Kıymetlidir her ânı.

Süslersin şu cihânı,

Hoş geldin ya Ramazan (Ramazan, TMS: 114)!

2. 2. 2. 2. 5. Devrik Cümleye Örnek Ninniler:

* **Gel ağlama** iki gözüm,

Beşik olsun sana dizim.

Büyüsün benim körpe kuzum.

Uyusun yavrum, ninni (TNS: 6).

* Ninnisi **gelmiş** gözüne,

Uyusun sessiz sessiz.

Annesinden başkası **gelmez** nazına,

Ninni yavrum ninni e,e,e... (TNS: 7).

* Nenni **derim** özüme,

Uyku **gelsin** gözüme,

Melekler **himmət etsin**,

Benim körpe kızıma.

Uyusun yavrum ninni,

Büyüsün yavrum ninni (TNS: 27).

* Dandini dandini danana,

Selam söyle anana.

Eziyet etme halana.

Neni yavrum neni (TNS: 31).

* Dandini dandini dastana,

Danalar **girmiş** bostana.

Kov bostancı danayı,

Yemesin lahanayı (TNS: 58).

* Dandini dandini danadan,

Bir ay **doğmuş** anadan.

Eksik olma aradan,

Başılasın Yaradan (TNS: 62).

* Ninni yavrum ninni

Dandan **ederim** sana,

İş gördürmedin bana.

Akşam baban gelince

Önüne **koyarım** seni.

Ninni yavrum ninni (TNS: 70).

* Yağmura **kurdum** salıncak,

Eyüp'ten **aldım** oyuncak.

Şimdi baban **gelecek**,

Sakın **kırma** yumurcak (TNS: 70).

2. 2. 2. 2. 6. Devrik Cümleye Örnek Tekerlemeler:

* Değirmene **girdi** köpek,

Değirmenci **vurdu** kötek.

Geldi yedi köpek

Yedisi de **yedi** kötek (TTS: 20-21).

* İğnem **düştü** yakamdan,

Kral **geliyor** arkamdan.

Gelme kral gelme,

Annem **bakıyor** arkamdan (TTS: 36).

* Kel kız **geldi** kapımıza,

Pestil **doldu** k p m ze.

Alırmış eline top,

Oynarmış hop hop.

Sırma değilmiş saçı,

Saıısızmiş kel başı.

Sana izin vereyim,

Git başını kaşı (TTS: 47).

* Bir atım **var** tahta,

Biz **gidiyoruz** bu hafta.

oka **yeriz** yoğurdu,

İneğimiz doğurdu.

G rseniz bizim ineği,

 st ne **kondurmaz** sineği (TTS: 49).

2. 2. 3. Yapılarına Göre C mler

C mleri yapılarına göre tasnif edebilmek için Leyla Karahan'ın Türkçede Söz Dizimi adlı kitabının 1999 ve 2006 yıllarındaki baskılarını, Muharrem Ergin'in Türk Dil Bilgisi adlı kitabını, Tahsin Banguoğlu'nun Türkçenin Grameri adlı kitabını, Vecihe Hatiboğlu'nun Türkçenin Sözdizimi adlı kitabını, Mustafa  zkan ve Veysi Sevinçli'nin Türkiye Türkçesi Söz Dizimi adlı kitaplarını son olarak da Zeynep Korkmaz'ın Gramer Terimleri Sözlüğü adlı kitabını inceledik ve genel olarak şöyle bir tasnifin yapılabileceğini gördük:

A. Basit Cümle

B. Birleşik Cümle

- 1) Şartlı Birleşik Cümle
- 2) ki'li Birleşik Cümle
- 3) İç İçe Birleşik Cümle
- 4) Sıralı Birleşik Cümle
 - Bağımlı Sıralı Birleşik Cümle
 - Bağımsız Sıralı Birleşik Cümle
 - Karma Sıralı Birleşik Cümle
- 5) Girişik Birleşik Cümle

Ancak Millî Eğitim Bakanlığı'nın "İlköğretim 8. Sınıf Türkçe Öğretmen Kılavuz ve Öğrenci Çalışma Kitapları"nda cümlelerin yapılarına göre bu şekilde tasnif edilmediğini gördük. Çalışmamızın "İlköğretim 8. Sınıf Öğrencileri"ne yönelik olduğunu göz önünde bulundurarak cümleleri yapı bakımından yukarıdaki gibi değil de Millî Eğitim Bakanlığı'nın yaptığı şekilde tasnif etmeyi uygun gördük.

Cümleler, yapı bakımından 6 (altı) gruba ayrılmaktadır:

1. Tek Yüklemlî Cümleler
2. İçinde Fiilimsi Bulunan Cümleler
3. Birden Çok yüklemlî Cümleler
4. Bağlacı Olan Cümleler
5. Şartın Söz Konusu Olduğu Cümleler
6. İçinde Cümle Bulunan Cümleler

2. 2. 3. 1. Tek Yüklemlî (Basit) Cümle

Sadece bir hüküm (yargı) ya da dilek bildiren cümledir.

2. 2. 3. 1. 1. Tek Yüklemlî Cümleye Örnek Atasözleri:

- * Aça, arpa ekmeği **etten lezzetli gelir** (ADS 1: 109).
- * Aç ayı **oynamaz** (ADS 1: 110).
- * Açık yaraya tuz **ekilmez** (ADS 1: 111).
- * Açın gözü ekmek teknesinde **olur** (ADS 1: 111).
- * Aç karın katık **istememez** (ADS 1: 112).
- * Aç tavuk (düşünde) kendini buğday (arpa, darı) ambarında **sanır** (görür) (ADS 1: 113).
- * Adam adamı bir kere (defa) **aldatır** (sınar) (ADS 1: 115).
- * Adam (adamın iyisi) iş başında **belli olur** (ADS 1: 117).
- * Ağaçtan maşa **olmaz** (ADS 1: 119).
- * Ağır taş batman **döver** (yerinden oynamaz) (ADS 1: 122).
- * Boş çuval dik durmaz (TAS: 86).
- * Bedava sirke, baldan **tatlıdır** (ADS 1: 184).
- * Derin su, yavaş **akar** (ADS 1: 235).
- * Hazıra, dağlar **dayanmaz** (ADS 1: 305).
- * Kalaylı bakır, **küflenmez** (ADS 1: 341).
- * Kazaya rıza **gerek** (ADS 1: 353).
- * Kel kız, teyzesinin saçıyla **övünür** (ADS 1: 356).

* Kel yanında kabak **anılmaz** (ADS 1: 357).

2. 2. 3. 1. 2. Tek Yüklemlî Cümleye Örnek Dizeler:

* Yüce dağ başında siyah tül **vardır** (Uçun Kuşlar, BTTŞA: 489).

* Islak bir yorgan gibi iyice **bürüneyim** (Kaldırımlar I, BTTŞA: 945).

* Sana dün bir tepeden **baktım** aziz İstanbul (Bir Başka Tepeden, KGK: 15)!

* **Bin yıldan uzun bir gecenin bestesidir** bu (Kar Mûsikileri, KGK: 40).

* Yedi tepe üstünde zaman **bir gergef işler** (Canım İstanbul, NFK-Ş: 61)!

* **Doludur** gönlüm ışıklarla bu bayram sabahı (Süleymaniye'de Bayram Sabahı, BTTŞA: 746).

2. 2. 3. 1. 3. Tek Yüklemlî Cümleye Örnek Türküler:

* Yıllar sineme **yaslanır**.

Hatıralarım **paslanır**.

Bu deli gönül **uslanır**.

Unutursun Mihriban'ım (Mihriban'ım, TS: 30).

* Kars'a, Ardahan'a, Erzurum'a, Van'a

Tüm Anadolu'ya değer gözlerin (Nasıl Metheyleyim, TS: 48).

* Yüksek yüksek tepelere

Ev kurmasınlar.

Aşrı aşrı memlekete,

Kız **vermesinler** (Yüksek Yüksek Tepelere, TS: 49).

* Cemalım Cemalım aslan Cemalım,

Al kanlar içinde **kaldım** Cemalım (Cemalım, TS: 59).

* Tabya başında kızlar yan yana,

İçlerinden biri **göz etti** bana (Gine Yeşerdi Fındık Dalları, TS: 75).

2. 2. 3. 1. 4. Tek Yüklemlı Cümleye Örnek Maniler:

* **Bulamadım** ayarımı.

Duymaz feryatlarımı.

Yârim **gitti** gurbete.

Hasret **yakar** bağrımı (Ayrılık, TMS: 42).

* Karanfilim **dikildi**.

Yaprakları **döküldü**.

Ellerin yâri geldi,

Benim boynum büküldü (Ayrılık, TMS: 44).

* Dağ üstünde **var** yollar.

Sevgilim mektup **yollar**.

Dua edin komşular,

Kavuşsun hasret kullar (Dua, TMS: 85).

2. 2. 3. 1. 5. Tek Yüklemlı Cümleye Örnek Ninniler:

* Bebeğin beşiği **çamdan**(dır).

Ustasın **getirdik** Şam'dan.

Bey baban **dönmüştür** avdan.

Bebek oy, bebek oy (TNS: 46).

* Deve tabanın **yarılsın**.

Kartal kanadın **kırılsın**.

Kaynatam gözün **kör olsun**.

Bebek oy, bebek oy (TNS: 46).

* Bacamızdan tütün **tüter**.

Çıngıraklı şahin **öter**.

Benim derdim bana **yeter**.

Bebek oy, bebek oy (TNS: 47).

2. 2. 3. 1. 6. Tek Yüklemlı Cümleye Örnek Tekerlemeler:

* Kürkü yırtık dişi kel kör kirpinin yırtık kürkünü, kürkü yırtık erkek kel kör kirpinin yırtık kürküne **eklemişler** (TTS: 57).

* E e Ercan,

Ne **getirdi** amcan?

Etli, sütlü patlıcan (getirdi) (TTS: 70).

* Ebe ebe ebeci

Ver elini cebeci.

Doktorların ilacı,

Ebegümece (TTS: 72).

2. 2. 3. 2. İçinde Fiilimsi Bulunan (Girişik) Cümle

İçinde isim-fiil, sıfat-fiil ya da zarf-fiilden en az birini bulunduran cümledir.

Hint-Avrupa dillerinde görülenin aksine Türkçede, çok eskiden beri yardımcı cümlelerin temel cümleye bağlanması ilgi zamirleriyle değil, sıfat-fiillerle ve zarf-fiillerle sağlanmakta; bu yolla daha kısa ve kıvrak bir anlatıma ulaşılmaktadır. Daha Orhun Yazıtları'nda bu eğilim görülmekteydi:

“yagı **bolup** itinü yaratunu **umaduk** yana içikmiş” (Kül Tigin Yazıtı: D/10)

[Düşman olup (olduğu hâlde) düzene girerek örgütlenmediği (için) tekrar bağımlı olmuş.]

Bu cümlede, bugün Türkiye Türkçesinde de kullanılan [-(y)İp] zarf-fiil ekinin yanı sıra [-Dik] sıfat-fiil ekine de rastlanmaktadır.

Türkçede, fiilimsiler sayesinde bağlaçlara ihtiyaç duymadan ayrı ayrı önermeler, yan cümleler halinde bir araya getirilebilmekte; böylece kısa yoldan, kıvrak bir anlatım sağlanmaktadır (Aksan, 2001: 91-94).

2. 2. 3. 2. 1. İçinde Fiilimsi Bulunan Cümleye Örnek Atasözleri:

- * Ağaca **çıkan** keçinin, dala bakan oğlağı olur (TAS: 49).
- * Ayağa **değmedik** taş olmaz, başa **gelmedik** iş olmaz (ADS 1: 166).
- * Çömçe **tutan** elim olsun, ocaklıkta yerim olsun (ADS 1: 224).
- * Gün **doğmadan** neler doğar. (ADS 1: 295)
- * Kurda konuk (komşu) **giden**, köpeğini yanında götürür (ADS 1: 377).
- * Kuştan **korkan** darı ekmez (ADS 1: 380).
- * Malı ongun **olanın**, adı angın olur (ADS 1: 386).
- * Mart **çıkmadıkça** dert çıkmaz (ADS 1: 387).

- * Minareyi **yaptırmayan**, yerden bitmiş sanır (bitti beller) (ADS 1: 390).
- * Otuz iki dişten **çıkan**, otuz iki mahalleye yayılır (ADS 1: 403).
- * Ölümü **gören** hastalığa razı olur (ADS 1: 408).
- * Paça **islanmadan** balık tutulmaz (ADS 1: 411).
- * Rüşvet kapıdan **girince** insaf (iman) bacadan çıkar (ADS 1: 416).
- * Sırça köşkte (evde) **oturan**, komşusuna taş atmamalı (ADS 1: 427).
- * Şimşek **çakmadan** gök gürlemez (ADS 1: 438).
- * Tan yeri **ağarınca** hırsızın gözü kararır (ADS 1: 441).
- * Toprağı **işleyen**, ekmeği dişler (ADS 1: 450).
- * Yazın **yanmayan** kışın ısınmaz (ADS 1: 472).
- * Yerine **düşmeyen** gelin yerine yerine, boyuna **düşmeyen** esvap **sürüne sürüne** eskir (ADS 1: 474).

2. 2. 3. 2. 2. İçinde Fiilimsi Bulunan Cümleye Örnek Dizeler:

- * Sıkı bir poyraz beni **titretirken** içimden,
Geçidi **atlayınca** şaşırđım sevincimden (Han Duvarları, BTTŞA: 855).
- * Biz duyarız en büyük zevkini ruhumuzun
Görünce bir köylünün **kıvrılmayan** belini (Sanat, BTTŞA: 850)...
- * Son günün cengi **olurken** ne şafakmış o şafak!
Üsküdar, gözleri dolmuş, tepelerden **bakarak**,
Görmüş İstanbul'a yüz bin meleğin **uçtuğunu**;

Saklamış durmuş, asırlarca, hayâlinde bunu (İstanbul Fethini Gören Üsküdar, BTTŞA: 747).

* Gidiyordum, gurbeti gönlümde **duya duya**;

Ulukışla yolundan Orta Anadolu'ya (Han Duvarları BTTŞA: 853).

* Yolumun karanlığa **karışan** noktasında,

Sanki beni **bekleyen**, bir hayâl görüyorum (Kaldırımlar I, BTTŞA: 944).

* Doğacaktır sana **va'd ettiği** günler Hakk'ın,

Kim bilir, belki yarın, belki yarından da yakın (İstiklâl Marşı, BTTŞA: 587).

* Şehirden **kaçmak isterken** sular zâten kararmıştı.

Pek ıssız bir karanlık sonradan vâdîyi sarmıştı (Bülbül, BTTŞA: 585).

* Başka sanat bilmeyiz, karşımızda **dururken**

Söylenmemiş bir masal gibi Anadolu'muz (Sanat, BTTŞA: 850).

* Geniş kanatları boşlukta simsiyâh **açılan**

Ve arkasından güneş **doğmayan** büyük kapıdan

Geçince başlayacak **bitmeyen** sükûnlu gece (Rindlerin Akşamı, KGK: 86).

* Yeniden cemre gibi **düşmek** toprağa

Yeniden **haram etmek** gece gündüz uykuyu...

Yûnus Emre gibi atsız-pusatsız

Yeniden **fethetmek** Anadolu'yu (Yeniden Fethetmek Anadolu'yu, H: 51).

2. 2. 3. 2. 3. İçinde Fiilimsi Bulanan Cümleye Örnek Türküler:

* Yârden **ayrı kalmak** zehirden acı

Beni **yâr eyleyen** başımın tacı (Yâr İmiş Meğer TS: 8).

* Ben bu yıl yârimden **ayrı düşeli**

Her günüm bir yıla döndü gidiyor (Gönlüm Ataşlara Yandı Gidiyor, TS: 11).

* Yârim sen **gideli** yedi yıl oldu

Diktiğin fidanlar meyveye döndü

Seninle **gidenler** sılacı oldu

Gayri **dayanacak** özüm kalmadı

Mektuba **yazacak** sözüm kalmadı (Yârim İstanbul'u Mesken mi Tuttun, TS: 35).

* Yâr ile **sohbet etmeye**

Doyulur mu, doyulur mu (Tatlı Dile Güler Yüze Doyulur mu, TS: 85)?

* Gönül dağı yağmur yağmur boran **olunca**

Akar can özümden (yâr oy) oy sel gizli gizli (Gönül Dağı, TS: 102).

* Seni **doğuran** ana

Balınan mı yoğurdu (Silifke'nin Yoğurdu, TS: 109)?

2. 2. 3. 2. 4. İçinde Fiilimsi Bulanan Cümleye Örnek Maniler:

* Karşımda **duran** sensin,

Gönlümü **alan** sensin.

Boynumu cellât değil,

Gözünle **vuran** sensin (Sevgiliye Sesleniş, TMS: 30).

* Keten gömlek, beden dar.

Beni **koyup giden** yar,

Sen bana kıymaz idin;

Sana bir **öğreten** var (Sevgiliye Sitem, TMS: 34).

* **Ağlarken** gülemem,

Ne **ettiğimi** bilemem.

Ölüme baş eğerim,

Ayrılığa gelemem (Ayrılık, TMS: 40).

* Emek **verip derdiğim**,

Askere **gönderdiğim**,

Gayri dayanamıyorum;

Tez gel, gönül **verdiğim** (Ayrılık, TMS: 43).

* Tarla, çayır **gezerken**

Yaprak, çimen **ezmeden**

Sevdiğime kavuşsam

Ayrılıktan **bezmeden** (Ayrılık, TMS: 45).

* Domates kırmızıdır,

Yeşil yaprak pazıdır.

Sana çabuk **kavuşmak**,

Gönülde tek arzudur (Hasret, TMS: 51).

* Sensin biricik gülüm,

Dalda **öten** bülbülüm.

Kalmadı hasretini,

Çekmeye tahammülüm (Hasret, TMS: 54).

* Şu dağların ardından,

Bir yuvarlak taş geldi.

Mektubun **okunurken**

Gözlerimden yaş geldi (Mektup, TMS: 66).

* Giderim artık irak,

Elimde altın orak...

Yâr, askere **giderken**

Yüreğin bende bırak (Askerlik, TMS: 68).

* Tren geliyor **öte öte,**

Dumanını **tüte tüte.**

Mustafa'yı asker ettik

İstanbul'dan daha öte (Askerlik, TMS: 70).

* Çırağı tuttum yola,

Sapmadım sağa sola.

Yârimi **çekıştiren,**

Hak'tan belasını bula (Beddua, TMS: 88).

* Kara kara kazanlar,

Kara yazı **yazanlar**,

Cennet yüzü görmesin,

Aramızı **bozanlar** (Beddua, TMS: 89).

* Ömür kısa, iğreti;

Fani dünya nimeti.

Hakk'a **gönül bağlayan**,

Kazanır ahireti (Öğüt, TMS: 96).

* Tepelerde kar olmaz,

Geniş fistan dar olmaz.

Sakın aldanma gönül,

Her **gördüğün** yâr olmaz (Öğüt, TMS: 97).

* Tez **gücenip** darılma,

Koşup koşup yorulma.

Bir zorluk görsen dahi

Doğruluktan ayrılma (Öğüt, TMS: 98).

* **Geçtiğim** çay Gediz'dir,

Ayağımdaki izdir.

Benim candan **sevdiğim**,

Şeker gibi bir kızdır (Şehir, TMS: 107).

2. 2. 3. 2. 5. İçinde Fiilimsi Bulunan Cümleye Örnek Ninniler:

* Dandini dandini dağrilce

Bir soğanlı b6r6lce

Yesin yavrum **doyunca**

Uyusun **sabah olunca** (TNS: 9).

* Ninni ninni has danesi,

Akşehir'in keşanesi.

Şeker ile **beslenesi**,

Büyütem de **uslanası**.

Ninni yavrum ninni (TNS: 15).

* Uzun kavak uzamasın,

Dibini gül bezemesin.

Sana kötü **söyleyenler**,

Hasta olsun gezemesin.

Ninni yavrum ninni (TNS: 18).

* Gül ağacı budam budam,

Gülü bitmez aslı nidem.

Seni bana **veren** Huda'm.

Ninni yavrum, ninni sana (TNS: 29).

* Yağmur yağar lüle lüle,

Oğlum gelir **güle güle**,

Ter bıyığını **sile sile**.

Ninni oğluma ninni,

Benim güzel oğluma ninni (TNS: 58).

* Benim oğlum hopladı,

Daldan elma topladı.

Elma elde **oyarken**

Koynumda uyukladı (TNS: 59).

2. 2. 3. 2. 6. İçinde Fiilimsi Bulunan Cümleye Örnek Tekerlemeler:

* Konaraktan **göçerekten**

Lale sümbül **biçerekten**

Kahve süt **içerekten**

Sulu yerde peynir ekmek

Susuz yerde kavun karpuz

Yiyerekten (TTS: 26).

* Hakkı'nın Hakkı'da hakkı varmış. Hakkı, Hakkı'nın hakkını **vermeyince** Hakkı, Hakkı'nın hakkından gelmiş (TTS: 50).

* Çık çıkalım çayıra

Yem verelim ördeğe.

Ördek yemi **yemedden**

Ciyak miyak **demedem**

Aldım baktım,

Kimi çıkardım (TTS: 63).

* Dünyamız yuvarlaktır,

Ay daha parlaktır.

El **öperek**, süt **içerek**

Göster bana bir renk (TTS: 67).

2. 2. 3. 3. Birden Çok Yüklemler (Sıralı Birleşik) Cümle

Birden çok yüklemler cümle, art arda birbirini takip eden cümlelerden oluşur.

Art arda birbirini takip eden cümlelerin bazen ortak öğeleri bulunabilir.

2. 2. 3. 3. 1. Birden Çok Yüklemler Cümleye Örnek Atasözleri:

- * Açılan **solar**, ağlayan **güler** (ADS 1: 111).
- * Aç **ölmez**, gözü **kararır**; susuz **ölmez**, benzi **sararır** (ADS 1: 113).
- * Adam adama **yük değil**, can gövdeye **mülk değil** (ADS 1: 114).
- * Adama **dayanma, ölür**; ağaca **dayanma, kurur** (ADS 1: 115).
- * Adamak **kolay**, ödemek **güçtür** (ADS 1: 116).
- * Ağır **basar**, yeğni (hafif) **kalkar** (ADS 1: 121).
- * Ağır **ol**, batman **gel** (ADS 1: 121).
- * Ağırlık **altın kale**, hafiflik **başta bela** (ADS 1: 121).
- * Ağız **yer**, yüz **utanır**. (ADS 1: 122)

- * Alçak yerde **yatma, sel alır**; yüksek yerde **yatma, yel alır** (TAS: 60).
- * Çağrıldığıın yere **git, ar eyleme**; çağrılmadığıın yere gidip yerini **dar eyleme** (ADS 1: 215).
- * Çanakta balın **olsun**, Yemen'den (Bağdat'tan) arı **gelir** (ADS 1: 216).
- * Dut ağacı yaprak **açtı, soyun; döktü, giyin** (TAS: 115).
- * Gelin halı **getirir; serer**, kendi **oturur** (ADS 1: 286).
- * **Getir** bana hidrellezi, **göstereyim** sana yazı (ADS 1: 287).
- * Kel **ölür**, sırma saçlı **olur**; kör **ölür**, badem gözlü **olur** (ADS 1: 357).
- * Mal, canı **kazanmaz**; can, malı **kazanır** (ADS 1: 385).
- * Mart kapıdan **baktırır**, kazma kürek **yaktırır** (ADS 1: 387).
- * Misafir on kısımetle **gelir**; birini **yer**, dokuzunu (evde) **bırakır** (ADS 1: 392).
- * Olsa ile bulsayı **ekmişler**; yel ile yuf (yuh) **bitmiş** (ADS 1: 400).
- * Olsayı bulsaya **vermişler**, hiç **doğmuş** (ADS 1: 400).
- * Pekmez gibi malın (balın) **olsun**, Antakya'dan sinek **gelir** (ADS 1: 414).
- * Pek yaş **olma, sıkılırsın**; pek de kuru **olma, kırılırsın** (ADS 1: 414).
- * **Sabreyle** işine, **hayır gelsin** başına (ADS 1: 418).
- * Tavşanı tazi **tutar**, çalımı avcı **atar** (ADS 1: 444).
- * Yılın eksiğini nisan **getirir**, nisanın eksiğini yıl **getirmez** (ADS 1: 475).
- * Yiğit bin **yaşar**, fırsat bir **düşer** (ADS 1: 477).
- * Yüzü güzele kırk günde **doyulur**, huyu güzele kırk yılda **doyulmaz** (ADS 1: 481).

2. 2. 3. 3. 2. Birden Çok Yüklemlî Cümleye Örnek Dizeler:

- * Ben ezelden beridir hür **yaşadım**, hür **yaşarım** (İstiklâl Marşı, BTTŞA: 587).
- * Yağız atlar **kişnedi**, meşin kırbaç **şakladı**,
Bir dakika araba yerinde **durakladı** (Han Duvarları, BTTŞA: 853).
- * Gündüzler size **kalsın**, **verin** karanlıkları (Kaldırımlar I, BTTŞA: 945).
- * **Aldırma**, böyle **gelmiş**, bu dünya böyle **gider** (Sakarya Türküsü, BTTŞA: 965)!
- * Su insanı **boğar**, ateş **yakarmış** (Otuz Beş Yaş Şiiri, CDTŞ: 86).
- * Bir çekirdek **verdim**, dört bostan **verdi** (Kara Toprak, TGTŞA 1: 204).
- * Ay **dolanır**, yıllar **geçer** (Dostlar Beni Hatırlasın, TGTŞA 1: 205).
- * **Kükremiş sel gibiyim**, bendimi **çiğner**, **aşarım**.
Yırtarım dağları, enginlere **sığmam**, **taşarım** (İstiklâl Marşı, BTTŞA: 587).
- * Bütün dünyaya **küskündüm**, dün akşam pek **bunalmıştım**:
Nihâyet bir zaman kırlarda **gezmiş**, köyde **kalmıştım** (Bülbül, BTTŞA: 585).
- * Alaca bir karanlık sarmadayken her yeri
Atlarımız **çözüldü**, **girdik** handan içeri. (Han Duvarları, BTTŞA: 854).
- * Yaram **var**, havanlar **dövemez** merhem;
Yüküm **var**, **bulamaz** pazarlar dirhem (Bendedir, NCF-Ş: 42).

2. 2. 3. 3. 3. Birden Çok Yüklemlî Cümleye Örnek Türküler:

- * Derde **düştüm**, dermanını **aradım**;
Dermanı o yârde **varımış** meğer (Yâr İmiş Meğer, TS: 8).

* **Sormayın** garibe, derdi **gizlidir** (Gönül Arz Eyliyor Dostu Görmeyi, TS: 16).

* Derdim **çoktur**, hangisine **yanayım** (Derdim Çoktur, TS: 27).

* Telli turnam sükün **gelir**, inci mercan yükün **gelir**.

Elvan elvan yükün **gelir**, yar **oturmuş** yele karşı (Yeşil Başlı Gövel Ördek, TS: 45).

* Drama Köprüsü **dardır** Hasan, **geçilmez**.

Soğuktur suları Hasan, bir tas **içilmez**.

Anadan **geçilir** Hasan, yârdan **geçilir** (Drama Köprüsü: TS: 54).

* Kendim **ettim**, kendim **buldum**

Gül gibi sararıp **soldum** (Kendim Ettim Kendim Buldum, TS: 80).

2. 2. 3. 3. 4. Birden Çok Yüklemler Cümleye Örnek Maniler:

* **Ağlarım**, yaşım **dinmez**.

Yaşımı kimse **bilmez**.

Bir garip **derde düştüm**,

Derdimi kimse **bilmez** (Aşk, TMS: 13).

* Hayalde **gör**, düşte **gör**.

İçinde **gör**, dışta **gör**.

Ne çileli iş **imiş**,

Bu sevdaya **düş de gör** (Aşk, TMS: 16).

* **Tutulmuşum**, kaçamam.

Kanadım yok, açamam.

Gönlümden geçenleri,

Kimselere açamam (Aşk, TMS: 18).

* Bahar **gördüm**, yaz **gördüm**.

Güzel **gördüm**, naz **gördüm**.

Her tarafı **dolaştım**,

Senin gibi az **gördüm** (Güzellik, TMS: 19).

* Ayağımsın, elimsin.

Yağmurumsun, selimsin.

Dünyada **tek emelim**,

Biricik sevgilimsin (Sevgiliye Sesleniş, TMS: 26).

* Karalar **bağlarım**,

Irmak gibi **ağlarım**.

Düştüm bir vefasıza,

O **güler**, ben **ağlarım** (Sevgiliye Sitem, TMS: 33).

* **Pınara varmadın mı?**

Gül **koydum**, **almadın mı?**

Ey insafsızın kızı,

Sözünde kalmadın mı (Sevgiliye Sitem, TMS: 36)?

* Sunam sese mi geldin?

Kadem basa mı geldin?

Sağlığında **gelmedin**;

Öldüm, yasa mı **geldin** (Sevgiliye Sitem, TMS: 38)?

* Su **gelir**, deste **gider**.

Ayrılır, dostta **gider**.

Gurbet **yansın**, yıkılsın.

Sağ gelen, hasta gider (Gurbet, TMS: 48).

* Daha ne güne değin;

Söyle, nedir dileğin?

Gelmez mi bilmem sonu,

Bu uzun hasretliğin (Hasret, TMS: 51).

* Bizim bahçe **otlanmış**;

Gel ahretim, **kazalım**.

İkimizin baylara,

Birer mektup yazalım (Mektup, TMS: 60).

* Karpuz **kestim**, kan **çıktı**.

İçinden yılan çıktı.

Benim sevdiğim oğlan,

Askerde subay çıktı (Askerlik, TMS: 69).

* **Çalış**, uğraş, **himmet et**.

Zekâ en büyük kuvvet.

Duygunla değil asla,

Aklınla hareket et (Öğüt, TMS: 94).

* **Gel**, boş yere **direnme**.

Şuna, buna özenme.

Sen de **ihtiyarlarsın**,

Gençliğine **güvenme** (Öğüt, TMS: 95).

* Sini, kalaylı sini

Üstü dolaylı sini,

Evlenmek **bir keredir**;

Seç de **al** iyisini (Öğüt, TMS: 97).

* Yağmur **yağar**, sel **gider**.

Yollar uzayıp gider.

Gençlikte çok çalışan,

Sonunda rahat eder (Öğüt, TMS: 98).

* Edirne'nin zeytini,

Hepsinde mini mini.

Çok **dolaştım**, **yoruldum**;

Bulamadım dengimi (Şehir, TMS: 106).

2. 2. 3. 3. 5. Birden Çok Yüklemlî Cümleye Örnek Ninniler:

* Uyu, gözlerin **süzülsün**;

Kirpiğine inci **dizilsin**.

Alnına hayır yazılsın.

Ninni gonca gülüm ninni (TNS: 18).

* Göle **indim**, göl **susuz**.

Ela gözler uykusuz.

Ağlama yavrum **ağlama**,

Baban **kalır uykusuz** (TNS: 20).

* Tarlada **biter** ahlat,

Ana olan **çeker zahmet**.

İstanbul'da Karacaahmet,

Onlar sana **himmetsin**,

Allah sana uyku **versin**.

Ninni yavrum ninni (TNS: 27).

* Ana ninnisi **yaman olur**;

Sap **savrulur**, saman **olur**.

Oğlum **sakla** samanı,

Satılacak zaman **olur** (TNS: 31).

* **Yola çıktım, yol ıssız;**

Para **buldum**, yazısız.

Olma oğlum hayırsız.

Uyu yavrum ninni,

Büyü yavrum ninni (TNS: 34).

* **Uçurdum** şahini, **konmaz** koluma.

Cümle âlem bakar benim hâlime.

Kaçırdım fırsatı, **gelmez** elime.

Aman felek, hasretime kavuştur (TNS: 54).

* Bülbül ne yatarsın Çukurova'da,

Eşin **gelir bulmaz** seni burada.

Kendim **gurbet ilde**, gönlüm **sılada**.

Ötme garip bülbül, gönlüm **şen değil** (TNS: 54).

* Yavrum **yağar**, taştta **kurur**.

Altın saat beşte vurur.

Benim yavrum geç de uyur ninni (TNS: 67).

2. 2. 3. 3. 6. Birden Çok Yüklemlı Cümleye Örnek Tekerlemeler:

* Eve **geldim**, hanım **yok**;

Bebek **ağlar**, beşik **yok**.

Çorba **taşar**, kaşık **yok** (TTS: 9).

* İncilerim **döküldü**,

Toplayamadım.

Küçük hanım **geldi**,

Saklayamadım (TTS: 12).

* Çatalca'da topal çoban, çatal, sapan **yapar, satar**; niçin **yapar**, niçin **satar** Çatalca'da topal çoban çatal, sapan (TTS: 30).

2. 2. 3. 4. Bağlacı Olan Cümle

“ve, ama, ancak, fakat, lakin, çünkü, yalnız, ya da, veya” gibi bağlaçlarla birbirine bağlanan cümlelerden oluşan cümledir.

2. 2. 3. 4. 1. Bağlacı Olan Cümleye Örnek Atasözleri:

- * Elin ağzı torba değil **ki** (çekip) büzesin (ADS 1: 263).
- * **Ne** yavuz (aşkın, azgın) ol, asıl **ne** yavaş (şaşkın, miskin) ol, basıl (ADS 1: 397).
- * Sarımsak da acı **amma** evde lazım bir dişi (ADS 1: 422).
- * Sinek küçüktür; **ama** mide bulandırır (ADS 1: 428).
- * Şahin küçüktür; **ama** koca turnayı havadan indirir (ADS 1: 436).
- * Tilki, benim için demem **ama** üzümsüz bağın kökü kurusun demiş (ADS 1: 448).
- * Yalanın kemiği yok **ki** boğazına bata (ADS 1: 465).

2. 2. 3. 4. 2. Bağlacı Olan Cümleye Örnek Dizeler:

* Altlarında imza yok **ama**

İçlerinde yürek var (Türküler Dolusu, TGTŞA 1: 400).

* Rahmetle anılmak, ebediyet budur **amma**,

Sessiz yaşadım, kim beni, nerden bilecektir (Resmim İçin, S: 450)?

* Sen kubbesinde ince bir mozaik arar **da**

Gezersin kırk asırlık mâbedin içini (Sanat, BTTŞA: 849).

* Veysel ağlar **ama** gönlü ferahtır (Derdim Gizli Kapağını Kaldırma, AV: 24).

* Cahil okur **amma** âlim olamaz (Aldanma Cahilin Lafına, AV: 44).

2. 2. 3. 4. 3. Bağlacı Olan Cümleye Örnek Türküler:

* Bu ellerde gez gayri

Kâtip ol **da** yaz gayri (Zülûf Dökülmüş Yüze, TS: 19).

* Gayri dayanamam ben bu hasrete,

Ya beni de götür **ya** sen de gitme.

Ateşi aşkına yakma çıramı,

Ya beni de götür **ya** sen de gitme (Gayri Dayanacak Gücüm Kalmadı, TS: 43).

* Mendilimde kare var,

Yüreğimde yare var.

Ne ben öldüm kurtuldum

Ne bu derde çare var (Tarama Yâr Tarama, TS: 83).

* Ekin ekdim gül bitti **de**

Dalında bülbül öttü.

Ötme ey garip bülbül **de**

Yârim gurbete gitti (Ekin Ekdim Çöllere, TS: 88).

2. 2. 3. 4. 4. Bağlacı Olan Cümleye Örnek Maniler:

* Garibim, yoktur arkam.

Kanadım yok **ki** kalkam.

Çıkam dağlar başına,

Kalmadı tahammülüm (Hasret, TMS: 52).

* Deme **ki** şöyle böyle,

Çalış **da** rahat eyle.

En akıllı iş budur;

İki düşün, bir söyle (Öğüt, TMS: 94).

* Akşamdan pilavı pişirdim,

Gene karnımı şişirdim.

Ben çok mani bilecektim **ama**

Defteri yolda düşürdüm (Davulcu, TMS: 117).

2. 2. 3. 4. 5. Bağlacı Olan Cümleye Örnek Ninniler:

* Yavruma ninni, ninni

Kuşlar yuvaya sindi.

Benim yavrum uyur şimdi,

Uyur da büyür şimdi, ninni (TNS: 8).

* Benim kızım uyusun ninni,

Uyusun **da** büyüsün ninni.

Kızım öğretmen olsun **da**

Çocukları okutsun ninni (TNS: 11).

* Dandini dandini dan kuşu,

Çalı diken yuvası,

Atta gitmiş bey babası,

Mamalar pişirmiş hanım ninesi.

Elinde şeker halkası,

Yavrum yesin büyüsün,

Sokaklarda yürüsün.

Hem yürüsün **hem** büyüsün.

Mini mini yavruma ninni,

Küçük yavruma ninni (TNS: 14).

* Adalarda biter karnış,

Uzarnış **da** vermez yemiş.

Bana kuzumu Allah hediye vermiş.

Ninni yavrum ninni ninni (TNS: 29).

2. 2. 3. 4. 6. Bağlacı Olan Cümleye Örnek Tekerlemeler:

* El âlem bir ala dana aldı, ala danalandı **da** biz bir ala dana alıp ala danalanamadık (TTS: 56).

* **Ya** şundadır **ya** bunda

Keçe külâh başında,

Helvacının kızında (TTS: 64).

2. 2. 3. 5. Şartın Söz Konusu Olduğu (Şartlı Birleşik) Cümle

Bir hüküm ya da dileğin gerçekleşmesini, herhangi bir şarta bağlayan cümledir.

2. 2. 3. 5. 1. Şartın Söz Konusu Olduğu Cümleye Örnek Atasözleri:

- * Acıkan **ne olsa** yer, acıyan **ne olsa** söyler (ADS 1: 108).
- * **Acındırırsan** arsız olur; **acıktırırsan** hırsız olur (ADS 1: 108).
- * Adam, adama gerek **olmasa** her biri bir dağ başında olurdu (ADS 1: 114).
- * Ağanın alını **terlemezsene** ırgatın burnu kanamaz (ADS 1: 120).
- * Ağılda oğlak **doğsa** ovada otu biter (ADS 1: 120).
- * Bana benden olur, **her ne olursa**; başım rahat olur, **dilim durursa** (TAS: 75).
- * Çanağa **ne doğrarsan** kaşığında o çıkar (ADS 1: 216).
- * Çobanın **gönlü olursa** tekeden yağ (süt) çıkarır (ADS 1: 220).
- * Dilden gelen **elden gelse** her fukara padişah olur (ADS 1: 241).
- * Dilenci bir **olsa** şekerle beslenir (ADS 1: 242).
- * Dünyayı **sel bassa** ördeğe vız gelir (ADS 1: 253).
- * Giden **gelse** dedem gelirdi (ADS 1: 288).
- * Hanım **kırsa** kaza, halayık kırsa ceza (ADS 1: 301).
- * Hırsız evden **olursa** mandayı bacadan aşırır (ADS 1: 314).
- * İnsan bilmediğini **ayağının altına olsa** başı göğe değer (ADS 1: 325).
- * Kabahat (suç) **samur kürk olsa** kimse sırtına (üstüne) almaz (ADS 1: 338).

- * Kavak, yaprağını tepeden **dökerse** kış çok olur (ADS 1: 350).
- * Kaya **uçmazsa** dere dolmaz (ADS 1: 351).
- * Kaynana pamuk ipliği olup raftan **düşse** gelinin başını yarar (ADS 1: 352).
- * Kazan **taşarsa** kepçenin değeri olmaz (ADS 1: 352).
- * Kedinin kanadı **olsaydı** serçenin adı kalmazdı (ADS 1: 355).
- * Kişi ne **yaparsa** kendine yapar (ADS 1: 365).
- * Lafla pilav **pişerse** deniz (dağ) kadar yağı benden (ADS 1: 383).
- * Martta sürmez, eylülde **ekmezsen** sabanı bırak (ADS 1: 387).
- * Martta yağmaz, nisanda **dinmezse** sabanlar altın olur (ADS 1: 388).
- * Nefesin **elverirse** borazancı başı ol (ADS 1: 395).
- * Öksüz hırsızlığa **çıkarsa** ay ilk akşamdan doğar. (ADS 1: 406)
- * Palamut çok **biterse** kış erken olur (ADS 1: 411).
- * **Ters giderse** insanın işi, muhallebi yerken kırılır dişi (ADS 1: 447).
- * Yoksul âlâ ata **binse** selâm almaz (ADS 1: 478).

2. 2. 3. 5. 2. Şartın Söz Konusu Olduğu Cümleye Örnek Dizeler:

- * Ne zaman bir köy türküsü **duysam**
Şairliğimden utanırım (Türküler Dolusu, TGTŞA 1: 399).
- * Bir türkü söylemeden **gidersem** yanarım (Türküler Dolusu, TGTŞA 1: 399).
- * Zifiri karanlıkta **gelse** şiirin hası
Ayak seslerinden tanırım (Türküler Dolusu, TGTŞA 1: 399).

* Sahipsiz olan memleketin batması haktır;

Sen **sahip olursan** bu vatan batmayacaktır (Âtiyi Karanlık Görerek Azmi Bırakmak, S: 186).

* Bırak beni haykırayım, **susarsam** sen mâtem et (Bırak Beni Haykırayım, S: 186).

* Gurbet ilde kem haberim **duyarsan**

Başının çaresin bul kara gözlüm (Başının Çaresin Bul Karagözlüm, KHSS: 69).

* Derdimi **söylersem** derin dereye

Doldurur dereyi düz olur gider (Derdimi Dökersem Derin Dereye, AV: 19).

2. 2. 3. 5. 3. Şartın Söz Konusu Olduğu Cümleye Örnek Türküler:

* Gitme turnam bizim elden

Dön gel Allah'ını **seversen** (Gitme Turnam, TS: 9)

* **Bir of çeksem** karşıki dağlar yıkılır

Bugün posta günü canım sıkılır (Bir Of Çeksem, TS: 12).

* Ne de **olsa** kışın sonu bahardır (Ne Ağlarsın Benim Zülfü Siyahım, TS: 81).

* Vermem seni ellere

Ordu **üstüme kalksa** (Ordu'nun Dereleri, TS: 99).

* Böyle **bilseydim** sevmezdim

Düşüm âlemin diline (Kara Tren Gelmez M'ola, TS: 103).

* Lokman Hekim **gelse** yaram azdırır

Yaramı sarmaya yâr kendi gelsin (Karadır Kaşların, TS: 104).

* Adam adamı **yese**, yerdi nenen dedeni. (Ula Ula Niyazi, TS: 107).

2. 2. 3. 5. 4. Şartın Söz Konusu Olduğu Cümleye Örnek Maniler:

* Bağlardan geldi üzüm,

Yalan değildir sözüm.

Dünyayı güzel **sarsa,**

Yalnız sendedir gözüm (Sevgiliye Sesleniş, TMS: 27).

* Bahçelerde hurmayım,

Yeşil başlı turnayım.

Senden başka **seversem,**

Gençliğime doymayım (Sevgiliye Sesleniş, TMS: 27).

* Karanfilim ek beni,

Bir saksıya dik beni.

Eğer gonca **çıkarsam,**

Al, göğsüne tak beni (Sevgiliye Sesleniş, TMS: 30).

* Keten gömleğim kat kat,

Seni sevdim hakikat.

Benden gayrı **seversen,**

Kalkmaz döşeklerde yat (Kıskançlık, TMS: 58).

* Bir dalda iki kiraz;

Biri al, biri beyaz.

Eğer beni **seversen,**

Mektubunu sıkça yaz (Mektup, TMS: 59).

* Mektup **yazarsan** yârim,

Koy kibrit kutusuna.

Bizim ordan geçerken

At, evin arkasına (Mektup, TMS: 64).

* Düş ova yolun düz olsun,

Gidersen uğurlar olsun.

Benden başka **seversen**

Cellâtlar boynun vursun (Beddua, TMS: 88).

* Sevapla dolsun sepet,

Allah'ından al kuvvet.

Elinden geliyorsa

Herkesi iyilik et (Öğüt, TMS: 97).

* Oğlan adın Ali'dir,

Boyun kavak dalıdır.

Beni sana **verseler**

Kuru yerler, halıdır (İsim, TMS: 101).

* Damda kırat beslerim,

Ben İzmirli isterim.

Onu bana **verseler**

Şekerle beslerim (Şehir, TMS: 104).

2. 2. 3. 5. 5. Şartın Söz Konusu Olduğu Cümleye Örnek Ninniler:

* Salıncakta sallarım

Hasta olursa ağlarım.

Rabb'im sana sığınırım.

Ninni yavrum ninni (TNS: 29).

* Ninnilerin yaktı beni,

Güzel Hûda'm verdi seni.

Hûda'm seni **vermeseydi**

Kimler eğlerdi beni.

Ee, e,e yavrum ninni (TNS: 30).

* Ninni **desem** nihaî olur,

Açar güller bahar olur.

Kızım **uyumazsa** ne hâl olur?

Benim güzel yavrum ninni (TNS: 57).

* Uyu yavrum yine sabah oluyor,

Uyumazsa güzel rengin soluyor.

Babacığın gelmiş, bize bakıyor.

Uyu yavrum, yine sabah oluyor.

Eee, eee, e (TNS: 71).

2. 2. 3. 5. 6. Şartın Söz Konusu Olduğu Cümleye Örnek Tekerlemeler:

* Kestel dağı arpalık eğer saban **yürürse**

Her haneye bir tavuk eğer köylü **verirse.**

Her haneye bir değirmen eğer suyu **gelirse.**

Bu gidiş iyi gidiş eğer sonu **gelirse** (TTS: 26).

* Al bu takatukaları takatukacıya takatukalattırmaya götür, eğer takatukaları takatukacı **takatukatmazsa** takatukaları takatukacıya takatukalattırmadan getir (TTS: 31).

2. 2. 3. 6. İçinde Cümle Bulunan (İç İçe Birleşik) Cümle

Bir cümlenin, başka bir cümlenin içine girmesiyle meydana gelen cümledir. Leyla Karahan bu cümleyi şu şekilde tanımlar: “Bir cümlenin herhangi bir görevle başka bir cümlenin içinde yer aldığı cümledir” (Karahan, 1991: 62).

2. 2. 3. 6. 1. İçinde Cümle Bulunan Cümleye Örnek Atasözleri:

* Dervişe “**Bağdat’ta pilav var.**” demişler; “**Yalan değilse irak değil.**” **Demiş** (ADS 1: 237).

* Deveye “**İnişi mi seversin, yokuşu mu?**” demişler; “**Düz, yere mi (düze kıran mı) girdi?**” **demiş** (ADS 1: 239).

* Eli boşa “**Ağa uyur.**” **derler**; eli doluya “**Ağa buyur.**” **derler** (ADS 1: 262).

* Eşeği düğüne çağırılmışlar, “**Ya odun eksik ya su.**” **demiş** (ADS 1: 273).

* “**Gel!**” **demek** kolay; ama “**Git!**” **demek** güçtür (ADS 1: 284).

* Geline “**Oyna!**” **demişler**, “**Yerim dar.**” **demiş** (ADS 1: 286).

* “**Gökyüzünde düğün var.**” **deseler**; kadınlar merdiven kurmaya kalkar (ADS 1: 289).

- * Isıtma (sıtma hastalığı), “**Ben tuttuğumu kırk yıl sonra tanırım.**” demiş (ADS 1: 319).
- * “**İslam’ın şartı beş, altıncısı insaf!**” demişler (ADS 1: 329).
- * Kalendere “**Kış geliyor.**” demişler, “**Titremeye hazırım.**” demiş (ADS 1: 341).
- * Karga yavrusuna bakmış, “**Benim ak pak evladım.**” demiş (ADS 1: 346).
- * Katıra “**Baban kim?**” demişler, “**Dayım at.**” demiş (ADS 1: 349).
- * Kaza “**Geliyorum.**” demez (ADS 1: 352).
- * Köre “**Şimdi gece.**” demişler, “**Ne zaman gündüzdü?**” demiş (ADS 1: 373).
- * Kurda “**Neden boynun (ensen) kalın?**” demişler, “**İşimi kendim görürüm de ondan.**” Demiş (ADS 1: 377).
- * Mirasa “**Nereye gidiyorsun?**” demişler, “**Esip savurmaya...**” demiş (ADS 1: 390).
- * Soğuk, “**Kırk kat keçe, ben ondan geçe; bir kat deri, ben ondan geri.**” demiş (ADS 1: 429).
- * Tilki; erişemediği üzüme, “**Hevengim olsun!**” demiş (ADS 1: 448).

2. 2. 3. 6. 2. İçinde Cümle Bulunan Cümleye Örnek Dizeler:

- * **Sonun ademdir, diyor** insana yolun hâli (Han Duvarları, BTTŞA: 854).
- * Üsküdar, bir ulu ru’yayı görenler şehri!

Seni gıptayla hatırlar vatanın her şehri.

Hepsi der: “Hangi şehir görmüş onun gördüğünü?”

Bizim İstanbul’u fethettiğimiz mutlu günü (İstanbul Fethini Gören Üsküdar, BTTŞA: 746)!

- * Sana dar gelmeyecek makberi kimler kazsın?

“Gömelim gel seni târîhe!” desem, sığmazsın (Çanakkale Şehitlerine, S: 386).

* Tüllenen mağribi, akşamları, sarsam yarana...

Yine bir şey yapabildim diyemem hâtırana (Çanakkale Şehitlerine, S: 387).

2. 2. 3. 6. 3. İçinde Cümle Bulunan Cümleye Örnek Türküler:

* **Gurbete gideni de gelmez diyorlar**

Öksüzler murada ermez diyorlar (Şâd Oldum Gülmedim, TS: 18).

* **Kerem der ki dağ üstüne dağ olmaz.**

Ah çekenin yüreğinde yağ olmaz.

Elin kızı gelip sana yâr olmaz,

Varıp kapısına kul olmayınca (Çiçekler İçinde Menekşe Baştır, TS: 65).

* **Sadık der ki; kimde ne var, kim bilir?**

Geşt ü güzâr ettim elde neler var (El Vurup Yâremi, TS: 90).

* **Elif dedim be dedim aman,**

Kız ben sana ne dedim (Elif Dedim Be Dedim, TS: 93).

2. 2. 3. 6. 4. İçinde Cümle Bulunan Cümleye Örnek Maniler:

* **Aşkın yolu gayet dar;**

Kış geldi, yağıyor kar.

Seni sevmedim dersin,

Canıma kastın mı var (Aşk, TMS: 14)?

* O güzel saçlarına,

Hercai tak demedim.

Gönül verdimse sana

Gönlümü yak demedim (Sevgiliye Sitem, TMS: 35).

* Yâre yolladım haber,

Kendisi gelsin demiş.

Ben ağlarken kederden,

Merak bile etmemiş (Sevgiliye Sitem, TMS: 38).

* **Adıma derler Hasip,**

O yâr bana müsait.

Kollarım sarmak ister,

Gönül der ki ya Nasip (İsim, TMS: 99).

2. 2. 3. 6. 5. İçinde Cümle Bulunan Cümleye Örnek Ninniler:

* Ada yolları tuzlu olur,

Güller açar, yaz olur.

Ben yavruma “gül” demem,

Gülün ömrü az olur (TNS: 17).

* **Allah derim büyütürüm,**

Ninni derim uyuturum.

Yavrum derim avuturum.

Ninni yavrum ninni (TNS: 61).

* Ben sana kurban, sen bana yok;

Çerçiler gelmiş, boncuğu yok.

Ben dedim alam, sen dedin yok.

Her rengi vardır, mavisi yok.

Kızıma layık bir şeyi yok.

Ninni yavrum ninni (TNS: 65).

2. 2. 3. 6. 6. İçinde Cümle Bulunan Cümleye Örnek Tekerlemeler:

* Karga karga “gak” dedi,

“Çık şu dala bak” dedi,

Karga seni tutarım,

Kanadını yolarım (TTS: 16).

* Sizin damda var beş boz başlı beş boz ördek, bizim damda var beş boz başlı beş boz ördek. Sizin damdaki beş boz başlı beş boz ördek; bizim damdaki beş boz başlı beş boz ördeğe: “**Siz de bizim gibi beş boz başlı beş boz ördeksiniz.**” demiş (TTS: 32).

* Tekerek mekerek

Eve geldim sekerek

Ninem lokma pişirmiş,

Sayısını şaşırılmış.

Üçe beş dedi.

Kuruya yaş dedi.

Kara kedi, beyaz kedi;

Lokmaları bir bir yedi.

Şaştım, koştum;

Eşekten düştüm (TTS: 42).

2. 2. 4. Anlamlarına Göre Cümleler

Hareketin, olmanın ya da yapmanın meydana geliş tarzları cümlenin anlamını belirtir.

Cümleler, ifade ettikleri anlamlara göre kendi içlerinde çeşitli gruplara ayrılır. Leyla Karahan, Türkçede Söz Dizimi adlı eserinde bu durumu şu şekilde açıklar: “Her cümle; yapısında bulunan kelime ve eklerin yönlendirdiği soru, bildirme, emir, istek, ünlem vb. anlam özelliklerinden birine sahiptir. Bir cümle hangi anlam özelliğine sahip olursa olsun, mutlaka ya olumlu ya da olumsuz bir anlam taşır. O hâlde cümlelerin temel anlam özelliği olumluluk veya olumsuzluktur. Olumlu ve olumsuz cümleler; ayrıca soru, bildirme, emir, istek, ünlem vb. anlamlar taşıyabilir” (Karahan, 2006: 103). Bu sözlerden de hareketle cümleleri anlamlarına göre tasnif etmek istesek şöyle bir sonuca ulaşırız:

1. Olumlu cümle
2. Olumsuz cümle
3. Soru cümlesi
4. Ünlem cümlesi

Millî Eğitim Bakanlığı'nın hazırlamış olduğu kitaplarda ünlem cümlesi diye bir tabir olmadığı için tasnifimize bunu dâhil etmeyerek konu olarak anlatmadık.

Emir, bir çekim şekli olduğu için onu cümle çeşitlerine dâhil etmek hatadır.

2. 2. 4. 1. Olumlu Cümle

Olumlu bir olma, yapma ya da yapılma bildiren cümledir. Bir cümlenin olumlu bir anlam taşıyabilmesi için söz konusu hareketin, olmanın, yapmanın veya yapılmanın gerçekleşmiş ya da gerçekleşecek nitelikte olması gerekir.

2. 2. 4. 1. 1. Olumlu Cümleye Örnek Atasözleri:

- * Başak büyüdükçe boynunu **eğer** (ADS 1: 181).
- * Çobansız koyunu kurt **kapar** (ADS 1: 220).
- * Her işte bir hayır **vardır** (ADS 1: 308).
- * Karıncadan **ibret al**, yazdan kışı **hazırla** (ADS 1: 346).
- * Lodosun gözü yaşlı **olur** (ADS 1: 384).
- * Misafir kısmeti ile **gelir** (ADS 1: 391).
- * Sel ile gelen, yel ile **gider** (ADS 1: 423).
- * Sen işlersen mal **işler**, insan öyle **genişler** (ADS 1: 424).
- * Toprağı işleyen, ekmeği **dişler** (ADS 1: 450).

2. 2. 4. 1. 2. Olumlu Cümleye Örnek Dizeler:

- * Veysel **der çıkayım** bir yüce dağa

Ağaçlar **bezenmiş** yeşil yaprağa

Zaman **gelir** benim **düşer** toprağa

Karışır toprağa toz **olur gider** (Derdimi Dökersem Derin Dereye, AV: 20).

- * Çocuk, çok **sevdi** ağacı...

Verirdi ona, her kış

Çiçekleri **olaydı!**

Yaprakları **olaydı** (Çocuk ve Ağaç, GYŞ: 69).

* Sözde, senden **kaçıyorum** doludizgin atlarla

Bazen sessiz sedasız ipekten kanatlarla.

Ama sen hep bin yıllık bilenmiş inatlarla,

Karşıma çıkıyorsun en serin imbatlarla.

Adını **yazıyorsun** bulduğun fırsatlarla

Yüreğimin başına noktalarla, hatlarla

Baş başa **kalıyorum** sonunda heyhatlarla

Sözde senden **kaçıyorum** doludizgin atlarla (Şaşırdım Kaldım İşte, GYŞ: 268).

2. 2. 4. 1. 3. Olumlu Cümleye Örnek Türküler:

* Su **sızıyor, sızıyor**

Taşların arasından.

Eğil bi yol **öpeyim,**

Kaşların arasından (Su Sızıyor, TS: 52).

* **Yüce dağ başında yağan kar idim;**

Yağmur **yağdı,** güneş **vurdu, eridim.**

Evvel yârin sevgilisi **ben idim,**

Şimdi uzaklardan bakan ben **oldum** (Yüce Dağ Başında, TS: 55).

* Fındık dalları yerlere **değer,**

Yârin bakışları kalbime **değer**.

Ölürüm seni almazsam eğer.

Kız **allan pullan gel gel gel** yanıma;

Sıva kollarını, **dola** boynuma (Gine Yeşerdi Fındık Dalları, TS: 75).

2. 2. 4. 1. 4. Olumlu Cümleye Örnek Maniler:

* Çeşmeden **içer** suyu,

Uysaldır gayet huyu.

Güzellerin içinde,

Eşsizdir fidan boyu (Güzellik, TMS: 19).

* Kanepeye **kuruldum**,

Sular gibi **duruldum**.

Kaşların şöyle **dursun**,

Gözlerine **vuruldum** (Güzellik, TMS: 20).

* Od **yanar**, kazan **bilir**;

Yol hâlin çeken **bilir**.

Geceyi hastadan **sor**,

Gurbeti gezen **bilir** (Gurbet, TMS: 48).

* Bu aya sultan **derler**,

Kaymak ile baldan **yerler**.

Ezelden **âdet kılınmış**,

Bekçiye **bahşış verirler** (Davulcu, TMS: 118).

* Davulumu hep **çalarım**,

Ramazan'ı **karşılarım**.

Bana Bekçi Memiş **derler**,

Sokakları **arşınlarım** (Davulcu, TMS: 119).

2. 2. 4. 1. 5. Olumlu Cümleye Örnek Ninniler:

* Bahçelerde domates,

Ondan **olur** salata.

Varsın gitsin askere,

Akıllanır kerata (TNS: 14).

* Yine o karalı gözler **aralı**,

Oya kirpiklerde yaşlar **sıralı**.

Uyu ey gönlümün nazlı maralı,

Uyusun da **büyüsün** ninni (TNS: 15).

* Dağda davarın **yayılsın**,

Sandıkta liran **sayılsın**,

Oğlumu görenler **bayılsın**.

Büyüsün de oğlum ninni (TNS: 16).

2. 2. 4. 1. 6. Olumlu Cümleye Örnek Tekerlemeler:

* Allı ballı kiraz,

Bana **gel** biraz.

Kiraz vakti **geçti**,

Eşim seni **seçti**.

Oyunun başı,

Şu çeşmeden su **taşı**.

Çeşmenin suyu **acı**,

Kovanın dibi **delik**,

Bana **geldi** ebelik (TTS: 6).

* - Verdiğim süt **pişti** mi?

- **Pişti**.

- Gelin Hanım **ıçtı** mi?

- **İçti**.

- Kaç kaşık **ıçtı**?

- Üç.

- Gelini ne ile **verirsin**?

- Güm güm de güm güm (TTS: 33).

2. 2. 4. 2. Olumsuz Cümle

Olma, yapma veya yapılmanın gerçekleşmediğini (gerçekleşmeyeceğini) ya da meydana gelmediğini (meydana gelmeyeceğini) bildiren cümledir.

Fiil cümlelerinin olumsuz şekli “-ma / -me” olumsuzluk ekiyle; isim cümlelerinin olumsuzu ise “değil” ya da “yok” kelimelerinden biriyle yapılır.

2. 2. 4. 2. 1. Olumsuz Cümleye Örnek Atasözleri:

- * Adam adama **yük değil**, can gövdeye **mülk değil** (TAS: 46).
- * Arpa eken, buğday **biçmez** (ADS 1: 153).
- * Aş taşınca kepçeye paha **olmaz** (ADS 1: 157).
- * Atılan ok, geri **dönmez** (ADS 1: 161).
- * Ay görmüşün, yıldıza minneti (itibarı) **yoktur** (ADS 1: 167).
- * Aza kanaat etmeyen, çoğu bulamaz (ADS 1: 169).
- * Çalıda gül **bitmez**, cahile söz **yetmez** (TAS: 95).
- * Kaz gelen yerden tavuk **esirgenmez** (ADS 1: 353).
- * Kedinin boynuna ciğer **asılmaz** (ADS 1: 354).
- * Kendi düşen **ağlamaz** (ADS 1: 358).
- * Kırk hırsız bir çıplağı **soyamamış** (ADS 1: 359).
- * Kimseden kimseye hayır **yok** (gelmez) (ADS 1: 363).
- * Öküze boynuzu **yük olmaz** (ADS 1: 406).
- * Tarlada izi olmayanın harmanda yüzü **olmaz** (ADS 1: 441).

2. 2. 4. 2. 2. Olumsuz Cümleye Örnek Dizeler:

- * Güzel yüzün **görülmezdi**
- Bu aşk bende **dirilmezdi**
- Güle kıymet **verilmezdi**

Âşık ve maşuk **olmasa** (Güzelliğin On Par-Etmez, AV: 58).

* **Bilmem** ki nasıl anlatsam;

Nasıl, nasıl, size derdimi?

Bir dert ki yürekler acısı,

Bir dert ki düşman başına.

Gönül yarası desem...

Değil!

Ekmek parası desem...

Değil!

Bir dert ki...

Dayanılır şey değil (Değil, GYŞ: 126).

2. 2. 4. 2. 3. Olumsuz Cümleye Örnek Türküler:

* Elvan çiçekleri **takma** başına,

Kudret kalemimi **çekme** kaşına.

Beni ağlatırsan **doyma** yaşına.

Ağla, gözyaşını sil melül melül (Ela Gözlüm, TS: 67).

* Eski günler hayalimden **gitmiyor**,

Dün dediğin bugünkünü **tutmuyor**.

Yiğidim ya sana gücüm **yetmiyor** (Ey Sevdiğim Sana Şikâyetim Var, TS: 71).

* **Tarama** yâr **tarama**,

Yâr zülfünü **tarama**.

Ben bu dertten ölürsem,

Merhem olma yarama (Tarama Yar Tarama, TS: 83).

2. 2. 4. 2. 4. Olumsuz Cümleye Örnek Maniler:

* Portakal **soyulmuyor**,

Feryadım **duyulmuyor**.

Yârimin gül yüzüne,

Bakmakla **doyulmuyor** (Güzellik, TMS: 22).

* Ateşten **yanmadın** mı,

Su içtin **kanmadın** mı?

Üç aydır ayrı kalalı,

Yârim adımı hiç **anmadın** mı (Sevgiliye Sitem, TMS: 32)?

* Dağlarda kar **kalmadı**,

Gözümde fer **kalmadı**.

Daha yazacak idim,

Kâğıtta yer **kalmadı** (Mektup, TMS: 61).

2. 2. 4. 2. 5. Olumsuz Cümleye Örnek Ninniler:

* Ninni demek **ar olmaz**,

Mümin kalbi **dar olmaz**.

Ana **şefkatsiz** olmaz.

Uyusun da yavrum ninni (TNS: 32).

* Sana yavrum **diyemedim**,

Kalkıp meme **veremedim**.

Kabahatim **bilemedim**.

Bebek oy, bebek oy (TNS: 47).

2. 2. 4. 2. 6. Olumsuz Cümleye Örnek Tekerlemeler:

* Pazara gittim, pazar **yok**.

Eve geldim, annem **yok**.

Çocuk ağlar, beşik **yok**.

Çorba pişmiş, kaşık **yok**.

Konuk kaldı, döşek **yok** (TTS: 25).

* Leylek leylek havada,

Yumurtası tavada.

Gelsin bizim bacaya.

Leylek leylek lekirdek,

Hani bana çekirdek?

Çekirdeğin içi **yok**,

Süleyman'ın suçu **yok** (TTS: 46).

Bu klasik şekillerin yanında şekil bakımından olumlu, anlam bakımından olumsuz veya şekil bakımından olumsuz, anlam bakımından olumlu cümleler de vardır:

2. 2. 4. 3. Şekil Bakımından Olumlu, Anlam Bakımından Olumsuz Cümleler

“Yapı bakımından olumlu olan bazı cümleler, anlamca olumsuzdur. Soru eki veya soru kelimesi, olumlu bir cümleye olumsuz bir anlam kazandırabilir. Böyle cümlelerin soru mu, olumsuzluk mu ifade ettiği bağlamdan anlaşılabilir” (Karahan, 2006: 106).

“Ne ... ne” kalıbı, “-maz olmak” kalıbı, “yeterliliğin şartı + aynı kökten emir”, “de” bağlacı, soru eki ve soru kelimeleri; yüklemi olumlu olan cümlelere olumsuz anlamlar katar.

2. 2. 4. 3. 1. Şekil Bakımından Olumlu, Anlam Bakımından Olumsuz Cümleye Örnek Atasözleri:

- * Arsız adama söz **neylesin**, kokmuş ete tuz **neylesin** (TAS: 68).
- * Eşek hoşaftan **ne anlar** (ADS 1: 275)? (anlamaz.)
- * İnsanın eti yenmez, derisi giyilmez; **tatlı dilinden başka nesi var** (ADS 1: 326)? (Tatlı dilinden başka bir şeyi yok.)
- * Kan kusana altın leğenin **ne faydası var** (ADS 1: 343)? (Hiçbir faydası yok.)
- * Kırk yıllık Kâni (Müslüman ismi), **olur mu** Yani (Hıristiyan ismi) (ADS 1: 360)? (olmaz.)
- * Kısmet ise gelir Hint'ten, Yemen'den; kısmet değilse **ne gelir elden** (ADS 1: 361)? (Elden hiçbir şey gelmez.)
- * Sakal bıyığa denk olmayınca berber **ne yapsın** (ADS 1: 420)? (Hiçbir şey yapamaz.)
- * Sıcağa kar **mı dayanır** (ADS 1: 427)? (dayanamaz.)
- * Yenenle yanana **ne dayanır** (ADS 1: 473)? (Hiçbir şey dayanmaz.)

2. 2. 4. 3. 2. Şekil Bakımından Olumlu, Anlam Bakımından Olumsuz Cümleye Örnek Dizeler:

* **Ne şair yaş döker, ne âşık ağlar**

Tarihe karıştı eski sevdalar (Çoban Çeşmesi, BTTŞA: 853).

* **Ne ışıpta gezeyim, ne göze görüneyim** (Kaldırımlar I, BTTŞA: 945).

* Bin bir başlı kartalı **nasıl taşır kanarya** (Sakarya Türküsü, BTTŞA: 965)?

* Memleket isterim

Ne başta dert ne gönülde hasret olsun (Memleket İsterim, TGTŞA 1: 385)!

* Memleket isterim

Ne zengin fakir ne sen ben farkı olsun (Memleket İsterim, TGTŞA 1: 385).

* **Ne bir vefa gördüm ne faydalandım** (Kara Toprak, TGTŞA 1: 204).

* Ah bu türküler, köy türküleri

Ne düzeni belli, ne yazanı (Türküler Dolusu, TGTŞA 1: 400).

* Biçâre gönüller! **Ne giden son gemidir bu!**

Hicranlı hayâtın ne de son mâtemidir bu (Sessiz Gemi, TGTŞA 1: 166)!

* **Ne içindeyim zamanın,**

Ne de büsbütün dışında (Ne İçindeyim Zamanın, GYŞ: 51).

2. 2. 4. 3. 3. Şekil Bakımından Olumlu, Anlam Bakımından Olumsuz Cümleye Örnek Türküler:

* **Ne sen beni unut, ne de ben seni** (Yeşil Ördek, TS: 7).

* **Doyulur mu, doyulur mu?**

Canana kıyılır mı?

Cananına kıyanlar

Hakkın kulu sayılır mı (Tatlı Dile Güler Yüze Doyulur Mu, TS: 85)?

* Azrail'in gelir kendi

Ne ağa dinler ne efendi (Bana Ne Yazdan, Bahardan, TS: 101).

**2. 2. 4. 3. 4. Şekil Bakımından Olumlu, Anlam Bakımından Olumsuz
Cümleye Örnek Maniler:**

* **Taşta bülbül öter mi?**

Çölde hiç gül biter mi?

Candan sevmek lazımdır,

Sevdim demek yeter mi (Sevgiliye Sitem, TMS: 37)?

* İki dalda bir ceviz,

Aramızda derya deniz...

Sen orada, ben burada;

Ne bet kaldı ne beniz (Ayrılık, TMS: 44).

* Al şalım, yeşil şalım

Dağları dolaşalım.

Aramızda gurbet var,

Biz nasıl buluşalım (Gurbet, TMS: 47)?

* Gülde mi, bülbülde mi?

Menekşe, sümbülde mi?

Beni kıskanma dersin,

Kıskanmamak elde mi (Kıskançlık, TMS: 58)?

* **Dağlar olur mu karsız,**

Ateş olur mu korsuz?

Şehirlerin içinde,

Bir anılır şen Tarsus (Şehir, TMS: 103).

* **Cam, cama eklenir mi?**

Cam dibi beklenir mi?

Üç sene bekle dersin,

Üç sene beklenir mi (Karşılıklı, TMS: 81)?

2. 2. 4. 3. 5. Şekil Bakımından Olumlu Anlam Bakımından Olumsuz Cümleye Örnek Ninniler:

* Konaklar yaptırdım altın eşikli,

Sofralar serdirdim gümüş kaşıklı.

Üç gece yatmadım yanım beşikli.

N'olur Mevlam n'olur ihsanın yok mu?

El kadar et versen o bana çok mu (TNS: 50)?

* Alanyazı'da bir kuyu var,

İçinde acı suyu var.

Azrail'in bir huyu var;

Ne genç der ne koca der, ninni (TNS: 56).

2. 2. 4. 4. Şekil Bakımından Olumsuz Anlam Bakımından Olumlu Cümleler

İki olumsuz şeklin, olumluluk ifade ettiği cümlelerdir. Değişik şekillerde kurulabilir:

- * Olumsuz bir yüklemden sonra “değil” kelimesi getirilerek
- * Gereklilik kipiyle “değil mi?” soru kalıbı birlikte kullanılarak
- * Olumsuz bir sıfat-fiilden sonra “yok” kelimesi getirilerek
- * Olumsuz bir yüklem sonuna, soru eki getirilerek
- * “-den başkası değildi” kalıbı kullanılarak

2. 2. 4. 4. 1. Şekil Bakımından Olumsuz, Anlam Bakımından Olumlu Cümlelere Örnek Atasözleri:

- * Yağmur yağsa **kış değil mi?** Kişi hâline bilse **hoş değil mi** (hoştur) (ADS1: 464)?

2. 2. 4. 4. 2. Şekil Bakımından Olumsuz Anlam Bakımından Olumlu Cümlelere Örnek Dizeler:

- * Evet, gafletti sun’um, lâkin insan **gaflet etmez mi?** (eder)

Yıkandım bir ömürdür döktüğüm yaşlarla, **yetmez mi** (yeter) (Hicran, S: 970)?

2. 2. 4. 4. 3. Şekil Bakımından Olumsuz Anlam Bakımından Olumlu Cümlelere Örnek Türküler:

- * Sırtındaki yeleş ben **örmedim mi** yârim? (ben ördüm)

Kızlarla konuşurken ben **görmedim mi** yârim (ben gördüm) (Evreşe Yolları, TS: 69)?

2. 2. 4. 5. Soru Cümlesi

“Soru yoluyla bilgi almayı amaçlayan cümleler, soru cümleleridir” (Karahan, 2006: 107).

Soru cümleleri; soru ekiyle, soru kelimelerinden biriyle ya da tonlama yoluyla yapılabilir.

Soru cümlelerini kendi içinde “olumlu soru cümleleri” ve “olumsuz soru cümleleri” olarak iki kısma ayırmak mümkündür.

2. 2. 4. 5. 1. Soru Cümlesine Örnek Atasözleri:

- * El **mi** yaman, bey **mi** yaman (ADS 1: 265)?
- * Görenedir görene; köre **nedir**, köre **ne** (ADS 1: 292)?
- * Görgülü kuşlar gördüğünü işler, görmedik kuşlar **ne** görsün ki **ne** işler (ADS 1: 292)?
- * Kabahat ölende **mi**, öldürende **mi** (ADS 1: 338)?
- * O hacı, bu hacı; **kim** olacak boyacı (ADS 1: 399)?
- * Sen ağa, ben ağa; bu ineği **kim** sağa (ADS 1: 423)?
- * Sen dede, ben dede; bu atı **kim** tımar ede (ADS 1: 424)?
- * Senden çıkmış bir kada (kaza), **kime** giden (gidersin) imdada (ADS 1: 424)?
- * Tatsız aş a tuz neylesin, akılsız baş a söz **neylesin** (ADS 1: 444)?
- * Vermeyince Mabut, **ne** yapsın Mahmut (Vermeyince Mabut, neylesin Sultan Mahmut?) (ADS 1: 461)?
- * Yenice eleğim, seni **nelere** asayım (ADS 1: 473)?

2. 2. 4. 5. 2. Soru Cümlesine Örnek Dizeler:

* Eşin var, âşiyanın var, baharın var ki beklerdin.

Kıyâmetler koparmak **neydi** ey bülbül, **nedir** derdin (Bülbül, BTTŞA: 585)?

* Sular **mı** yandı? **Neden** tunca benziyor mermer (Merdiven, BTTŞA: 619)?

* Şu Boğaz Harbi **nedir**? Var **mı** ki dünyada eşi (Çanakkale Şehitlerine, S: 385)?

2. 2. 4. 5. 3. Soru Cümlesine Örnek Türküler:

* Mısır'ı kuruttun **mu**?

Ambarda duruttun **mu**?

Nenen çarık giyerdi

Bunları unuttun **mu**? (Mısır'ı Kuruttun Mu, TS: 100)

* Telgrafın tellerine kuşlar **mı** konar?

İnsan sevdiğine yavrum böyle **mi** yanar (Telgrafın Telleri, TS: 114)?

2. 2. 4. 5. 4. Soru Cümlesine Örnek Maniler:

* Kirpiklerin ok **mudur**?

Düşmanların çok **mudur**?

İçinde biraz olsun,

Merhametin yok **mudur** (Sevgiliye Sitem, TMS: 34)?

* Dağında gül bitmez **mi**?

Dağda bülbül ötmez **mi**?

Hiç insafın yok **mu** senin,

Bu ayrılık yetmez **mi** (Ayrılık, TMS: 42)?

* Armut dalda, dal yerde;

Bülbül öter her yerde.

Daha duracak **mısın**,

Şu gurbet ellerde (Gurbet, TMS: 47)?

* Tren gelip durdu **mu**,

Düdüğünü vurdu **mu**?

Yolladığım hediye,

Gelip seni buldu **mu** (Gurbet, TMS: 49)?

* Aşağıdan gelir **misin**?

Yolları bilir **misin**?

Elindeki mendili,

İstesem verir **misin** (Karşılıklı, TMS: 79)?

2. 2. 4. 5. 5. Soru Cümlesine Örnek Ninniler:

* Gelin kızlar çaydan geçek, oy oy oy

Çay bulanık, **nerden** içek?

Bebek öldü, kefen biçek.

Nenni yavrum yavrum,

Nenni oğul oğul, nenni bebe (TNS: 43).

* Dandin dandin danadan,

Doğmuş bebek anadan.

Böyle güzel doğar **mi**,

Öyle çirkin anadan (TNS: 64)?

2. 2. 4. 5. 6. Soru Cümlesine Örnek Tekerlemeler:

* - Komşu, komşu hu huu! Oğlun geldi **mi**?

- Geldi.

- **Ne** getirdi?

- İnci, boncuk.

- **Kime, kime?**

- Sana, bana.

- Başka **kime?**

- Kara kediye.

- Kara kedi **nerede?**

- Ağaca çıktı.

- Ağaç **nerede?**

- Balta kesti.

- Balta **nerede?**

- Suya düştü.

- Su **nerede?**

- İnek içti.

- İnek **nerede?**

- Dağa kaçtı.

- Dağ **nerede?**

- Yandı, bitti; kül oldu, gitti (TTS: 7).

* Komşu, komşu huu..

Sırtındaki **ne?**

Arpa

Kaç sattın?

Kırka

Eve **ne** aldın?

Hırka

Çocuğa **ne** aldın?

Halka (TTS: 37).

* Üstü üç taşlı taç saplı üç tunç tası çaldıran **mı** çabuk çıldırır

Yoksa iç içe yüz ton saç kaplı çanı kaldıran **mı** çabuk çıldırır (TTS: 32)?

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DENEYSEL ARAŞTIRMA SORULARI, HİPOTEZLER, İSTATİSTİKİ ANALİZLER, BULGULAR VE YORUMLAR

3. 1. METODOLOJİ

Bu başlık altında araştırma soruları ve hipotezler, araştırmanın türü ve tasarımı, araştırmanın uygulanması ile araştırmada kullanılan istatistikî analiz türleri ele alınmıştır.

3. 1. 1. Araştırma Soruları ve Hipotezler

Çalışma temel olarak; cümle türlerini sözlü kültür ürünleri (atasözleri, mani, ninni, türkü, tekerleme) ve şiirlerle öğrenen deney grubu ile öğrenci çalışma kitaplarında yer alan cümlelerle öğrenen kontrol grubu öğrencilerinin ön test, başarı testi ve kalıcılık testi sonuçlarına göre anlamlı biçimde farklılaşıp farklılaşmadığını ortaya koymayı amaçlamaktadır. Bu temel amaca, aşağıda belirtilen araştırma soruları ve hipotezler aracılığı ile ulaşılması plânlanmaktadır.

Deney ve kontrol grubunda yer alan öğrencilerin cümle bilgisi konularını anlama ve hatırlama düzeylerinde ortaya çıkması beklenen anlamlı farklılığın sadece bağımsız değişkenden kaynaklandığını, grupların arasında daha başlangıçta konu ile ilgili bir yetenek farklılığının olup olmadığını belirlemek amacıyla aşağıda yer alan araştırma sorusuna yer verilmiştir:

Araştırma Sorusu 1:

Deney ve kontrol grubu öğrencilerinin ön test puanları arasında anlamlı farklılık var mıdır?

Her iki grupta yer alan katılımcıların başarı testi puanlarının ön test puanlarına göre anlamlı biçimde farklılık gösterip göstermediği ikinci araştırma sorusu ve bağlı hipotezler ışığında ele alınmıştır.

Araştırma Sorusu 2:

Deney ve kontrol grubu öğrencilerinin ön test ve başarı testi puanları arasında anlamlı farklılık var mıdır?

Hipotez 1:

Sözlü kültür ürünleri ve şiirlerle öğrenen deney grubu öğrencilerinin başarı testi puanları ön test puanlarından anlamlı biçimde daha yüksektir.

Hipotez 2:

Öğrenci çalışma kitaplarında yer alan cümlelerle öğrenen kontrol grubu öğrencilerinin başarı testi puanları ön test puanlarından anlamlı biçimde daha yüksektir.

Ön test ve başarı testi puanlarına ilişkin olarak incelenen diğer bir konu da deney ve kontrol gruplarının bu puan türlerinde ortaya çıkan farklar arası karşılaştırılmaları ile ilgilidir. Diğer bir ifadeyle deney grubu ön test ve başarı testi puan farkı ile kontrol grubu ön test ve başarı testi puan farkları arasındaki farklılaşma incelenmiştir. Buna göre üç numaralı araştırma sorusu ve bağlı hipotez yazılmıştır.

Araştırma Sorusu 3:

Deney grubu ile kontrol grubu öğrencilerinin ön test-başarı testi puan farklarından elde edilen puanlar arasında anlamlı farklılık var mıdır?

Hipotez 3:

Deney grubu öğrencilerinin ön test-başarı testi puan farkı, kontrol grubu öğrencilerinin ön test-başarı testi puan farkından anlamlı biçimde daha yüksektir.

Deney ve kontrol grubundaki katılımcıların ön test - başarı testi puan farklılıkları ile ilgili olarak yer verilen araştırma sorusu ve hipotezleri takiben katılımcıların başarı

testi puan farklılıklarına ilişkin olarak da aşağıda yer alan araştırma sorusu ve hipoteze yer verilmiştir.

Araştırma Sorusu 4:

Deney grubu öğrencileri ile kontrol grubu öğrencilerinin başarı testi puanları arasında anlamlı farklılık var mıdır?

Hipotez 4:

Deney grubu öğrencilerinin başarı testi puanları kontrol grubu öğrencilerinin başarı testi puanlarından anlamlı biçimde daha yüksektir.

Çalışma kapsamında uygulanan bir diğer test grubu ise “kalıcılık testidir”. Öncelikle her iki grubun kalıcılık testi puanlarının ön test puanlarına göre farklılık gösterip göstermediği incelenmiştir. Beşinci ve altıncı araştırma soruları ve bağlı hipotezler bu incelemeyi gerçekleştirmek amacıyla yazılmıştır.

Araştırma Sorusu 5:

Deney ve kontrol grubu öğrencilerinin ön test ve kalıcılık testi puanları arasında anlamlı farklılık var mıdır?

Hipotez 5:

Deney grubu öğrencilerinin kalıcılık testi puanları ön test puanlarından anlamlı biçimde daha yüksektir.

Hipotez 6:

Kontrol grubu öğrencilerinin kalıcılık testi puanları ön test puanlarından anlamlı biçimde daha yüksektir.

Ön test ve kalıcılık testi puanlarına ilişkin olarak incelenen diğer bir konu da deney ve kontrol gruplarının bu puan türlerinde ortaya çıkan farklar arası karşılaştırılmaları ile ilgilidir. Diğer bir ifadeyle deney grubu ön test ve kalıcılık testi

puan farkı ile kontrol grubu ön test ve kalıcılık testi puan farkları arasındaki farklılaşma incelenmiştir. Buna göre 6 numaralı araştırma sorusu ve bağlı hipotez yazılmıştır.

Araştırma Sorusu 6:

Deney grubu ile kontrol grubu öğrencilerinin ön test-kalıcılık testi puan farklarından elde edilen puanlar arasında anlamlı farklılık var mıdır?

Hipotez 7:

Deney grubu öğrencilerinin ön test-kalıcılık testi puan farkı, kontrol grubu öğrencilerinin ön test-kalıcılık testi puan farkından anlamlı biçimde daha yüksektir.

Deney ve kontrol grubundaki katılımcıların ön test - kalıcılık testi puan farklılıkları ile ilgili olarak yer verilen araştırma sorusu ve hipotezleri takiben katılımcıların kalıcılık testi puan farklılıklarına ilişkin olarak da aşağıda yer alan araştırma sorusu ve hipoteze yer verilmiştir.

Araştırma Sorusu 7:

Deney grubu öğrencileri ile kontrol grubu öğrencilerinin kalıcılık testi puanları arasında anlamlı farklılık var mıdır?

Hipotez 8:

Deney grubu öğrencilerinin kalıcılık testi puanları kontrol grubu öğrencilerinin kalıcılık testi puanlarından anlamlı biçimde daha yüksektir.

Kalıcılık testleri kapsamında ayrıca başarı testi - kalıcılık testleri karşılaştırması da yapılmıştır. 8-9. araştırma soruları söz konusu karşılaştırmalarla ilgilidir.

Araştırma Sorusu 8:

Deney grubu öğrencilerinin başarı testi ve kalıcılık testi puanları arasında anlamlı farklılık var mıdır?

Araştırma Sorusu 9:

Kontrol grubu öğrencilerinin başarı testi ve kalıcılık testi puanları arasında anlamlı farklılık var mıdır?

Araştırma Sorusu 10:

Deney grubu ile kontrol grubu öğrencilerinin başarı testi - kalıcılık testi puan farklarından elde edilen puanlar arasında anlamlı farklılık var mıdır?

3. 1. 2. Araştırma Türü ve Tasarımı

Sözlü kültür ürünleri (atasözü, mani, ninni, türkü, tekerleme) ve şiirler kullanarak cümle bilgisi konularını öğretme tekniğinin öğrenciler üzerindeki etkisini araştıran bu çalışmanın uygulama kısmında "deneysel araştırma" yöntemi uygulanmıştır. Bu yöntemde etkisi ölçülen bağımsız değişken araştırmacı tarafından oluşturulur, denekler rastlantısal olarak gruplara dağıtılır ve bağımlı değişken üzerindeki değişiklikler ölçülür (Freedman, Sears ve Carlsmith, 2003: 28-29).

Deneysel tasarım genellikle laboratuvar ortamında yapılır. Denekler çoğunlukla doğal olmayan koşullarda belli bir etkiye maruz bırakılırlar ve bunun sonucunda ortaya çıkan durum açıklanmaya çalışılır. Eğer çalışmada nedensellik ilişkisi aranıyorsa deneysel tasarım en güçlü ve içsel güvenilirlik bakımından en etkili çalışma biçimidir (Erdoğan, 2003: 130-131). Deneysel tasarımda çok önemli olan bir nokta araştırmacının şartları değiştirirken aynı zamanda deneydeki grubun birini de kontrol altında tutmasıdır. Deneysel tasarım araştırmacının şartları manipüle etmesine izin verir (Neuman, 2000: 223).

Deneysel tasarım çeşitli türlerden oluşmaktadır. Bu çalışmada "iki grup, sonrası testi, rastlantılı tasarım" türü kullanılmıştır. Bu tür tasarımda deney için grup seçilir ve rastlantısal olarak ikiye ayrılır; kontrol ve deney grupları. Deney grubuna deney uygulanır ve daha sonra kontrol ve deney gruplarına uygulanan ölçüm sonuçları karşılaştırılır. Buradaki amaç iki grup arasında deney sonucunda bağımsız değişkenin bir farklılığa neden olup olmadığını ortaya koymaktır. Rastlantılı grup tasarımı

nedensellik ilişki tasarımları arasında en iyi tasarımlardan biridir (Erdoğan, 2003: 133-134).

3. 1. 3. Araştırmanın Uygulanması

Çalışma, 2010 –2011 Eğitim - Öğretim Yılı'nda öğrenim gören 8. sınıf öğrencileri üzerinde uygulanmıştır. Sınıflarda otuzar öğrenci bulunmakta olup; deneklerin hangi grupta yer alacakları ise tesadüfi olarak belirlenmiştir.

Cümle türleri konusu deney grubu öğrencilerine sözlü kültür ürünleri ve şiirlerle öğretilirken kontrol grubu öğrencilerine öğrenci çalışma kitaplarında yer alan örneklerle (cümlelerle) öğretilmiştir. Çalışma sonunda deney ve kontrol grubundaki öğrencilerin ön test-son test ve hatırlama testi puanları bakımından anlamlı bir biçimde farklılaşmış farklılaşmadıkları ortaya konmaya çalışılmıştır.

3. 1. 4. Araştırmada Uygulanan İstatistikîAnalizler

Bu çalışmada parametrik olmayan (nonparametric) testler kullanılmıştır. Bu testlerin özelliği dağılımın normalliği ilkesini şart koşmaz ve küçük örneklerde kullanılır. Ayrıca bu testler örneklemden çıkan sonucu nüfusa genellemez. Bu testlere "dağılım serbest" (distribution free) testler de denir (Norusis, 2002:377-378; Hamilton, 1996: 268-269; Bryman ve Cramer, 2001: 115). Bu çalışmada da örneklem küçük olduğu için ve de çıkan sonuç evrene genellenmeyeceği için parametrik olmayan testler uygulanmıştır.

Çalışmada ilişkisiz iki grubun mesafeli (aralıklı) ölçüm düzeylerindeki değerlerini karşılaştırmak için parametrik olmayan analiz türlerinden Mann Whitney U Test kullanılmıştır. Deney grubundaki öğrencilerin “ön test-son test”, “ön test-birinci hatırlama testi” ve “ön-test-ikinci hatırlama testi” puan farklarının kontrol grubundaki öğrencilerin söz konusu testlere ilişkin puan farklarından anlamlı düzeyde yüksek olduğunu ortaya koyabilmek amacıyla iki grubun puanları Mann Whitney U Test analizine tabi tutulmuştur.

Çalışma kapsamında ayrıca kontrol ve deney gruplarının (kendi içerisinde) “ön test- son test”, “ön test-birinci hatırlama testi” ve “ön-test-ikinci hatırlama testi”

puanları arasında anlamlı farklılığın olup olmadığını belirlemek amacıyla iki ilişkili örneklem için kullanılan Wilcoxon İşaretli-Sıralar Testi uygulanmıştır.

3. 1. 4. 1. Mann Whitney U Test

Bu tür tasarımda amaç birbirinden bağımsız iki nüfustan (gruptan) alınan örneklemelerin değerlerini karşılaştırmaktır. Bu test Wilcoxon rank sum test olarak da adlandırılır; gerçek ölçüme odaklanmaktan daha çok "sıra" ya odaklanarak iki-örneklem prosedürüne alternatif sağlar (Hamilton, 1996: 268). Parametrik bağımsız t testine (independent samples t test) parametrik olmayan alternatiftir. İki grubun ölçüm düzeylerinin en az sıralı (ordinal) düzeyde olması gerekir. Çünkü test gerçek değerlerin yerine kademe (sıra) kullanır. Bu durumda ölçüğün derecelendirilebilir olması zorunludur (Norusis, 2002: 388).

Analiz ilk olarak iki ilişkisiz örnekleme ait puanlara küçükten büyüğe doğru sıra sayıları verir. En küçük puana 1 değeri verilerek en yüksek puana doğru sıralama yapılır. Bu analizde iki gruba ait puanların sıra sayıları toplamları esas alınır. Elde edilen sıra toplamları, grup büyüklüklerine bölünerek grupların sıra ortalamaları bulunur (Büyüköztürk, 2002: 149).

3. 1. 4. 2. Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi

Wilcoxon işaretli sıralar testi ya da Wilcoxon eşleştirilmiş çiftler testi olarak da bilinen bu test; ilişkili iki ölçüm setine ait puanlar arasındaki farkın anlamlılığını test etmek için kullanılır. Bu teknik sosyal bilimlerde az denekle gerçekleştirilen gruplar içi çalışmalarda sıklıkla kullanılır. Deneklerin fark puanlarının normal dağılım göstermediği şartlarda ilişkili örneklem t -testinin yerine kullanılır. Burada eşleştirilmiş iki grup üzerinde ya da aynı denekler üzerinde iki farklı zamanda yapılan ölçümlerden elde edilen puanlar analize tabi tutulur (Büyüköztürk, 2002: 156-157). Bu tür tasarımda aynı örneklemden elde edilen verilerle birbiriyle ilişkili iki değişken arasında karşılaştırma yapılır. Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi "eşleştirilmiş örneklem T - testine" nonparametrik alternatiftir. Ölçüm düzeyinin en az kademeli olması gerekir (Erdoğan, 2003: 398).

Bu test, aynı ya da benzer örneklemden elde edilen puanlar arasındaki pozitif ve negatif farkların sayılarını karşılaştırır ve söz konusu farkların büyüklüklerini hesaba katmaz. Aynı örneklemden yer alan iki gruba ait pozitif ve negatif farkların birbirleri arasındaki fark arttıkça iki grup arasındaki anlamlı fark çıkma olasılığı da artmaktadır. Tersine biçimde pozitif ve negatif fark sayıları birbirlerine yaklaştıkça da iki grup arasındaki puanların anlamlı biçimde farklılaşma olasılığı azalmaktadır (Bryman ve Cramer 2001: 135-137).

3. 2. ARAŞTIRMA BULGULARI

Bu bölümde araştırma soruları ve hipotezlerle sorgulanan konuların uygun istatistikî analizler kullanılmak suretiyle elde edilen sonuçları ayrıntılı olarak ele alınacaktır. Bu başlık altında özetle deney ve kontrol grubundaki öğrencilerin hem grup içi puan karşılaştırmaları hem de gruplar arası puan karşılaştırmaları gerçekleştirilecektir (ön test başarı testi ve kalıcılık testi puanları).

3. 2. 1. Ön Test - Başarı Testi Karşılaştırmalarına İlişkin Bulgular

Bu başlık altında öncelikle her iki gruba ait ön test puanlarının karşılaştırmalarına ilişkin bulgular ele alınmıştır. Ardından deney ve kontrol grubu ön test - başarı testi puanları kendi grupları içinde karşılaştırılmış ve son aşamada da her iki grubun ön test - başarı testi puan farklarının karşılaştırılmasına ilişkin bulgular değerlendirilmiştir.

3. 2. 1. 1. Deney ve Kontrol Grubu Ön Test Puanlarının Karşılaştırılmasına İlişkin Bulgular

Deney ve kontrol grubundaki öğrencilerin bu gruplarda tesadüfî olarak yer aldıklarının bir anlamda sağlamasını yapmayı amaçlayan yaklaşıma göre iki gruba ait ön test puanlarının anlamlı biçimde farklılaşıp farklılaşmadığı uygulanan Mann Whitney U testi ile ortaya konmuştur.

Tablo 1'de sıra ortalamaları yer alan analiz sonucuna göre deney grubu ve kontrol grubu ön test puanları yapılan karşılaştırmaya göre anlamlı biçimde farklılaşmamaktadır ($U= 440,0$, $p > .05$). İlgili tabloda da görüldüğü gibi her iki grubun sıra ortalamaları birbirine oldukça yakın görünmektedir (bkz. Ek 1 Tablo 1). Bu bulguya göre deney ve kontrol grubundaki öğrencilerin tesadüfî olarak bu gruplarda yer aldıkları da bir anlamda onaylanmış olmaktadır. Ayrıca birinci araştırma sorusu da (Deney ve kontrol grubu öğrencilerinin ön test puanları arasında anlamlı farklılık var mıdır?) yanıtlanmıştır.

Tablo 1: Deney ve Kontrol Grubu Ön Test Puanlarının Gruplara Göre Sıra Ortalamaları Karşılaştırması

Grup	N	Sıra Ortalaması	Sıralar Toplamı
Deney Grubu	30	30,83	925,00
Ön Test Puanı Kontrol Grubu	30	30,17	905,00
Toplam	60		

3. 2. 1. 2. Deney ve Kontrol Grubu Ön Test - Başarı Testi Puanlarının Karşılaştırılmasına İlişkin Bulgular

Bu başlık altında her iki grubun kendi içerisinde ön test - başarı testi puan karşılaştırmaları, ön test - başarı testi puan farkı karşılaştırmaları ve son olarak başarı testi puan karşılaştırmaları ele alınmıştır. Bu sayede ikinci araştırma sorusuna bağlı 1 - 4. hipotezler test edilmiştir.

3. 2. 1. 2. 1. Deney Grubu Ön Test - Başarı Testi Puanlarının Karşılaştırılmasına İlişkin Bulgular

Deney grubundaki öğrencilerin ön test - başarı testi puanlarının anlamlı biçimde farklılaşp farklılaşmadığı parametrik olmayan testlerde ilişkili örneklemelerin karşılaştırılmasında kullanılan wilcoxon işaretli sıralar testi aracılığıyla sınanmıştır.

Tablo 2’de pozitif ve negatif sıra sayıları ve sıra ortalamaları yer alan analiz sonucuna göre deney grubunda yer alan öğrencilerin ön test - başarı testi puanları sıra karşılaştırmalarında (başarı testinin ön testten büyüklüğünü ifade eden) 30 pozitif sıraya karşın hiçbir negatif sıra mevcut değildir. Beklendiği gibi bu farklılık da istatistikî olarak anlamlıdır ($z = -4.7$, $p < .001$, bkz. Ek-1 Tablo 2). Bu sonuçlara göre 2. araştırma sorusuna ait 1 numaralı hipotez (Deney grubu öğrencilerinin başarı testi puanları ön test puanlarından anlamlı biçimde daha yüksektir.) kabul edilmiştir.

Tablo 2: Deney Grubu Ön Test ve Başarı Testi Puanlarının Sıra Ortalamaları Karşılaştırması

	N	Sıra Ortalaması	Sıralar Toplamı
Başarı - Öntest Negatif Sıralar	0 ^a	0,00	0,00
Pozitif Sıralar	30 ^b	15,50	465,00
Eşitlikler	0 ^c		
Toplam	30		

a. Başarı < Öntest

b. Başarı > Öntest

c. Başarı = Öntest

3. 2. 1. 2. 2. Kontrol Grubu Ön Test - Başarı Testi Puanlarının Karşılaştırılmasına İlişkin Bulgular

Kontrol grubundaki öğrencilerin ön test - başarı testi puanlarının anlamlı biçimde farklılaşp farklılaşmadığı parametrik olmayan testlerde ilişkili örneklemelerin karşılaştırılmasında kullanılan wilcoxon işaretli sıralar testi aracılığıyla sınınmıştır.

Tablo 3’de pozitif ve negatif sıra sayıları ve sıra ortalamaları yer alan analiz sonucuna göre kontrol grubunda yer alan öğrencilerin ön test - başarı testi puanları sıra karşılaştırmalarında (başarı testinin ön testten büyüklüğünü ifade eden) 26 pozitif sıraya karşın sadece 4 negatif sıra elde edilmiştir. Beklendiği gibi bu önemli farklılık da istatistikî olarak anlamlıdır. ($z = -4.4$, $p < .001$, bkz. Ek-1 Tablo 3). Bu sonuçlara göre 2. araştırma sorusuna ait 2 numaralı hipotez (Kontrol grubu öğrencilerinin başarı testi puanları ön test puanlarından anlamlı biçimde daha yüksektir.) kabul edilmiştir.

Tablo 3: Kontrol Grubu Ön Test ve Başarı Testi Puanlarının Sıra Ortalamaları Karşılaştırması

	N	Sıra Ortalaması	Sıralar Toplamı
Başarı – Öntest Negatif Sıralar	4 ^a	4,75	19,00
Pozitif Sıralar	26 ^b	17,15	446,00
Eşitlikler	0 ^c		
Toplam	30		

a. Başarı < Öntest

b. Başarı > Öntest

c. Başarı = Öntest

3. 2. 1. 2. 3. Deney ve Kontrol Grubu Ön Test ve Başarı Testi Puan Farklarının Karşılaştırılmasına İlişkin Bulgular

Deney ve kontrol grubundaki öğrencilerin ön test - başarı testi puanlarının farklarından elde edilen fark puanlarının bu gruplara göre anlamlı biçimde farklılaşp farklılaşmadığı uygulanan Mann Whitney U testi ile ortaya konmuştur.

Tablo 4’de sıra ortalamaları yer alan analiz sonucuna göre deney grubu ve kontrol grubu ön test ve başarı testi puan farkları yapılan karşılaştırmaya göre anlamlı biçimde farklılaşmaktadır ($U= 243,5$, $p<.005$). Sıra tablosunda da görüldüğü gibi ilgili hipotezde öngörüldüğü gibi deney grubu öğrencilerinin ön test - başarı testi puan farkları kontrol grubundan anlamlı şekilde daha yüksektir (bkz. Ek 1 Tablo 4). Bu sonuçlara göre 3. araştırma sorusuna ait 3 numaralı hipotez (Deney grubu öğrencilerinin ön test - başarı testi puan farkı, kontrol grubu öğrencilerinin ön test - başarı testi puan farkından anlamlı biçimde daha yüksektir.) kabul edilmiştir.

Tablo 4: Deney ve Kontrol Grubu Ön Test ve Başarı Testi Puan Farklarının Gruplara Göre Sıra Ortalamaları Karşılaştırması

Grup	N	Sıra Ortalaması	Sıralar Toplamı
Ön Test-Başarı Testi Fark Puanı			
Deney Grubu	30	37,38	1121,50
Kontrol Grubu	30	23,62	708,50
Toplam	60		

3. 2. 1. 2. 4. Deney ve Kontrol Grubu Başarı Testi Puan Farklarının Karşılaştırılmasına İlişkin Bulgular

Deney ve kontrol grubundaki öğrencilerin başarı testi puanlarının anlamlı biçimde farklılaşıp farklılaşmadığı uygulanan Mann Whitney U testi ile ortaya konmuştur.

Tablo 5'te sıra ortalamaları yer alan analiz sonucuna göre deney grubu ve kontrol grubu başarı testi puanları yapılan karşılaştırmaya göre anlamlı biçimde farklılaşmaktadır ($U= 260,5$, $p<.01$). Sıra tablosunda da görüldüğü gibi deney grubu başarı testi puanı sıra ortalaması kontrol grubundan bariz biçimde yüksektir (bkz. Ek 1 Tablo 5). Bu sonuçlara göre 4. araştırma sorusuna ait 4 numaralı hipotez (Deney grubu öğrencilerinin başarı testi puanları kontrol grubu öğrencilerinin başarı testi puanlarından anlamlı biçimde daha yüksektir.) kabul edilmiştir.

Tablo 5: Deney ve Kontrol Grubu Başarı Testi Puanlarının Gruplara Göre Sıra Ortalamaları Karşılaştırması

Grup	N	Sıra Ortalaması	Sıralar Toplamı
Deney Grubu	30	36,82	1104,50
Başarı Testi Kontrol Grubu	30	24,18	725,50
Toplam	60		

3. 2. 2. Deney ve Kontrol Grubu Ön Test - Kalıcılık Testi Puanlarının Karşılaştırılmasına İlişkin Bulgular

Bu başlık altında her iki gruba uygulanan kalıcılık testi puanları ile öncelikle grupların kendi içinde ön test puanlarının karşılaştırmaları yapılmıştır. Sonraki aşamada ise deney ve kontrol gruplarındaki katılımcıların ön test - kalıcılık testleri farklarına ilişkin analiz bulgularına yer verilmiştir. Son olarak deney grubundaki öğrencilerin kontrol grubundaki öğrencilere göre kalıcılık testlerinden daha yüksek puan almalarına ilişkin hipotezin sınanması gerçekleştirilmiştir.

3. 2. 2. 1. Deney ve Kontrol Grubu Ön Test - Kalıcılık Testi Puanlarının Karşılaştırılmasına İlişkin Bulgular

Bu başlık altında her iki grubun kendi içerisinde ön test - kalıcılık testi puan karşılaştırmaları, ön test - kalıcılık testi puan farkı karşılaştırmaları ve son olarak kalıcılık testi puan karşılaştırmaları ele alınmıştır. Bu sayede beşinci araştırma sorusuna bağlı 5 - 6. hipotezler test edilmiştir.

3. 2. 2. 1. 1. Deney Grubu Ön Test - Kalıcılık Testi Puanlarının Karşılaştırılmasına İlişkin Bulgular

Deney grubundaki öğrencilerin ön test - kalıcılık testi puanlarının anlamlı biçimde farklılaşıp farklılaşmadığı parametrik olmayan testlerde ilişkili örneklemelerin karşılaştırılmasında kullanılan wilcoxon işaretli sıralar testi aracılığıyla sınanmıştır.

Tablo 6’da pozitif ve negatif sıra sayıları ve sıra ortalamaları yer alan analiz sonucuna göre deney grubunda yer alan öğrencilerin ön test - kalıcılık testi puanları sıra karşılaştırmalarında (kalıcılık testinin ön testten büyüklüğünü ifade eden) 30 pozitif sıraya karşın hiçbir negatif sıra mevcut değildir. Beklendiği gibi bu farklılık da istatistikî olarak anlamlıdır ($z = -4.7$, $p < .001$, bkz. Ek-1 Tablo 6). Bu sonuçlara göre 5. araştırma sorusuna ait 5 numaralı hipotez (Deney grubu öğrencilerinin kalıcılık testi puanları ön test puanlarından anlamlı biçimde daha yüksektir.) kabul edilmiştir.

Tablo 6: Deney Grubu Ön Test ve Kalıcılık Testi Puanlarının Sıra Ortalamaları Karşılaştırması

	N	Sıra Ortalaması	Sıralar Toplamı
Kalıcılık – Öntest Negatif Sıralar	0 ^a	0,00	0,00
Pozitif Sıralar	30 ^b	15,50	465,00
Eşitlikler	0 ^c		
Toplam	30		

a. Kalıcılık < Öntest

b. Kalıcılık > Öntest

c. Kalıcılık = Öntest

3. 2. 2. 1. 2. Kontrol Grubu Ön Test - Kalıcılık Testi Puanlarının Karşılaştırılmasına İlişkin Bulgular

Kontrol grubundaki öğrencilerin ön test - kalıcılık testi puanlarının anlamlı biçimde farklılaşp farklılaşmadığı parametrik olmayan testlerde ilişkili örneklemelerin karşılaştırılmasında kullanılan wilcoxon işaretli sıralar testi aracılığıyla sınanmıştır.

Tablo 7’de pozitif ve negatif sıra sayıları ve sıra ortalamaları yer alan analiz sonucuna göre kontrol grubunda yer alan öğrencilerin ön test - kalıcılık testi puanları sıra karşılaştırmalarında (kalıcılık testinin ön testten büyüklüğünü ifade eden) 26 pozitif sıraya karşın sadece 4 negatif sıra elde edilmiştir. Beklendiği gibi bu önemli farklılık da istatistikî olarak anlamlıdır. ($z = -4.4$, $p < .001$, bkz. Ek-1 Tablo 7). Bu sonuçlara göre 5. araştırma sorusuna ait 6 numaralı hipotez (Kontrol grubu öğrencilerinin kalıcılık testi puanları ön test puanlarından anlamlı biçimde daha yüksektir.) kabul edilmiştir.

Tablo 7: Kontrol Grubu Ön Test ve Kalıcılık Testi Puanlarının Sıra Ortalamaları Karşılaştırması

	N	Sıra Ortalaması	Sıralar Toplamı
Kalıcılık – Öntest Negatif Sıralar	4 ^a	4,75	19,00
Pozitif Sıralar	26 ^b	17,15	446,00
Eşitlikler	0 ^c		
Toplam	30		

a. Başarı < Öntest

b. Başarı > Öntest

c. Başarı = Öntest

3. 2. 2. 1. 3. Deney ve Kontrol Grubu Ön Test ve Kalıcılık Testi Puan Farklarının Karşılaştırılmasına İlişkin Bulgular

Deney ve kontrol grubundaki öğrencilerin ön test - kalıcılık testi puanlarının farklarından elde edilen fark puanlarının bu gruplara göre anlamlı biçimde farklılaşıp farklılaşmadığı uygulanan Mann Whitney U testi ile ortaya konmuştur.

Tablo 8'de sıra ortalamaları yer alan analiz sonucuna göre deney grubu ve kontrol grubu ön test ve kalıcılık testi puan farkları yapılan karşılaştırmaya göre anlamlı biçimde farklılaşmaktadır ($U= 157,0$, $p<.001$). Sıra tablosunda da görüldüğü gibi ilgili hipotezde öngörüldüğü biçimde deney grubu öğrencilerinin ön test - kalıcılık testi puan farkları kontrol grubundan anlamlı şekilde daha yüksektir (bkz. Ek 1 Tablo 8). Bu sonuçlara göre 6. araştırma sorusuna ait 7 numaralı hipotez (Deney grubu öğrencilerinin ön test - kalıcılık testi puan farkı, kontrol grubu öğrencilerinin ön test - kalıcılık testi puan farkından anlamlı biçimde daha yüksektir.) kabul edilmiştir.

Tablo 8: Deney ve Kontrol Grubu Ön Test ve Kalıcılık Testi Puan Farklarının Gruplara Göre Sıra Ortalamaları Karşılaştırması

Grup	N	Sıra Ortalaması	Sıralar Toplamı
Ön Test-Kalıcılık Deney Grubu Testi Fark Puanı	30	40,27	1208,0
Kontrol Grubu	30	20,73	622,0
Toplam	60		

3. 2. 2. 1. 4. Deney ve Kontrol Grubu Kalıcılık Testi Puanlarının Karşılaştırılmasına İlişkin Bulgular

Deney ve kontrol grubundaki öğrencilerin kalıcılık testi puanlarının anlamlı biçimde farklılaşıp farklılaşmadığı uygulanan Mann Whitney U testi ile ortaya konmuştur.

Tablo 9’da sıra ortalamaları yer alan analiz sonucuna göre deney grubu ve kontrol grubu kalıcılık testi puanları yapılan karşılaştırmaya göre anlamlı biçimde farklılaşmaktadır ($U= 191,0$, $p<.001$). Sıra tablosunda da görüldüğü gibi deney grubu kalıcılık testi puanı sıra ortalaması kontrol grubundan bariz biçimde yüksektir (bkz. Ek 1 Tablo 9). Bu sonuçlara göre 7. araştırma sorusuna ait 8 numaralı hipotez (Deney grubu öğrencilerinin kalıcılık testi puanları kontrol grubu öğrencilerinin kalıcılık testi puanlarından anlamlı biçimde daha yüksektir.) kabul edilmiştir.

Tablo 9: Deney ve Kontrol Grubu Kalıcılık Testi Puanlarının Gruplara Göre Sıra Ortalamaları Karşılaştırması

Grup	N	Sıra Ortalaması	Sıralar Toplamı
Deney Grubu	30	39,13	1174,00
Kalıcılık Testi Kontrol Grubu	30	21,87	656,00
Toplam	60		

3. 2. 3. Deney ve Kontrol Grubu Başarı Testi - Kalıcılık Testi Puanlarının Karşılaştırılmasına İlişkin Bulgular

Bu başlık altında her iki gruba uygulanan kalıcılık testi puanları ile öncelikle grupların kendi içinde başarı testi puanlarının karşılaştırmaları yapılmıştır. Sonraki aşamada ise deney ve kontrol gruplarındaki katılımcıların başarı testi - kalıcılık testleri farklarına ilişkin analiz bulgularına yer verilmiştir.

3. 2. 3. 1. Deney Grubu Başarı Testi - Kalıcılık Testi Puanlarının Karşılaştırılmasına İlişkin Bulgular

Deney grubundaki öğrencilerin başarı testi - kalıcılık testi puanlarının anlamlı biçimde farklılaşıp farklılaşmadığı parametrik olmayan testlerde ilişkili örneklemelerin karşılaştırılmasında kullanılan wilcoxon işaretli sıralar testi aracılığıyla sınıanmıştır.

Tablo 10’da pozitif ve negatif sıra sayıları ve sıra ortalamaları yer alan analiz sonucuna göre deney grubunda yer alan öğrencilerin başarı testi - kalıcılık testi puanları sıra karşılaştırmalarında (kalıcılık testinin başarı testinden küçüklüğünü ifade eden) 14 negatif sıraya karşın 6 pozitif sıra ve de 10 eşitlik elde edilmiştir. Ancak negatif sıralar lehine gerçekleşen bu farklılık istatistikî olarak anlamlı değildir ($z = -1.9$, $p > .05$, bkz. Ek-1 Tablo 10). Bu sonuçlara göre 9. araştırma sorusu (Deney grubu öğrencilerinin kalıcılık testi puanları ile başarı testi puanları arasında anlamlı farklılık var mıdır?) yanıtlanmıştır.

Tablo 10: Deney Grubu Başarı Testi ve Kalıcılık Testi Puanlarının Sıra Ortalamaları Karşılaştırması

	N	Sıra Ortalaması	Sıralar Toplamı
Negatif Sıralar	14 ^a	11,14	156,00
Başarı – Kalıcılık Testi Pozitif Sıralar	6 ^b	9,0	54,00
Eşitlikler	10 ^c		
Toplam	30		

a. Kalıcılık < Başarı

b. Kalıcılık > Başarı

c. Kalıcılık = Başarı

3. 2. 3. 2. Kontrol Grubu Başarı Testi - Kalıcılık Testi Puanlarının Karşılaştırılmasına İlişkin Bulgular

Kontrol grubundaki öğrencilerin başarı testi - kalıcılık testi puanlarının anlamlı biçimde farklılaşıp farklılaşmadığı parametrik olmayan testlerde ilişkili örneklemelerin karşılaştırılmasında kullanılan wilcoxon işaretli sıralar testi aracılığıyla sınanmıştır.

Tablo 11’de pozitif ve negatif sıra sayıları ve sıra ortalamaları yer alan analiz sonucuna göre kontrol grubunda yer alan öğrencilerin başarı testi - kalıcılık testi puanları sıra karşılaştırmalarında (kalıcılık testinin başarı testinden küçüklüğünü ifade eden) 21 negatif sraya karşın sadece 5 pozitif sıra elde edilmiştir. Beklendiği gibi bu önemli farklılık da istatistikî olarak anlamlıdır. ($z = - 3.08$, $p < .005$, bkz. Ek-1 Tablo 11). Bu sonuçlara göre 9. araştırma sorusu (Kontrol grubu öğrencilerinin kalıcılık testi puanları ile başarı testi puanları arasında anlamlı farklılık var mıdır?) yanıtlanmıştır.

Tablo 11: Kontrol Grubu Başarı Testi ve Kalıcılık Testi Puanlarının Sıra Ortalamaları Karşılaştırması

	N	Sıra Ortalaması	Sıralar Toplamı
Kalıcılık – Başarı Negatif Sıralar	21 ^a	14,07	295,50
Pozitif Sıralar	5 ^b	11,10	55,50
Eşitlikler	4 ^c		
Toplam	30		

a. Kalıcılık < Başarı

b. Kalıcılık > Başarı

c. Kalıcılık = Başarı

3. 2. 3. 3. Deney ve Kontrol Grubu Başarı ve Kalıcılık Testi Puan Farklarının Karşılaştırılmasına İlişkin Bulgular

Deney ve kontrol grubundaki öğrencilerin başarı testi - kalıcılık testi puanlarının farklarından elde edilen fark puanlarının bu gruplara göre anlamlı biçimde farklılaşp farklılaşmadığı uygulanan Mann Whitney U testi ile ortaya konmuştur.

Tablo 12’de sıra ortalamaları yer alan analiz sonucuna göre deney grubu ve kontrol grubu başarı testi ve kalıcılık testi puan farkları yapılan karşılaştırmaya göre anlamlı biçimde farklılaşmamaktadır ($U= 328,50$, $p>.05$). Sıra tablosunda da görüldüğü gibi aslında kontrol grubu öğrencilerinin başarı testi - kalıcılık testi puan farklarına ait sıra ortalaması deney grubundan daha yüksektir ancak bu farklılık istatistikî olarak anlamlı değildir (bkz. Ek 1 Tablo 12). Bu sonuçlara göre 10. araştırma sorusu (Deney grubu ile kontrol grubu öğrencilerinin başarı testi - kalıcılık testi puan farklarından elde edilen puanlar arasında anlamlı farklılık var mıdır?) yanıtlanmıştır.

Tablo 12: Deney ve Kontrol Grubu Başarı Testi ve Kalıcılık Testi Puan Farklarının Gruplara Göre Sıra Ortalamaları Karşılaştırması

Grup	N	Sıra Ortalaması	Sıralar Toplamı	
Başarı Testi- Kalıcılık Testi Fark Puanı	Deney Grubu	30	26,45	793,50
	Kontrol Grubu	30	34,55	1036,50
Toplam	60			

SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Eğitim-öğretim faaliyetlerinin amacı hür, bilimsel ve eleştirel düşünme gücüne sahip; üst düzey zihinsel becerileri yerine getirebilen; millî, ahlakî, insanî, manevi ve kültürel değerleri benimseyen, koruyan ve geliştiren; topluma karşı sorumluluk duyan, yapıcı ve verimli kişiler yetiştirmektir. Bu da ancak iyi bir ana dili eğitimiyle gerçekleştirilebilir. İyi bir ana dili eğitiminin temel şartı ise mükemmel bir dil bilgisi öğretimidir. İşte bu sebeple dil bilgisi öğretimi; bir kurallar yığını olmaktan öteye geçmeli, ana dili öğretimindeki hak ettiği yere oturtulmalıdır. Dil bilgisi öğretimi sıkıcı, sıradan ve tek düze kalıplardan kurtarılarak daha renkli ve eğlenceli hâle getirilmeli; öğrencilerin ilgi, yetenek ve beklentileri doğrultusunda düzenlenmelidir. Dil bilgisi öğretiminde kullanılan kaynak ve materyaller ise gelişigüzel değil, özenle seçilmeli; günlük hayatla iç içe olmalı, kültürel gelişime ve aktarıma destek çıkmalıdır. Bu noktada sözlü kültür ürünleriyle şiirler mükemmel bir kaynaktır.

Sözlü kültür ürünleriyle şiirlerin öğrenme ve kalıcılığa etkisi üzerine deneysel bir araştırma yapılmış ve araştırma sonucunda öğrenci çalışma kitaplarında yer alan cümlelere göre daha başarılı olduğu görülmüştür.

İki grup arasındaki anlama ve hatırlama düzeylerine dair farkların tespitinde yararlanılan alt problemlere ait sonuçlar ise şu şekildedir:

1. Deney ve kontrol gruplarının ön test puanları karşılaştırılmış ve puanlar istatistikî olarak anlamlı biçimde farklılaşmamıştır. Böylece her iki gruba ait öğrencilerin yansız atama yöntemiyle seçildiği kanıtlanmıştır.

2. Deney ve kontrol gruplarının ayrı ayrı ön test puanlarıyla son test puanları arasındaki farklara bakılmış ve her iki grupta da uygulanan işlem sonrasında başarının yükseldiği görülmüştür.

3. İki gruba ait yükselen başarı oranları karşılaştırılmış ve deney grubunun, kontrol grubundan daha başarılı olduğu ortaya çıkmıştır.

4. Grupların ön test-kalıcılık testi puan farkları karşılaştırılmış ve deney grubu öğrencilerinin ön test-kalıcılık testi puan farkının, kontrol grubu öğrencilerinin ön test-kalıcılık testi puan farkından anlamlı biçimde daha yüksek olduğu görülmüştür.

5. Her iki gruba da uygulanan kalıcılık testleri sonucunda deney grubunun hatırlama becerisinin (kalıcılık oranının) daha yüksek olduğu kanıtlanmıştır.

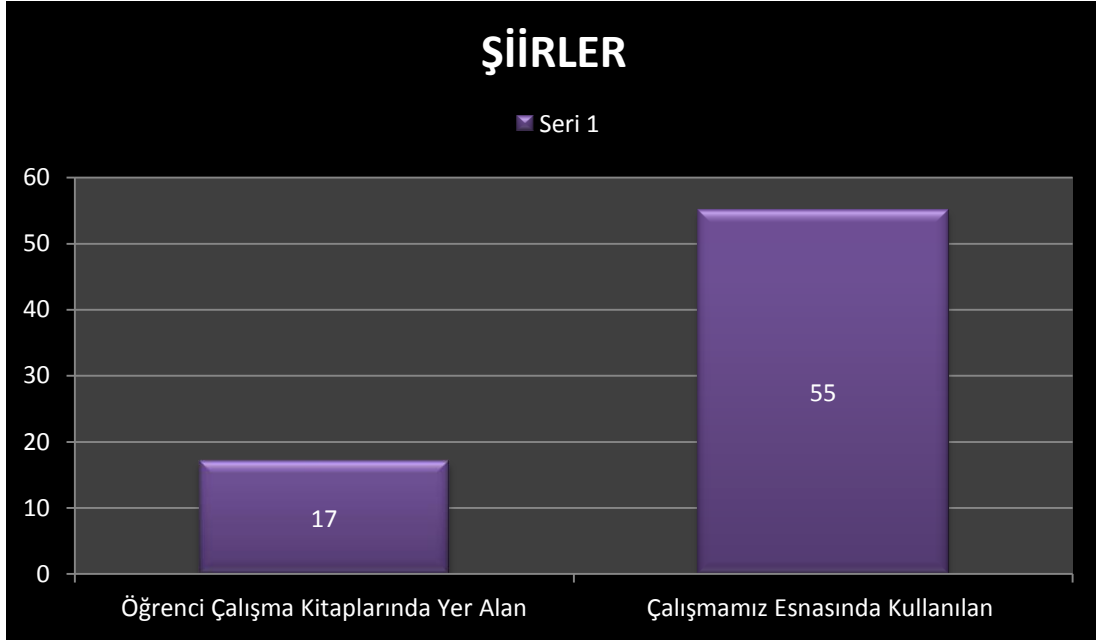
Bütün bu istatistikî veriler göz önünde bulundurulduğunda sözlü kültür ürünleriyle şiirlerin anlatma ve hatırlatma becerilerinin daha yüksek olduğu görülmektedir.

Çalışma esnasında öğrencilere toplam 231 atasözü, 55 şiir, 58 türkü, 102 mani, 61 ninni ve 38 tekerleme öğretilmiştir. Öğrenci çalışma kitaplarında ise bir yıl boyunca sadece 17 atasözü, 16 şiir, 3 türkü, 2 tekerlemeye yer verilirken mani ve ninniye hiç yer verilmemiştir. Bu durum sözlü kültür ürünlerine gereken önemin verilmediğini göstermektedir.

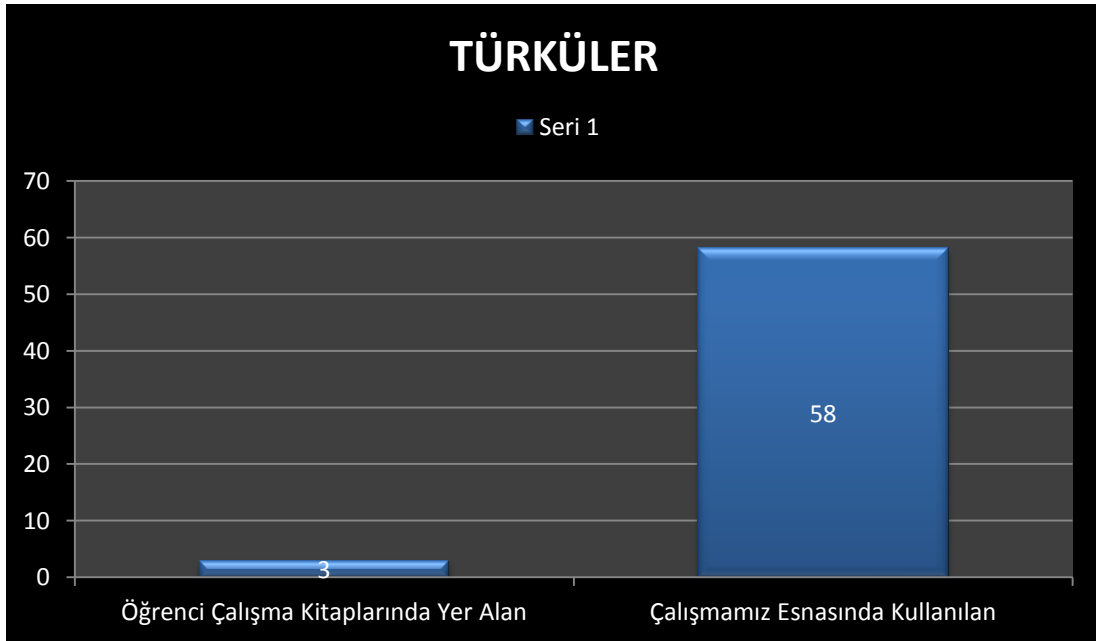
Tablo 13: Öğrenci Çalışma Kitaplarında Yer Alan Atasözleri ile Çalışmamız Esnasında Kullanılan Atasözlerinin Sayı Bakımından Karşılaştırması

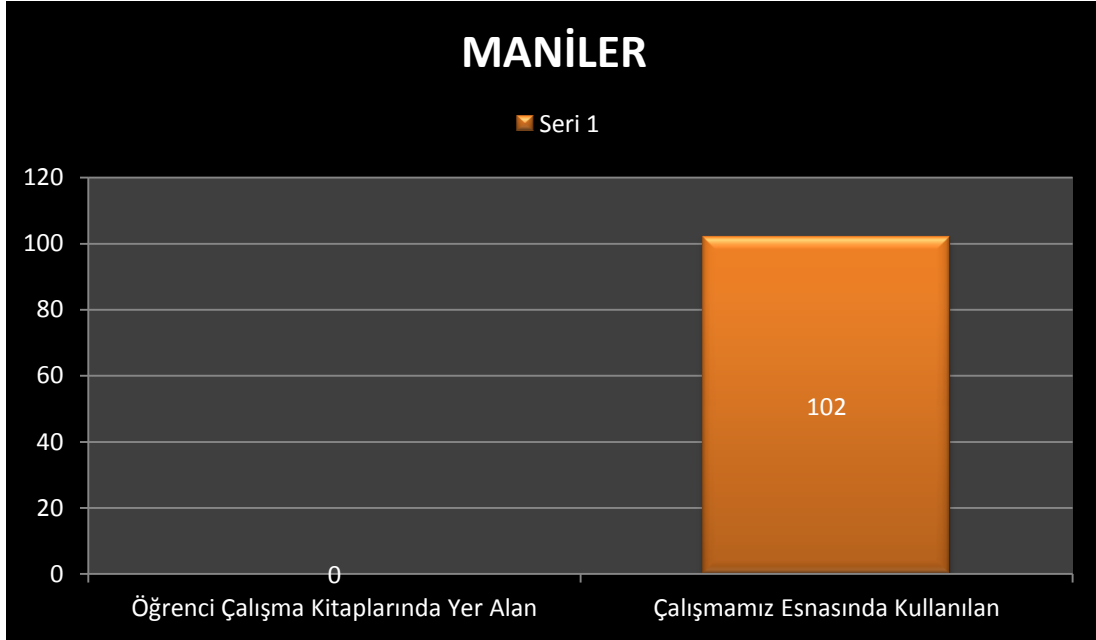
Tablo 14: Öğrenci Çalışma Kitaplarında Yer Alan Şiirler ile Çalışmamız Esnasında Kullanılan Şiirlerin Sayı Bakımından Karşılaştırması

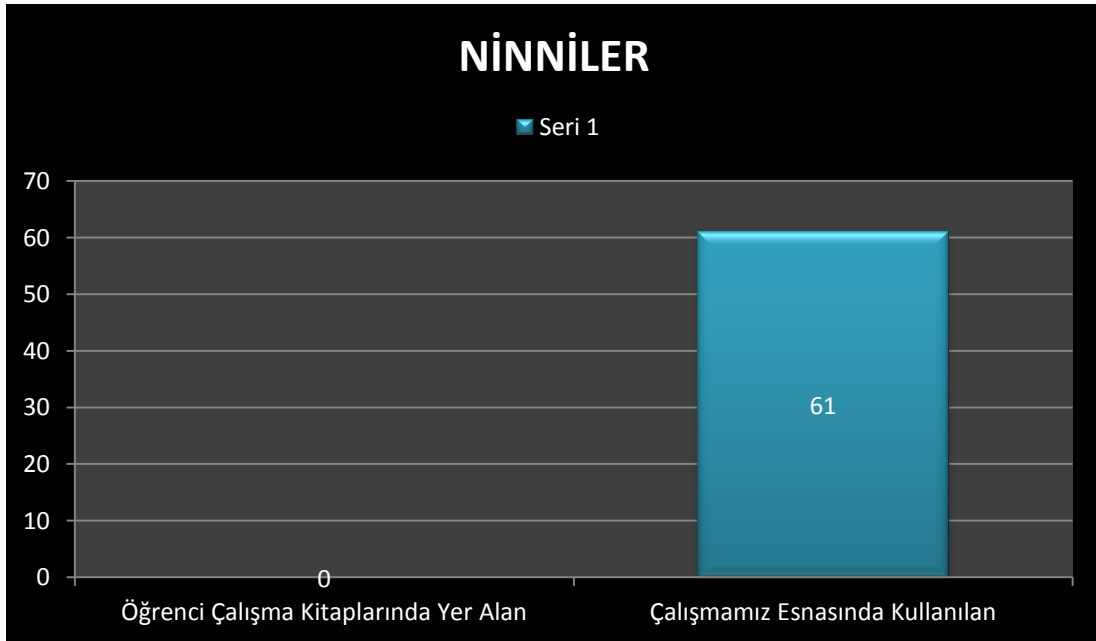
Tablo 15: Öğrenci Çalışma Kitaplarında Yer Alan Türküler ile Çalışmamız Esnasında Kullanılan Türkülerin Sayı Bakımından Karşılaştırması

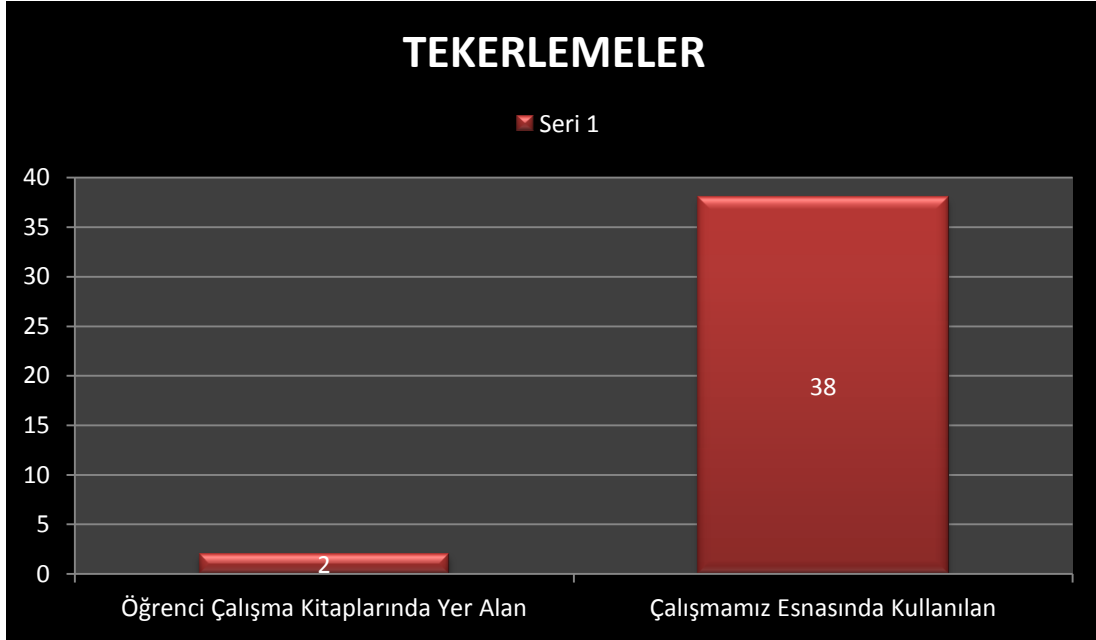
Tablo 16: Öğrenci Çalışma Kitaplarında Yer Alan Maniler ile Çalışmamız Esnasında Kullanılan Manilerin Sayı Bakımından Karşılaştırması

Tablo 17: Öğrenci Çalışma Kitaplarında Yer Alan Ninniler ile Çalışmamız Esnasında Kullanılan Ninnilerin Sayı Bakımından Karşılaştırması

Tablo 18: Öğrenci Çalışma Kitaplarında Yer Alan Tekerlemeler ile Çalışmamız Esnasında Kullanılan Tekerlemelerin Sayı Bakımından Karşılaştırması

Çalışma boyunca öğrencilere toplam 101 (yüz bir) kelime öğretilmiş, böylece onların kelime hazineleri de zenginleştirilmiştir. Bu da çalışmanın çift yönlü bir amaca hizmet ettiğini göstermektedir.

Yine öğrenciler için gayet zor ve karmaşık gelen kelimedeki yapı ile kipler konuları da sözlü kültür ürünleri ve şiirlerle öğretilerek daha renkli, daha canlı, daha eğlenceli ve kolay hâle getirilebilir.

SÖZLÜK

aba: 1. Abla, anne. 2. Yünün dövülmesiyle yapılan kaba ve kalın kumaş (TDK: 1).

abdal: Gezgin derviş. Dilenci kılıklı üstü başı perişan kimse (TDK: 3).

adem: Yokluk (TDK: 28).

ağı: Zehir. Acı veren, çok etkileyen. Çok sert, keskin (TDK: 39).

ahbap: Kendisiyle yakın ilişki kurulup sevilen, sayılan kimse. Samimiyet içtenlik bildiren bir seslenme sözü (TDK: 52).

ahlat: Bir karışım içindeki parçalar, ögeler (TDK: 55).

ahretlik: Ahret kardeşi olan kadınlardan her biri (TDK: 56).

akçe: Küçük gümüş para. Her türlü madeni para (TDK: 61).

âlâ: İyi, pekiyi (TDK: 80).

âlem: Gök, evren, dünya, cihan (TDK: 89).

âlim: Bilgin (TDK: 96).

ambar: Genellikle tahıl saklanan yer. Yiyecek ve bazı eşyanın saklandığı yer (TDK: 112).

angın: Ünlü, meşhur (TDK: 124).

âşiyân: Kuş yuvası (TDK: 177).

ati: Gelecek (TDK: 185).

batman: 7,692 kilogram olan ağırlık ölçü birimi (TDK: 284).

belle-: Öğrenip akılda tutmak. Sanmak (TDK: 304).

bet: Beniz kelimesi ile birlikte, “yüz rengi” anlamında ikileme oluşturan bir söz (TDK: 318).

biçâre: Çaresiz (TDK: 331).

cellât: Ölüm cezasına çarptırılanları öldürmekle görevli olan kimse (TDK: 450).

cemre: Şubat ayında birer hafta arayla havada, suda ve toprakta oluştuğu sanılan sıcaklık yükselişi (TDK: 452).

cenk: kahramanca mücadele, çarpışma, savaş (TDK: 452).

çalım: Karşıdakini etkilemek amacıyla yapılan abartılı davranış (TDK: 486).

çarık: İşlenmemiş sığır derisinden yapılan ve deliklerine geçirilen şeritle sıkıca bağlanan ayakkabı (TDK: 497).

çerçi: Köy, pazar vb. yerlerde dolaşarak ufak tefek tuhafiye eşyası satan kimse (TDK: 522).

çini: duvarları kaplayıp süslemek için kullanılan, bir yüzü sırlı ve genellikle çiçek resimleriyle bezeli, pişmiş, balçık levha (TDK: 549).

çömçe: Tahta kepçe, çemçe (TDK: 565)

dirhem: Okkanın dört yüzde birine eşit olan, 3,207 gramlık eski bir ağırlık ölçüsü (TDK: 676).

divan: Yüksek düzeydeki devlet adamlarının kurduğu büyük meclis (TDK: 682).

divanhane: Geniş sofa (TDK: 682).

döşek: Yatak (TDK: 717).

ebediyet: Sonsuzluk (TDK: 751).

engin: Ucu bucağı görünmeyecek kadar geniş, çok geniş vâsi (TDK: 800).

entari: Genellikle tek parçalı kadın giyeceği (TDK: 803).

esvap: Giysi (TDK: 821).

ezel: Başlangıcı belli olmayan zaman, öncesizlik (TDK: 843).

fani: Ölümlü, gelip geçici, kalımsız. İnsanoğlu (TDK: 849).

fer: Parlaklık, aydınlık, canlılık (TDK: 860).

fistan: Tak parça kadın giysisi.(S880)

gergef: Üzerinde kumaş gerilerek nakış işlemeye yarar, çoğu dikdörtgen biçiminde olan çerçeve (TDK: 933).

geşt ü güzâr: Gezip tozma. Geçme (OTAL: 287).

gıpta: İmrenme (TDK: 942).

halayık: Kadın köle, cariye (TDK: 1031).

har: Sıcak, kızgın, yakıcı (TDK: 1045).

havan: İçinde bir şey dövülüp ufalamaya yarayan, tahta, taş, maden yada plastikten yapılan kap (TDK: 1064).

hendek: Geçmeye engel olacak biçimde uzunlamasına kazılmış derin çukur (TDK: 1083).

hercai: Hiçbir şeyde kararlı olmayan veya konudan konuya geçiveren. Aşkta değişken, vefasız (TDK: 1085).

hevenk: Bir ipe, bir çubuğa geçirilmiş, dizilmiş veya birbirine bağlanmış yaş sebze ve meyve bağı (TDK: 1089).

hicran: Bir yerden veya bir kimseden ayrılma, ayrılık (TDK: 1097).

hikmet: Bilgelik. Öğüt verici söz.(TDK: 1100).

himmet: Yardım, kayırma. Çalışma, emek, gayret (TDK: 1101).

hüsrân: Beklenen şeyin elde edilmemesi yüzünden duyulan acı. Zarar ziyan (TDK: 1122).

ılgıt ılgıt: Yavaş yavaş, hafif hafif (TDK: 1124).

irak: Uzak (TDK: 1124).

irgat: Tarım işçisi, rençper (TDK: 1125).

illet: Hastalık, hastalık derecesine varan bağımlılık (TDK: 1179).

imbat: Yazın, gündüz denizden karaya doğru esen mevsim rüzgârı, deniz yeli (TDK 1182).

imdat: Tehlikede olana yapılan yardım (TDK: 1182).

kadem: Ayak, uğur (TDK: 1256).

kadir: Değer kıymet itibar. Güçlü, gücü yeter, erkli (TDK: 1260).

kalender: Gösterişsiz, sade yaşamaktan yana olan, alçak gönüllü kimse (TDK: 1278).

kem: Kötü, fena. Noksan eksik (TDK: 1383).

körpe: Dalından yeni koparılmış, tazeliği üstünde daha büyümemiş (bitki). Çok genç kimse (TDK: 1503).

lüle: Bükülmüş, dürülmüş şey (TDK: 1595).

makber: Mezar, kabir (TDK: 1611).

maral: Dişi geyik (TDK: 1626).

maşuk: Sevilen âşık olunan erkek (TDK: 1634).

mâtem: Yas (TDK: 1635).

mâzi: Geçmiş. Geçmiş zaman (TDK: 1640).

meçhûl: Bilinmeyen bilinmedik (TDK: 1642).

melül melül: Üzgün bir biçimde (TDK: 1649).

menzil: Yolculukta dinlenmek amacıyla durulan yer. İki konak arasındaki uzaklık (TDK: 1654).

meşin: İşlenmiş koyun derisi (TDK: 1664).

mûhit: Çevre, yöre, etraf. Bir kimsenin sürekli ilişkide bulunduğu insanlar topluluğu (TDK: 1706).

name: Mektup (TDK: 1749).

nihaî: İş sona erdiren, iş kesen, son, sonuncu (TDK: 1770).

od: Ateş (TDK: 1787).

ongun: Çok verimli, bol, eksiksiz. Yarar duruma gelmiş, bayındır (TDK: 1805).

orak: Yarım çember biçiminde yassı, ensiz ve keskin metal bir bıçakla, buna bağlı bir saptan oluşan ekin, ot, vb biçme (TDK: 1808).

pak: Temiz (TDK: 1875).

pusat: Araç. Silah zırh vb. savaş aracı (TDK: 1952).

saban: Çift süren hayvanların koşulduğu demir uçlu tarım aracı (TDK: 1995).

samur: Sansargillerden, kuzey Avrupa'da yaşayan, çok yumuşak ve ince tüyleri olan, postu için avlanan küçük hayvan (TDK: 2024).

semaver: Özellikle çay demlemek için kullanılan içinde kömür yakacak ocağı bulunan elektrikle de çalışabilen bakır, pirinç vb. metallerden yapılmış musluklu kap (TDK: 2063).

semâvi: Gökle ilgili. Göğe ilişkin (TDK: 2063).

sıla: Gurbetteki bir kimse için doğup büyüdüğü yer (TDK: 2095).

sırça: Cam, camdan yapılmış (TDK: 2100).

sun': Yapış, yapma (OTAL: 964).

sükûn: Durgun, dingin, sessiz (TDK: 2178).

şad ol-: Sevinmek, memnun ve mutlu olmak (TDK: 2195).

tabip: Hekim (TDK: 2238).

tahammül: Nesnenin, güçlü, zorlayıcı dış etkenlere karşı koyabilmesi, dayanması (TDK: 2242).

tekke: Tarikattan olanların barındıkları, ibadet ve tören yaptıkları yer. İşsiz Güçsüz kişilerin sığındıkları yer (TDK: 2304).

timsâl: Simge (TDK: 2357).

tolga: Miğfer (TDK: 2363).

ustura: Tıraş için kullanılan, açılır kapanır, çok keskin bıçak (TDK: 2422).

yağız: Esmer, yiğit, doru (TDK: 2500).

yaman: Güç, etki veya beceri bakımından alışılmışın üzerinde olan (kimse) (TDK: 2516).

zerde: Safranla renk ve koku verilen bir çeşit şekerli pirinç peltesi (TDK: 2651).

zifiri: Çok koyu (TDK: 2658).

zülûf: Şakaklardan sarkan saç lülesi (TDK: 2666).

KAYNAKÇA

- Aksan, Doğan (2001). **Türkiye Türkçesinin Dünü, Bugünü, Yarını** (2. Basım). Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Aksoy, Ömer Asım (1993). **Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü 1** (7. Baskı). İstanbul: İnkılâp Kitabevi.
- Akyüz, Kenan (1986). **Batı Tesirinde Türk Şiiri Antolojisi** (11. Baskı). İstanbul: İnkılâp Kitabevi.
- Asya, Arif Nihat (1973). **Şiirler**. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Bâkiler, Yavuz Bülent (2004). **Harman** (3. Baskı). İstanbul: Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları.
- Baş, Bayram (2002). **Türkçe Temel Dil Becerilerinin Öğretiminde Atasözlerinin Kullanımı**. Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 12, 60-62.
- Beyatlı, Yahya Kemal (1969). **Kendi Gök Kubbemiz**. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Bryman A, Cramer D (2001). **Quantitative Data Analysis with SPSS Release for Windows**. Routledge. London.
- Büyüköztürk, Şener (2002). **Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı**. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Çetin, Mehmet (2002). **Tanzimattan Günümüze Türk Şiiri Antolojisi 1-2**. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Devellioğlu, Ferit (2005). **Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat**. Ankara: Aydın Kitabevi.
- Ercan, Enver (2008). **Varlık Şiirleri Antolojisi** (3. Basım). İstanbul: Varlık Yayınları.

- Erdem, İlhan (2007). **İlköğretim II. Kademedeki Dil Bilgisi Öğretiminin Sorunları Üzerine Bir Araştırma**. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Erdem, İlhan ve Çelik, Muhittin (2010). **Dil Bilgisi Öğretimi Üzerine Değerlendirmeler. III. Uluslararası Dünya Dili Türkçe Sempozyumu**. 16 – 18 Aralık. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, 1033 – 1039.
- Erdoğan, İrfan (2003). **Pozitivist Metodoloji: Bilimsel Araştırma Tasarımı, İstatistiksel Yöntemler, Analiz ve Yorum**, Ankara: Erk Yayınları.
- Ergin, Muharrem (2004). **Türk Dil Bilgisi**. İstanbul: Bayrak Basım/Yayın/Tanıtım.
- Erkul, Rasih (2004). **Cümle ve Metin Bilgisi**. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Ersoy, Mehmet Âkif (2007). **Safahat**. İstanbul: Aden Yayıncılık.
- Freedman J.L, Sears D.O, Carlsmith J. M (2003). **Sosyal Psikoloji** (Çeviren: Ali Dönmez). Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.
- Göçer, Ali (2010). **Türkçe Öğretiminde Çok Uyaranlı Bir Öğrenme Ortamı Oluşturmak İçin Seçkin Ürünlerden Yararlanma**. TÜBAR, XXVII, 356.
- Hamilton L. C (1996). **Data Analysis for Social Scientists**, Wadsworth Publishing Company, California.
- Hatiboğlu, Vecihe (1982). **Türkçenin Söz Dizimi**. Ankara: Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları.
- Kaplan, Mehmet (1990). **Cumhuriyet Devri Türk Şiiri**. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Karaağaç, Günay (2009). **Türkçenin Söz Dizimi** (2. Basım). İstanbul: Kesit Yayınları.
- Karahan, Leyla (1991). **Türkçede Söz Dizimi**. Ankara: Akçağ Yayınları.

- Karahan, Leyla (1999). **Türkçede Söz Dizimi**. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Karahan, Leyla (2006). **Türkçede Söz Dizimi**. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Kavcar, Cahit, Oğuzkan, Ferhan ve Sever, Sedat (1995). **Türkçe Öğretimi**. Ankara: Engin Yayınevi.
- Kerimoğlu, Mehmet (2005). **Türk Manilerinden Seçmeler**. İstanbul: Kardelen Yayınları.
- Kısakürek, Necip Fazıl (1969). **Şiirlerim**. İstanbul: Fatih Yayınevi.
- Korkmaz, Zeynep (2007). **Grammer Terimleri Sözlüğü**. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Neuman, W. L. (1997). **Social Research Methods: Qualitative and Quantitative Approaches**. Boston: Ally and Bacon.
- Norusis M.J (2002). **SPSS 11.0 Guide To Data Analysis**, Prentice Hall, New Jersey.
- Oğuzcan, Ümit Yaşar (1972). **Âşık Veysel (Hayatı - Şiirleri ve Hakkında Yazılanlar)** (1. Baskı). İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Önder, Mehmet (2007). **Aldı Sözü Anadolu**. Ankara: Elips Kitap.
- Özbay, Murat (2006). **Özel Öğretim Yöntemleri II**. Ankara: Öncü Kitap.
- Özkan, Mustafa ve Sevinçli, Veysi (2008). **Türkiye Türkçesi Söz Dizimi**. İstanbul: 3F Yayınevi.
- Öztelli, Cahit (1953). **Karacaoğlan Hayatı, Sanatı ve Şiirleri** (2. Baskı). İstanbul: Varlık Yayınevi.
- Özdemir, Ahmet (2006). **Türk Atasözlerinden Seçmeler**. İstanbul: Bordo Siyah Klasik Yayınlar.
- Pınarbaşı, Yavuz Selim (2005). **Türkülerden Seçmeler**. İstanbul: Karanfil Yayınevi.

Sağır, Mukim (2002). **İlköğretim Okullarında Dil Bilgisi Öğretimi**. Makale. Çukurova Üniversitesi Türkoloji Araştırma Merkezi Makale Bilgi Sistemi. Yayın No. 2005 / 674.

Sever, Sedat (2000). **Türkçe Öğretimi ve Tam Öğrenme**. Ankara: Anı Yayıncılık.

Taşar, Gökhan (2005). **Türk Ninnilerinden Seçmeler**. İstanbul: Gözde Kitap.

Tokgöz, Zafer (2005). **Türk Tekerlemelerinden Seçmeler**. İstanbul: Kervan Yayınları.

Türk Dil Kurumu. (2011). **Türkçe Sözlük**. Ankara. Türk Dil Kurumu Yayınları.

Türk Dil Kurumu. (2011). **Güzel Yazılar-Şiirler**. Ankara. Türk Dil Kurumu Yayınları.

EKLER

Ek 1: Deney Çalışmasında Uygulanan İstatistiksel Analizlere İlişkin Tablolar

Tablo 1: Deney ve Kontrol Grubu Ön Test Puanlarının Gruplara Göre Sıra Ortalamaları Karşılaştırmasına İlişkin Mann Whitney U Test Sonuçları

Ranks				
	Grup	N	Mean Rank	Sum of Ranks
Öntest	Deney Grubu	30	30,83	925,00
	Kontrol Grubu	30	30,17	905,00
	Total	60		

Test Statistics^a

	Öntest
Mann-Whitney U	440,000
Wilcoxon W	905,000
Z	-,149
Asymp. Sig. (2-tailed)	,881

a. Grouping Variable: Grup

Tablo 2: Deney Grubu Başarı Testi - Ön Test Puanlarının Sıra Ortalamaları Karşılaştırmasına İlişkin Wilcoxon Signed-Rank Test Sonuçları

Ranks				
		N	Mean Rank	Sum of Ranks
BaşarıTesti - Öntest	Negative Ranks	0 ^a	,00	,00
	Positive Ranks	30 ^b	15,50	465,00
	Ties	0 ^c		
	Total	30		

a. BaşarıTesti < Öntest

b. BaşarıTesti > Öntest

c. BaşarıTesti = Öntest

Test Statistics^b

	BaşarıTesti - Öntest
Z	-4,796 ^a
Asymp. Sig. (2-tailed)	,000

a. Based on negative ranks.

b. Wilcoxon Signed Ranks Test

Tablo 3: Kontrol Grubu Ön Test - Başarı Testi Puanlarının Sıra Ortalamaları Karşılaştırmasına İlişkin Wilcoxon Signed-Rank Test Sonuçları

Ranks

		N	Mean Rank	Sum of Ranks
BaşarıTesti - Öntest	Negative Ranks	4 ^a	4,75	19,00
	Positive Ranks	26 ^b	17,15	446,00
	Ties	0 ^c		
	Total	30		

a. BaşarıTesti < Öntest

b. BaşarıTesti > Öntest

c. BaşarıTesti = Öntest

Test Statistics^b

	BaşarıTesti - Öntest
Z	-4,404 ^a
Asymp. Sig. (2-tailed)	,000

a. Based on negative ranks.

b. Wilcoxon Signed Ranks Test

Tablo 4: Deney ve Kontrol Grubu Ön test - Başarı Testi Puan Farklarının Gruplara Göre Sıra Ortalamaları Karşılaştırmasına İlişkin Mann Whitney U Test Sonuçları

Ranks

	Grup	N	Mean Rank	Sum of Ranks
BaşarıÖntestFark	Deney Grubu	30	37,38	1121,50
	Kontrol Grubu	30	23,62	708,50
	Total	60		

Test Statistics^a

	BaşarıÖntest Fark
Mann-Whitney U	243,500
Wilcoxon W	708,500
Z	-3,081
Asymp. Sig. (2-tailed)	,002

a. Grouping Variable: Grup

Tablo 5: Deney ve Kontrol Grubu Son Test Puanlarının Gruplara Göre Sıra Ortalamaları Karşılaştırmasına İlişkin Mann Whitney U Test Sonuçları

Ranks

	Grup	N	Mean Rank	Sum of Ranks
BaşarıTesti	Deney Grubu	30	36,82	1104,50
	Kontrol Grubu	30	24,18	725,50
	Total	60		

Test Statistics^a

	BaşarıTesti
Mann-Whitney U	260,500
Wilcoxon W	725,500
Z	-2,820
Asymp. Sig. (2-tailed)	,005

a. Grouping Variable: Grup

**Tablo 6: Deney Grubu Kalıcılık Testi - Öntest Puanlarının Sıra Ortalamaları
Karşılaştırmasına İlişkin Wilcoxon Signed-Rank Test Sonuçları**

		Ranks		
		N	Mean Rank	Sum of Ranks
KalıcılıkTesti - Öntest	Negative Ranks	0 ^a	,00	,00
	Positive Ranks	30 ^b	15,50	465,00
	Ties	0 ^c		
	Total	30		

a. KalıcılıkTesti < Öntest

b. KalıcılıkTesti > Öntest

c. KalıcılıkTesti = Öntest

Test Statistics^b

	KalıcılıkTesti - Öntest
Z	-4,798 ^a
Asymp. Sig. (2-tailed)	,000

a. Based on negative ranks.

b. Wilcoxon Signed Ranks Test

**Tablo 7: Kontrol Grubu Kalıcılık Testi - Ön Test Puanlarının Sıra Ortalamaları
Karşılaştırmasına İlişkin Wilcoxon Signed-Rank Test Sonuçları**

Ranks

		N	Mean Rank	Sum of Ranks
BaşarıTesti - Öntest	Negative Ranks	4 ^a	4,75	19,00
	Positive Ranks	26 ^b	17,15	446,00
	Ties	0 ^c		
	Total	30		

a. BaşarıTesti < Öntest

b. BaşarıTesti > Öntest

c. BaşarıTesti = Öntest

Test Statistics^b

	BaşarıTesti - Öntest
Z	-4,404 ^a
Asymp. Sig. (2-tailed)	,000

a. Based on negative ranks.

b. Wilcoxon Signed Ranks Test

Tablo 8: Deney ve Kontrol Grubu Ön Test - Kalıcı Test Puan Farklarının Gruplara Göre Sıra Ortalamaları Karşılaştırmasına İlişkin Mann Whitney U Test Sonuçları

Ranks

Grup		N	Mean Rank	Sum of Ranks
KalıcılıkÖntestFark	Deney Grubu	30	40,27	1208,00
	Kontrol Grubu	30	20,73	622,00
	Total	60		

Test Statistics^a

	KalıcılıkÖntest Fark
Mann-Whitney U	157,000
Wilcoxon W	622,000
Z	-4,366
Asymp. Sig. (2-tailed)	,000

a. Grouping Variable: Grup

Tablo 9: Deney ve Kontrol Grubu Kalıcılık Testi Puanlarının Gruplara Göre Sıra Ortalamaları Karşılaştırmasına İlişkin Mann Whitney U Test

Ranks

Grup	N	Mean Rank	Sum of Ranks	
KalıcılıkTesti	Deney Grubu	30	39,13	1174,00
	Kontrol Grubu	30	21,87	656,00
Total	60			

Test Statistics^a

	KalıcılıkTesti
Mann-Whitney U	191,000
Wilcoxon W	656,000
Z	-3,853
Asymp. Sig. (2-tailed)	,000

a. Grouping Variable: Grup

Tablo 10: Deney Grubu Kalıcılık Testi – Başarı Testi Puanlarının Sıra Ortalamaları Karşılaştırmasına İlişkin Wilcoxon Signed-Rank Test Sonuçları

		Ranks		
		N	Mean Rank	Sum of Ranks
KalıcılıkTesti - BaşarıTesti	Negative Ranks	14 ^a	11,14	156,00
	Positive Ranks	6 ^b	9,00	54,00
	Ties	10 ^c		
	Total	30		

- a. KalıcılıkTesti < BaşarıTesti
b. KalıcılıkTesti > BaşarıTesti
c. KalıcılıkTesti = BaşarıTesti

Test Statistics^b

	KalıcılıkTesti - BaşarıTesti
Z	-1,940 ^a
Asymp. Sig. (2-tailed)	,052

- a. Based on positive ranks.
b. Wilcoxon Signed Ranks Test

Tablo 11: Kontrol Grubu Kalıcılık Testi – Başarı Testi Puanlarının Sıra Ortalamaları Karşılaştırmasına İlişkin Wilcoxon Signed-Rank Test Sonuçları

		Ranks		
		N	Mean Rank	Sum of Ranks
KalıcılıkTesti - BaşarıTesti	Negative Ranks	21 ^a	14,07	295,50
	Positive Ranks	5 ^b	11,10	55,50
	Ties	4 ^c		
	Total	30		

- a. KalıcılıkTesti < BaşarıTesti
b. KalıcılıkTesti > BaşarıTesti
c. KalıcılıkTesti = BaşarıTesti

Test Statistics^b

	Kalıcılık Testi - Başarı Testi
Z	-3,083 ^a
Asymp. Sig. (2-tailed)	,002

a. Based on positive ranks.

b. Wilcoxon Signed Ranks Test

Tablo 12: Deney ve Kontrol Grubu Başarı Testi ve Kalıcılık Testi Puan Farklarının Gruplara Göre Sıra Ortalamaları Karşılaştırmasına İlişkin Mann Whitney U Test Sonuçları

Ranks

	Grup	N	Mean Rank	Sum of Ranks
BaşarıKalıcılıkFark	Deney Grubu	30	26,45	793,50
	Kontrol Grubu	30	34,55	1036,50
	Total	60		

Test Statistics^a

	BaşarıKalıcılık Fark
Mann-Whitney U	328,500
Wilcoxon W	793,500
Z	-1,826
Asymp. Sig. (2-tailed)	,068

a. Grouping Variable: Grup

EK 2

Sevgili Öğrenciler,

Aşağıda 20 soruluk bir test yer almaktadır. Bu test, kesinlikle bir sınav değildir; sadece yüksek lisans tezinde kullanılmak üzere hazırlanmıştır. Testin sonunda sizlere puan ya da not verilmeyecektir. O yüzden soruları, not kaygısı duymadan doğru olduğunu düşündüğünüz şıkkı işaretleyerek cevaplandırınız.

Teşekkür ederim.

Emine ŞENOL

Türkçe Öğretmeni

1- “Benim en iyi dostum kalemimdir.” cümlesiyle yüklemnin türü bakımından özdeş cümle aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Evi köşe bucak temizlemiş.
- B) Bu işte zarar edeceğini söylemiştim.
- C) Hayatın anlamı, bir çocuğun gülümsemesinde saklıdır.
- D) Kendisine yöneltilen sorulara cevap vermedi.

2- Aşağıdaki cümlelerden hangisi, yüklemnin türüne göre diğerlerinden farklıdır?

- A) Sigara, akciğerlerin düşmanıdır.
- B) Tatlı sesiyle dinleyicileri büyüledi.
- C) Hikâyede geçen olay, gerçektir.
- D) Ailem, ne yazık ki yanımda değildi.

3- Ögelerinin dizilişine göre farklı olan cümle, aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Ağır ağır çıkacaksın bu merdivenlerden.
- B) Yeşil pencereden bir gül at bana.
- C) Meçhule giden bir gemi kalkar bu limandan.
- D) Gönül sende, gözüm yollarda kaldı.

4- Aşağıdakilerden hangisi, tek yargı bildirmektedir?

- A) Ayna kendisini kirletmeden her şeyi yansıtır.
- B) Başkalarının üzerine çıkarak yükselemezsin.
- C) En verimli yağmur, alın teridir.
- D) Çabuk parlayan, çabuk söner.

5- Aşağıdaki cümlelerden hangisi, art arda birbirini takip eden cümlelerden oluşmamaktadır?

- A) Beni sayanın kuluyum, saymayanın padişahıyım.
- B) Ata kibirli binen, eve yürüyerek döner.
- C) Kurt tüyünü değiştirir, huyunu değiştirmez.
- D) Sağlık istersen çok yeme, saygı istersen çok deme.

6- I. Yazın buralarda sivrisinek çok olur.

II. Masadaki yazıları okuyor, konularına göre ayırıyordu.

III. Yakında otomobil fiyatları artacak.

IV. Yıllarca Ankara'da oturdu.

Yukarıdaki cümlelerden hangisi, yapı bakımından farklıdır?

- A) I
- B) II
- C) III
- D) IV

7- Aşağıdaki cümlelerden hangisi, yapısına göre diğerlerinden farklıdır?

- A) Hiç unutulmayacak yüz, anne yüzüdür.
- B) Gençliğin parlak sözlüğünde, karamsarlık kelimesi yoktur.
- C) Yeminden ziyade karakter asaletine güven.
- D)Etrafımızdakilere hoşgörüyle yaklaşalım.

8- “Aklınla gör, kalbinle işit.” cümlesi; art arda birbirini takip eden, ortak ögeye sahip iki cümleden oluşmaktadır.

Aşağıdaki cümlelerden hangisi, yapı bakımından bu cümleyle aynı özelliklere sahiptir?

- A) Bülbülü altın kafese koymuşlar, “İlle de vatanım!” demiş.
- B) Cömert derler, maldan ederler; yiğit derler, candan ederler.
- C) Borç uzayınca kalır, dert uzayınca alır.
- D) Mal, canı kazanmaz; can, malı kazanır.

9- Aşağıdaki cümlelerden hangisi, yapısına göre farklıdır?

- A) Kapının üstünde ufak bir pencere vardı.
- B) Onca paraya aldığınız bu alet, ne işe yarıyor?
- C) Seni gören hayran olur suna boyuna.
- D) Bunca işi aynı anda yapmak zorunda kalınca iki ayağım bir pabuca girdi.

10- Aşağıdakilerin hangisinde yüklem olumsuz olduğu hâlde cümlelerin anlamı olumludur?

- A) Baban izin verse de maça gelmez misin?

- B) Sen istersin de ben yapmaz mıyım?
- C) Bu yolun nereye vardığını bilmiyor musun?
- D) Bu dağın tepesine daha önce hiç kimse çıkamamış mı?

11- Aşağıdaki cümlelerden hangisi anlamca olumludur?

- A) Buraya bir daha gelme.
- B) Beni bir kere bile aramadınız.
- C) Bu evde oturmak istemiyorum.
- D) Seni nasıl aramam?

12- Aşağıdaki cümlelerden hangisi soru cümlesidir?

- A) Balıkesir'e gitti mi bilmiyorum
- B) Bunları nereden öğrendiğimi sakın sorma
- C) O konuştu mu her şey yoluna girer
- D) İstediklerimi getirmiş mi

13- Aşağıdaki cümlelerden hangisi, olumsuz bir soru cümlesidir?

- A) O artık istese de gülemez.
- B) Kalem uzatır mısın?
- C) Söylediklerimi yapamaz mısın?
- D) Kaç saattir çalışıyorsun?

14- “Senin aklın böyle şeylere ermez.”

Aşağıdakilerden hangisi, anlamına göre bu cümleyle özdeştir?

- A) Sana söz hakkı vermeyecek değilim.
- B) Sen yazarsın da ben okumaz olur muyum?
- C) Yapılanları onaylıyor değilim.
- D) Bu konuda isteksiz değil.

15- “Köyde kış hazırlıkları bitip tükenmek bilmiyor.”

Yukarıdaki cümleyle ilgili olarak aşağıdakilerden hangisi söylenebilir?

- A) Olumsuz bir fiil cümlesidir.
- B) Tek bir yargı bildirmektedir.
- C) Kurallı bir cümledir.
- D) Fülimsiye sahiptir.

16- Aşağıdakilerden hangisi, “*Gidiyorum ben, sizin olsun buralar.*” cümlesinin bir özelliği değildir?

- A) Birden çok yüklemli cümledir.
- B) Tek bir yargı bildirmektedir.
- C) Devrik cümledir.
- D) Fiil cümlesidir.

17- “*Güzellik, mutlak bir ölçüye dayanmaz; bir değer yargısı olarak kişiden kişiye, toplumdun topluma değişir.*”

Yukarıdaki cümleyle ilgili aşağıda verilen bilgilerden hangisi yanlıştır?

- A) Nesneleri ortak iki cümleden oluşmaktadır.
- B) Olumlu ve olumsuz yargılara sahiptir.
- C) Fiil cümlesidir.
- D) Düz cümledir.

18- Aşağıdaki cümlelerden hangisi kurallı, olumlu, tek yüklemlî, isim cümlesidir?

- A) Çankaya, en büyük ilçesidir Ankara'nın.
- B) Bu bahçeler, yeşilin bin bir tonunu gizler.
- C) Beni çok etkiledi, hediye ettiğin kitap.
- D) Şehir meydanında büyük bir park var.

19- “Kış Olimpiyat Oyunları'nın bile düzenlenebileceği kalitede pistlere sahipti.”

Bu cümle ile ilgili aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

- A) İsim cümlesidir.
- B) Olumlu cümledir.
- C) Devrik cümledir.
- D) Fiilimsiye sahiptir.

20- “Burada kar daha fazla ve gölün büyük kısmı buzlarla kaplı.” Bu cümle ile ilgili aşağıdakilerden hangisinin söylenmesi yanlış olur?

- A) Bağlaçla bağlanmıştır.
- B) Düz cümledir.
- C) Olumludur.
- D) Fiil cümlesidir.

EK 3**BÖLÜM I:**

Ders	Türkçe
Sınıf	8
Öğrenme alanı / Ünite adı	Cümle Türleri / Yüklem Türüne Göre Cümleler
Süre	40 + 40 dakika

BÖLÜM II:

Kazanımlar	<p>Yüklem türünü tespit edebilir.</p> <p>Cümleyi isim cümlesi ya da fiil cümlesi olarak nitelendirebilir.</p> <p>Cümleleri, yüklem türlerine göre sınıflandırabilir.</p> <p>İsim cümlesiyle fiil cümlesi arasındaki farkı kavrayıp açıklayabilir.</p>
Konunun Bölümleri	<p>1. İsim (Ad) Cümlesi</p> <p>2. Fiil (Eylem) Cümlesi</p>
Strateji yöntem ve teknikler	Buluş, soru-cevap
Kaynak, araç ve gereçler	Renkli fon kartonları, içinde küçük, yapışkan kâğıtları yer aldığı büyük bir kavanoz, konuya uygun çalışma kâğıtları

BÖLÜM III:

<p>GİRİŞ ETKİNLİKLERİ</p>	<p>Derse, üzerinde atasözlerinin yazılı olduğu renkli fon kartonları ve içi küçük, yapışkan kâğıtlarla dolu bir kavanozla girilir. Böylece öğrencinin dikkatinin konuya çekilmesi sağlanır. Renkli fon kartonları masanın üzerine kalırken kavanoz, daha sonra kullanılmak üzere masanın altına koyulur.</p> <p>Bu derste yüklemelerinin türüne göre cümleler konusunun işleneceği ve fon kartonlarına yazılı olan atasözlerinden yararlanılacağı söylenir. Dilimizi doğru ve düzgün bir şekilde kullanabilmemiz ve etrafımızdakilerle sağlıklı bir iletişim kurabilmemiz için ağızımızdan çıkan cümlelerin türünü bilmenin önemli olduğu vurgulanır. Ayrıca bu derste işlenen konuların, bir sonraki derste işlenecek konular için bir basamak teşkil ettiği ve o yüzden en iyi şekilde öğrenilmesi gerektiği ifade edilerek öğrencinin güdülenmesi sağlanır.</p> <p>Dersin sonunda öğrencilerin artık cümlelerin yüklemelerinin türünü tespit edebilecekleri ve cümleleri, isim cümlesi ya da fiil cümlesi şeklinde sınıflandırabilecekleri söylenir. Bu şekilde bir duyurma ve hedeften haberdar etme işlemiyle öğrencinin konuya karşı zihinsel kurulumu sağlanır.</p> <p>Daha önce işlenen cümlenin öğeleri (yüklem) ile kelime türleri (isim, fiil) konuları kısaca tekrar edilerek hatırlatma yapılır ve böylece yeni konunun öğrenilmesi kolaylaştırılır.</p>
--------------------------------------	---

<p style="text-align: center;">GELİŞME</p> <p style="text-align: center;">ETKİNLİKLERİ</p>	<p>Mavi ve kırmızı renkte iki karton hazırlanır. Mavi renkli kartonda isim cümlesi niteliğindeki atasözleri, kırmızı renkli kartonda ise fiil cümlesi niteliğindeki atasözleri yer almaktadır. Bu iki karton tahtaya asılır. Öğrencilerle birlikte önce mavi renkli kartondaki atasözlerinin yüklemeleri, daha sonra ise kırmızı renkli kartondaki atasözlerinin yüklemeleri bulunur. Bulunan yüklemeler; hareket bildirip bildirmemeleri açısından kıyaslanır. Hareket bildiren yüklemelerin çekimli birer fiil oldukları fark ettirilerek “fiil cümlesi” konusu kavratılır. Hareket bildirmeyen yüklemelerin ise isim ya da isim soylu bir kelimedenden (zamir, edat, ünlem vb.) oluştuğu fark ettirilerek bu kez “isim cümlesi” konusu kavratılır. İsim cümlelerinin ek fiil olarak yüklem olmalarına dikkat çekilerek 7. sınıfta öğrendikleri “ek fiiller” konusu hatırlatılır.</p> <p>Bütün bu bilgiler ışığında öğrencilerden isim ve fiil cümlelerinin tanımlarını yapmaları istenir:</p> <p>Yüklemi isim ya da isim soylu kelime gruplarından meydana gelen cümlelere “isim cümlesi” denir.</p> <p>Yüklemi çekimli bir fiil ya da fiil grubu olan cümlelere ise “fiil cümlesi” denir.</p> <p>Tanımı doğru yapan öğrenciler pekiştirilir.</p> <p>Konu; soru-cevap yöntemiyle işlenerek bütün sınıfın katılımı sağlanır.</p> <p>İçerik küçük ve yapışkan kâğıtlarla dolu olan kavanoz, masanın üzerine çıkarılır. Öğrenciler sırayla gelir, kavanozdan bir kâğıt seçer, seçtiği kâğıdı sesli olarak okur, okuduğu cümlelerin önce yüklemine daha sonra yüklemine türünü tespit</p>
--	--

	<p>eder. Yükleme isim ise elindeki kâğıdı mavi kartonun üzerine, fiil ise kırmızı kartonun üzerine yapıştırır. Bu işlem, kavanozdaki bütün kâğıtlar bitene kadar devam ettirilir.</p> <p>Son olarak öğrencilere çalışma kâğıtları dağıtılır. Çalışma kâğıtlarında atasözleri yazılıdır; ancak bu atasözlerinin yüklem bölümleri boş bırakılmıştır. Öğrencilerden, eksik verilen bu bölümleri uygun şekilde doldurmaları istenir. Öğrenciler, atasözlerinin yazılmayan yüklemelerini bulup boşluklara yazırlar. Boşlukların doğru şekilde doldurulup doldurulmadığı kontrol edilir. Birinci aşama tamamlandıktan sonra yazılan yüklemelerin türünü tespit etme aşamasına geçilir. Öğrenciler, yazdıkları yüklemelerin türlerini tespit ederler. Türünü tespit etme çalışması da kontrol edildikten sonra sonuç bölümüne geçilir.</p>
--	---

<p>SONUÇ ETKİNLİKLERİ</p>	<p>İşlenen konu genel olarak özetlenir. Önemli bölümler tekrar edilir. Çalışma kitaplarından konuyla ilgili ödevler verilir. Bir sonraki derste “yüklemine yerine göre cümleler” konusunun işleneceği öğrencilere duyurulur.</p>
---	--

EK 4**BÖLÜM I:**

Ders	Türkçe
Sınıf	8
Öğrenme alanı / Ünite adı	Cümle Türleri / Yapılarına Göre Cümleler
Süre	40 dakika + 40 dakika

BÖLÜM II:

Kazanımlar	<p>Cümledeki yargı sayısını tespit edebilir.</p> <p>Cümlelerin neyin ya da nelerin sayesinde birden fazla yargıya sahip olabileceğini açıklar.</p> <p>Cümleleri, yapılarına göre sınıflandırabilir.</p>
Konunun Bölümleri	<p>1. Tek Yüklemlî Cümle 2. Fiilimsi Bulunan Cümle</p> <p>3. Birden Çok Yüklemlî Cümle 4. Bağlacı Olan Cümle</p> <p>5. İçinde Cümle Bulunan Cümle</p> <p>6. Şartın Söz Konusu Olduğu Cümle</p>
Strateji yöntem ve teknikler	Buluş, soru-cevap
Kaynak, araç ve gereçler	Renkli tahta kalemleri, içinde küçük yapışkanlı kâğıtların bulunduğu bir torba, konuya uygun çalışma kâğıtları

BÖLÜM III:

<p style="text-align: center;">GİRİŞ ETKİNLİKLERİ</p>	<p>Derse, içinde küçük yapışkanlı kâğıtların bulunduğu bir torbayla girilir. Böylece öğrencinin dikkatinin konuya çekilmesi sağlanır.</p> <p>Bu derste yapılarına göre cümleler konusunun işleneceği ve bu konunun, cümle türleri konusunun “3. Bölümü” olduğu öğrencilere söylenir. Dilimizi doğru ve düzgün bir şekilde kullanabilmemiz ve etrafımızdakilerle sağlıklı bir iletişim kurabilmemiz için ağızımızdan çıkan cümlelerin yapısını bilmemiz gerektiği vurgulanır. Ayrıca bu derste işlenen konuların, bir sonraki derste işlenecek konular için bir basamak teşkil ettiği ve o yüzden en iyi şekilde öğrenilmesi gerektiği ifade edilerek öğrencinin güdülenmesi sağlanır.</p> <p>Dersin sonunda öğrencilerin artık cümlelerin yapılarını tespit edebilecekleri ve cümleleri; yapılarına göre sınıflandırabilecekleri söylenir. Bu şekilde bir duyurma ve hedeften haberdar etme işlemiyle öğrencinin konuya karşı zihinsel kurulumu sağlanır.</p> <p>Daha önce işlenen fiilimsiler ile kelime türleri (bağlaç gibi) konuları kısaca tekrar edilerek hatırlatma yapılır ve böylece yeni konunun öğrenilmesi kolaylaştırılır.</p>
<p style="text-align: center;">GELİŞME ETKİNLİKLERİ</p>	<p>Tahta ikiye bölünür. Tahtanın sol tarafına tek yargılı atasözleri sağ tarafına ise birden çok yargılı atasözleri yazılır. Öğrencilerden tahtanın sol tarafıyla sağ tarafı arasındaki farkı (yargıların sayısını) tespit etmeleri istenir.</p> <p>Sağ taraftaki atasözlerinin yargıları sayılır. Bu atasözlerinin neyin ya da nelerin sayesinde birden çok yargıya</p>

sahip oldukları buluş yöntemiyle tespit edilmeye çalışılır. Öğrenciler; sağ taraftaki atasözlerinden bazılarında fiilimsi, bazılarında bağlaç olduğunu, bazılarının ise virgül ya da noktalı virgülle bağlandıklarını fark ederler. Böylece konunun özü netleşir.

Öğrenciler sol taraftaki atasözlerinin tek yargı bildirdikleri için tek yüklemlili cümleye (basit yapı) örnek olduğunu; sağ taraftaki atasözlerinin ise birden çok yargı bildirdikleri için birleşik yapıya sahip olduğunu kavrarlar.

Sağ taraftaki atasözleri baz alınarak şu sonuçlara ulaşılır:

Bir cümlenin birden çok yargıya sahip olması için;

* Fiilimsiye sahip olacak

* Bağlaçlarla birbirine bağlanacak

* Trenin vagonları gibi art arda birbirini takip edecek (peş peşe sıralanan)

- İçinde başka bir cümle barındıracak

Tahtadaki tüm cümleler silinir. Öğrencilerden, cümlelerin yapılarına göre nasıl sınıflandırılacağını düşünmeleri istenir ve ortaya şu tablo çıkartılır:

Yapılarına Göre Cümleler:

1- Tek Yüklemlili

2- Fiilimsi Bulunan

3- Birden Çok Yüklemlili

4- Bağlacı olan

5- İçinde Cümle Bulunan

6- Şartın Söz Konusu Olduğu

	<p>Tahta beş eşit sütuna bölünür daha önceden yazılıp torbaya atılan arkası yapışkanlı kâğıtlar gönüllü öğrencilere seçtirilir. Öğrenciler gelir, torbadan herhangi bir kâğıdı seçer, seçtiği kâğıttaki cümlenin bildirdiği yargı sayısına ve özelliklerine dikkat ederek onu ilgili sütuna yapıştırır. Bu işlem, torbadaki bütün kâğıtlar bitene kadar devam ettirilir. (Bu süreçte öğrenciler sık sık pekiştirilir ve bütün sınıfın katılımı sağlanmaya çalışılır.)</p>
--	---

<p>SONUÇ ETKİNLİKLERİ</p>	<p>İşlenen konu genel olarak özetlenir. Önemli bölümler tekrar edilir. Çalışma kitaplarından konuyla ilgili ödevler verilir. Bir sonraki derste “anlamalarına göre cümleler” konusunun işleneceği öğrencilere duyurulur.</p>
---	--

EK 5**ATASÖZLERİNİ TAMAMLAMA**

Aşağıdaki atasözlerinde boş bırakılan yerleri, uygun şekilde tamamlayınız.

1. İyiliğe iyilik kârı, kötülüğe iyilik kişinin kârı.
2. İyilik yap, at; balık bilmezse bilir.
3. bakır küflenmez.
4. Kazanmayanın kaynamaz.
5. Kedinin kanadı olsaydı, adı kalmazdı.
6. Kem dileme, kem iş gelir
7. Kısmet ise gelir Hint'ten, Yemen'den; kısmet değilse?
8. Lodosun gözü olur.
9. Ne doğrarsan aşına, o çıkar
10. Nerde hareket, orda
11. Paça ıslanmadan
12. Yazın gölge hoş, çuval boş.
13. Bin bilsen de bir danış.
14. Adama dayanma ölür, dayanma kurur.
15. Ağaran, ağlayan gizlenmez.
16. Ağılda oğlak doğsa otu biter.
17. Ağustosta beyni kaynayanın, kazanı kaynar.

18. Akçenin iyisi duran, bahçenin iyisi eve olandır.
19. Akıllı söylemeden düşünür, akılsız söyler.
20. Âlim unutmuş, unutmamış.
21. Altın leğenin, kan kusana ne ?
22. Arife gerekmez.
23. Cömert derler, ederler; yiğit derler, ederler.
24. Çıkmadık, umut kesilmez.
25. Dene altını mihenk taşında, dene insanı başında.
26. Dilim seni dilim dilim dileyim, başıma geleni bileyim.
27. Dünya bol olmuş neye yarar, pabuç olduktan sonra?
28. Ek tohumun hasını, çekme yasını.
29. Emanet ata binen, iner.
30. Emek olmadan olmaz.
31. Göğe direk, denize olmaz.
32. Güvenme varlığa, darlığa.
33. Hilekârdan yumurta alan, içinde bulamaz.
34. İrmak kenarına, yapılmaz.
35. İki cambaz, oynamaz.

ATASÖZLERİNİ TAMAMLAMA ETKİNLİĞİNİN CEVAP ANAHTARI

1. İyiliğe iyilik her kişinin kârı, kötülüğe iyilik er kişinin kârı.
2. İyilik yap, denize at; balık bilmezse Halik bilir.
3. Kalaylı bakır küflenmez.
4. Kazanmayanın kazanı kaynamaz.
5. Kedinin kanadı olsaydı, serçenin adı kalmazdı.
6. Kem dileme komşuma, kem iş gelir başına.
7. Kısmet ise gelir Hint'ten, Yemen'den; kısmet değilse ne gelir elden?
8. Lodosun gözü yaşlı olur.
9. Ne doğrarsan aşına, o çıkar kaşığına.
10. Nerde hareket, orda bereket.
11. Paça ıslanmadan balık tutulmaz.
12. Yazın gölge hoş, kışın çuval boş.
13. Bin bilsen de bir bilene danış.
14. Adama dayanma ölür, ağaca dayanma kurur.
15. Ağaran baş, ağlayan göz gizlenmez.
16. Ağılda oğlak doğsa ovada otu biter.
17. Ağustosta beyni kaynayanın, zemheride kazanı kaynar.
18. Akçenin iyisi kesede duran, bahçenin iyisi eve yakın olandır.
19. Akıllı söylemeden düşünür, akılsız düşünmeden söyler.

20. Âlim unutmuş, kalem unutmamış.
21. Altın leğenin, kan kusana ne faydası var?
22. Arife tarif gerekmez.
23. Cömert derler, maldan ederler; yiğit derler, candan ederler.
24. Çıkmadık candan, umut kesilmez.
25. Dene altını mihenk taşında, dene insanı iş başında.
26. Dilim seni dilim dilim dileyim, başıma geleni senden bileyim.
27. Dünya bol olmuş neye yarar, pabuç dar olduktan sonra?
28. Ek tohumun hasını, çekme yiyecek yasını.
29. Emanet ata binen, tez iner.
30. Emek olmadan yemek olmaz.
31. Göğe direk, denize kapak olmaz.
32. Güvenme varlığa, düşersin darlığa.
33. Hilekârdan yumurta alan, içinde sarısını bulamaz.
34. Irmak kenarına, çeşme yapılmaz.
35. İki cambaz, bir ipte oynamaz.

EK 6

YAPILARINA GÖRE CÜMLELER

CÜMLELER	Tek yüklemli	Füilimsi Bulunan	Birden çok yüklemli	Bağlacı olan	Şartın söz konusu olduğu	İçinde cümle bulunan
Ben giderim, adım kalır Dostlar beni hatırlasın.						
Duydum ki unutmuşsun gözlerimin rengini.						
Gözlerimde parıltısı bakır bir tasın, Kulaklarım komşuların ayak sesinde. Varsın yine bir yudum su veren olmasın, Baş ucumda biri bana “su yok” desin de!						
Mart kapıdan baktırır, kazma kürek yaktırır.						
Son gülen iyi güler.						
Ne içindeyim zamanın Ne de büsbütün dışında.						
Açılan bir gülsün sen yaprak yaprak.						
Geçti, istemem gelmeni; Yokluğunda buldum seni.						
İnsan bilmediğini ayağının altına alsın başı göğün değer.						
Misafir on kısmetle gelir, birini yer, dokuzunu bırakır.						
El yarası onulur, dil yarası onulmaz.						

T. C.

NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ

Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü

Öz geçmiş

Adı Soyadı:	Emine ŞENOL	İmza:	
Doğum Yeri:	Ürgüp		
Doğum Tarihi:	03.05.1987		
Medeni Durumu:	Evli		

Öğrenim Durumu

Derece	Okulun Adı	Program	Yer	Yıl
İlköğretim	İbrahim Aydın İlköğretim Okulu		Nevşehir	1993-2001
Lise	Atatürk Lisesi		Nevşehir	2001-2004
Lisans	Selçuk Üniversitesi	Türkçe Öğrt.	Konya	2004-2008
Becerileri:	Türkçe Eğitimi, yap-boz, tiyatro metni yazmak, yemek yapmak			

İlgi Alanları:	Kitap okumak, şiir yazmak, tiyatroya gitmek
İş Deneyimi:	MEB, Türkçe Öğretmenliği 2008 Eylül - 2013
Aldığı Ödüller:	“24 Kasım” Konulu Öğretmenler Arasında Düzenlenen Kompozisyon Yarışması İl Birinciliği Konya İl Milli Eğitim Müdürlüğü 2011 - 2012 Eğitim - Öğretim Yılı Başarı Belgesi
Hakkımda bilgi almak için önerebileceğim şahıslar:	Prof. Dr. Funda TOPRAK Yrd. Doç. Dr. Kazım KARABÖRK Yrd. Doç. Dr. Osman UYANIK Yrd. Doç. Dr. Dilek CERAN
Tel:	0507 707 10 50
Adres	Sarıyakup Mah. Han Sokak Aksite Konutları 2D/3 Karatay / KONYA

